

Kristityn velvollisuus maailmassa

Mikko Juvan tie ylioppilasjohtajasta Liberaalisen kansanpuolueen
ensimmäiseksi puheenjohtajaksi

Joensuun yliopisto, teologinen
tiedekunta

Läntinen teologia

Pro gradu –tutkielma, kesä
2007

Kirkkohistoria

Juha Kaleva Alander

JOENSUUN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF JOENSUU

Tiedekunta – Faculty		Oppiaineryhmä – Department	
Teologinen tiedekunta		Läntinen teologia	
Tekijä – Author			
Alander, Juha Kaleva			
Työn nimi – Title			
Kristityn velvollisuus maailmassa. Mikko Juvan tie ylioppilasjohtajasta Liberaalisen kansanpuolueen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi.			
Oppiaine – Subject			
Kirkkohistoria			
Työn taji – Level		Aika – Month and Year	Sivumäärä – Number of Pages
pro gradu		elokuu 2007	92 sivua + 3 liitesivua.
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tämä tutkimus käsittelee arkkipiispa Mikko Juvan (1918–2004) poliittista toimintaa vuoteen 1968 asti. Tarkoituksena on kuvata Mikko Juvan poliittista uraa 1950-luvun ylioppilasjohtajasta Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajaksi vuosina 1965–1968 ja selvittää sen taustatekijöitä.</p> <p>Mikko Juva sai perhe- ja sukutaustansa ansiosta vahvan pohjan poliittiselle toiminnalleen. Hänen poliittisen ajattelunsa kehitykseen vaikutti jatkosodan asemasotavaihe, jonka aikana hän tutustui eri yhteiskuntaryhmien edustajiin. Juvan varsinainen poliittinen herääminen tapahtui jatkosodan jälkeen hänen toimiessaan Suomen kristillisen ylioppilasliiton pääsihteerinä. Juva törmäsi etenkin ulkomaisissa yhteyksissä erilaisiin poliittisiin aatteisiin. Samalla hän loi SKY:n kautta tärkeitä kontakteja suomalaisiin yhteiskunnallisesti aktiivisiin opiskelijoihin. Juva toimi 1950-luvulla aktiivisesti Helsingin yliopiston ylioppilaskunnassa ja Suomen ylioppilaskuntien liitossa. Ylioppilaiden puhemiehenä hän peräänkuulutti opiskelijanuorten yhteistä vastuuta isänmaasta ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Samaan aikaan hän ajautui L. A. Puntilan masinoimaan oloneuvostoksi kutsuttuun "think tankiin", jonka piirissä harjoitettiin terävää yhteiskunnallista analyysiä. Oloneuvoston kautta syntynyt ystävyys Puntilan kanssa oli Juvalle merkityksellinen, sillä hän nojautui myöhemmin poliittisessa toiminnassaan Puntilan kanssa käymiinsä keskusteluihin. Ilmeisesti Puntilan ja oloneuvoston kautta Juva yhdistettiin perättömästi myös poliittisen oikeiston hankkeisiin.</p> <p>Puoluepoliittisen valinnan Mikko Juva teki 1957 liittymällä Suomen kansanpuolueeseen. Kansanpuolueessa Juva keskittyi ideologistasoiseen keskusteluun painottaen puolueen roolia poliittisen ryhdin vaalijana. Poliittisesti Juva menestyi tullen valituksi presidentin valitsijamieheksi 1962 ja ensimmäiseksi varaedustajaksi vuoden 1962 eduskuntavaaleissa. Kansanedustaja Harras Kytän erottua eduskunnan jäsenyydestä Juva nousi eduskuntaan 1964. Samaan aikaan edistyspuolueen hajaannuksessa aikanaan syntyneiden kahden ryhmitymän, Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton piirissä alettiin valmistella näiden kahden ryhmän jälleenyhtymistä.</p> <p>Selvitystyön edetessä Mikko Juvaa pyydettiin useaan otteeseen uuden puolueen puheenjohtajaksi. Juva kieltäytyi puheenjohtajuudesta monta kertaa vuoden 1965 aikana vedoten siihen, että politiikka merkitsi hänelle lähinnä harrastusta. Juva myöntyi kuitenkin puoluejohtajuuteen velvollisuudentunnosta loppuvuodesta 1965, sillä muuten koko yhtymishanke olisi kaatunut.</p> <p>Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajuus oli Juvalle vaikea tehtävä, sillä puolue kärsi vuoden 1966 eduskuntavaaleissa tappion. Juva teki omat johtopäätöksensä pian vaalien jälkeen ja alkoi valmistella eroa puoluejohtajuudestaan. Tappiolliset eduskuntavaalit veivät pohjan Juvan viimeisiltäkin poliittisilta haaveilta. Samalla hän joutui kokemaan puolueen kenttäväen pettymyksen. Kevästä 1966 4. toukokuuta 1968 pidettyyn puoluekokoukseen Juva hoiti puolueen puheenjohtajuutta vaisusti muiden apuun nojautuen. Samaan aikaan Juva hoiti professuuriaan Helsingin yliopistossa. Vuoden 1968 presidentinvaalit olivat hänelle enää pakollinen muodollisuus. Ainoa Juvan johtaman Lkp:n voitto presidentinvaaleissa oli se, että presidentti Kekkonen valtakautta ei jatkettu poikkeuslailla.</p>			
Avainsanat – Keywords			
Kristillinen ylioppilasliike, eduskunta, puolueet.			
Säilytyspaikka – Where deposited			
Joensuun yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Further information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Kristillinen ylioppilasjohtaja ja historiantutkija (vuoteen 1955 saakka)	3
2.1. Sukutausta	3
2.2. Tie kristilliseksi ylioppilasjohtajaksi	6
2.3. Tutkijana liberalismiin jäljillä	16
2.4. Vapaamielinen perinne Suomen poliittisessa elämässä	18
3. Nousu uuden Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajaksi (1956–1965)	22
3.1. Turkulainen yliopistomies kansanpuolueen riveihin	22
3.2. ”Oloneuvosto” ja Puntilan piiri	25
3.3. Presidentin- ja eduskuntavaalit (1961–1962) Mikko Juvan näkökulmasta	30
3.4. Kirkkohistorian professoriksi Helsinkiin	33
3.5. Mikko Juva lupautuu uuden puolueen puheenjohtajaksi	35
3.6. Juvan piiri valmistelee kansanpuolueen ja vapaamielisten lopullisen yhdentymisen	46
3.7. Liberaalinen kansanpuolue perustetaan virallisesti	50
4. Liberaalisen kansanpuolueen ensimmäisenä puheenjohtajana (1965–1968)	53
4.1. Ajolähtö vuoden 1966 eduskuntavaaleihin	53
4.2. Eduskunnasta putoaminen ja kysymys puoluejohtajuuden säilyttämisestä	59
4.3. Viimeinen koitos puoluejohtajana – vuoden 1968 presidentinvaalit	65
4.4. Juva eroaa Liberaalisen kansanpuolueen johdosta	74
5. Johtopäätökset	77
Käytetyt lyhenteet	84
Lähteet ja kirjallisuus	86
Liitteet	
1. Suomen puolueet 1880-1990	93

2. Kari Suomalaisen pilapiirros 23.4.1961	94
3. Kari Suomalaisen pilapiirros 10.12.1967	95

1. Johdanto

Mikko Juva (1918–2004) loi elämänsä aikana kolme merkittävää uraa. Hänessä yhdistyi kirkollinen vaikuttaja, akateeminen tiedemies ja poliittinen toimija. Juvan urista kirkollinen ja tieteellinen ovat melko hyvin tunnettuja ja tutkittuja. Silti hänen poliittista toimintaansa ei ole juuri tutkittu, vaikka hänen nousunsa vuonna 1965 perustetun Liberaalisen kansanpuolueen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi ja siihen vaikuttaneet taustatekijät liittyivät laajemminkin merkittäviin tapahtumiin Suomen puoluehistoriassa.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Mikko Juvan poliittista osallistumista vuoteen 1968 asti, jolloin hän vetäytyi puoluepolitiikasta eroamalla Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajan tehtävästä. Pyrin samalla hahmottamaan Juvan nousua ylioppilaspolitiikosta puoluejohtajaksi. Tutkimuksenani on hahmottaa, miten Juvan poliittinen ura kehittyi ja miksi hän päätyi mukaan poliittiseen toimintaan.

Tutkimuksen kannalta olennaisimpia arkistolähteitä ovat Kansallisarkistossa säilytettävät Mikko Juvan arkisto ja Liberaalisen kansanpuolueen puoluearkisto. Juvan arkistoon talletettu kirjeenvaihto 1950- ja 1960-luvuilta luo pohjan hänen poliittisen toimintansa tutkimiselle. Liberaalisen kansanpuolueen arkistoon talletetut puoluekokouspöytäkirjat, vaalitulokset, eduskuntaryhmän pöytäkirjat sekä puolueen lisätyn hallituksen pöytäkirjat auttavat hahmottamaan erityisesti Mikko Juvan roolia Lkp:n puheenjohtajana.

Käytän myös Kansallisarkistossa säilytettävää L. A. Puntilan arkistoa ja Oulun maakunta-arkistossa säilytettävää Martti Simojoen arkistoa, joihin talletettu kirjeenvaihto Juvan kanssa antaa vastauksia tiettyihin taustakysymyksiin. Oman lisänsä lähdeaineistoon antavat emeritusprofessori Olavi Borgin tekijän käyttöön luovuttamat Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhtymistä valmistelleen Juvan piirin pöytäkirjat, joita ei ole muualta saatavissa. Tutkimuksen tekoon merkittävän panoksen ovat antaneet myös emeritusprofessoreiden Olavi Borgin ja Seikko Eskolan

myöntämät haastattelut, joissa käsitellään Mikko Juvan osuutta Liberaalisen kansanpuolueen perustamisessa.

Metodisesti yhdistän tutkielmassa perinteistä kirkkohistorian tutkimusta ja politologian alaan kuuluvaa puoluehistoriaa. Hyödynnän paikoittain myös lehdistöhistoriallista tutkimusotetta kartoittaessani Juvan poliittista ajattelua hänen lehtikirjoitustensa välityksellä.

Vaikka Mikko Juvaa on tutkittu aiemminkin, niin varsinaisesti hänen poliittista uraansa ei ole aiemmin selvitetty. Juvan nousua Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajaksi on sivuttu lähinnä erinäisissä lyhyissä artikkeleissa kuten Seikko Eskolan toimittamassa Juvaa käsittelevässä *Suomen kansallisbiografian* artikkelissa ja Olavi Borgin kirjoittamassa artikkelissa, joka on julkaistu Seikko Eskolan juhla kirjassa *Arvot, analyysi, tulkinta*.

Juvan teologista ajattelua on sen sijaan tutkinut esimerkiksi Juha Poteri pro gradu -työssään *Isänmaa ja evankeliumi. Jatkosodan vaikutus Mikko Juvan teologiseen ajatteluun vuosina 1941–1944*. Poterin tutkimus antaa relevanttia tietoa niistä lähtökohdista, joiden varaan Juvan poliittinenkin ajattelu nojautui. Myös Mikko Juvan omat muistelmat *Seurasin nuoruuteni näkyä ja Aika etsiä ja aika löytää – sukuni vaiheita sadan vuoden ajalta* toimivat pätevinä yleisesityksinä Juvan ja hänen sukunsa vaiheista.

Mikko Juvan poliittisen osallistumisen foorumeista on eniten tutkittu hänen johtamaansa Liberaalista kansanpuoluetta. Lkp:n syntytaustaa on sivuttu monissa valtio-opillisissa ja puoluehistoriallisissa esityksissä, kuten Olavi Borgin puolueohjelmatutkimuksissa ja Timo Soikkasen Suomen puoluekartan peruslinjoja hahmottaneessa tutkimuksessa sekä Taina Ruohon suomalaista puolueuutoista liberalismia käsitelleessä pro gradu -työssä.

Lopuksi haluan kiittää erityisesti emeritusprofessoreita Olavi Borgia ja Seikko Eskolaa, joiden antamat haastattelut ja muu taustamateriaali kannustivat ja auttoivat minua tutkimuksen tekemisen eri vaiheissa eteenpäin.

2. Kristillinen ylioppilasjohtaja ja historiantutkija (vuoteen 1955 saakka)

2.1. Sukutausta

Mikko Juvelius syntyi 22.11.1918 Einar ja Lempi (omaa sukua Kaila) Juveliuksen toisena lapsena. Perheeseen kuului ennestään vuonna 1916 syntynyt Juhani. Isä Einar Juva oli yliopistomies ja historioitsija, kun taas Lempi-äiti edusti tunnettua Johansson - Kaila -sukua. Tästä suvusta tuli 1900-luvulla kaiken kaikkiaan neljä piispaa Suomen evankelisluterilaiseen kirkkoon: Gustaf Johansson, Lauri Ingman, Erkki Kaila ja Mikko Juva. Synnytyksen jälkeen Lempi Juvan yleiskunto heikkeni nopeasti ja hän kuoli äkillisesti 28.11.1918, vain kuusi päivää Mikon syntymästä. Einar Juva avioitui uudelleen vuonna 1921 Martha Gyllenbergin kanssa. Martha kuului Gyllenbergien pappis- ja yliopistosukuun, joten myös äitipuolen suhteen nuori Mikko kasvoi sivistyneistöä edustavassa kodissa.¹

Mikko Juvan perhetaustassa voi havaita tiettyjä mielenkiintoisia piirteitä, joiden kautta on mahdollista tulkita hänen oman persoonallisuutensa kehitystä. Isä Einar W. Juvelius osallistui omana opiskeluaikanaan erilaiseen yhdistystoimintaan varsin aktiivisesti. Hän toimi muun muassa koulussa toverikunnan puheenjohtajana ja vaikutti aktiivisesti raittiusliikkeessä. Opiskellessaan Helsingin yliopistossa Einar Juvelius toimi myös Turkulaisessa osakunnassa.²

Juveliuksen kodin arvomaailma, jonka piirissä Mikko Juva vietti lapsuutensa ja nuoruutensa, oli porvarillinen ja myöhemmin valkoiseen Suomeen linkittyvä. Sinänsä jo Juveliuksen yhteiskunnallinen asema liitti heidät porvarilliseen Suomeen. Etenkin Mikko Juvan äidin puolen eli Kailojen suku oli vahvasti suomalaisuusaatetta kannattavaa. Juuri itsenäistyneen Suomen sisäpoliittisen tilanteen kärjistyessä Lempi Kailan veli Elmo E. Kaila toimi keskeisellä paikalla ”Uudessa Metsätoimistossa”, joka johti Helsingistä käsin suojeluskuntien organisoitumista ja piti samalla

¹ Eskola 2004, 551-554.

² Juva 1998, 139-146.

kiinteää yhteyttä jääkäreihin. Elmo E. Kailan nimi yhdistetään historian tutkimuksessa erilaisiin oikeistolaisiin hankkeisiin kansalaissodan jälkeisessä Suomessa. Hänellä oli hyvät suhteet valkoisen Suomen oikeistolaisiin piireihin, etenkin niin sanottuihin jälkiaktivisteihin. Kaila oli yksi keskeisistä Akateemisen Karjala-Seuran perustajista. Hänellä oli myös vahva osuus puolustushallinnon poliittisessa puhdistuksessa 1920-luvulla. Kailaa voi kuvata juuri itsenäistyneen Suomen poliittisen elämän harmaaksi eminenssiksi, jonka osuus erilaisissa salamyhkäisissä hankkeissa askarruttaa nykyisiäkin historioitsijoita.³

Juveliuksen suvussa suhtautuminen kiristyvään sisäpoliittiseen tilanteeseen oli maltillisempaa, mutta samalla selkeästi porvarillista osapuolta tukevaa. Vuoden 1918 kansalaissodan alkaessa Juveliusten perhe asui Kokkolassa. Einar Juvelius liittyi valkoiseen armeijaan ja osallistui taisteluihin Viipurin ympäristössä.⁴

Kansalaissodan jälkeen Einar W. Juvelius osallistui merkittävällä panoksella sodan voittaneen valkoisen armeijan kehittämiseen. Hän toimi muun muassa Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin kansliapäällikkönä. Juveliuksen seuraava tehtävä oli *Suojeluskuntalaisen Lehden* toimittaminen. Muutamaa vuotta aiemmin filosofian tohtoriksi väitellyttä Juveliusta pyydettiin luotsaamaan lehteä, kun sitä sen perustamisesta eli vuodesta 1919 asti toimittanut Elmo E. Kaila, joka oli Einarin lanko, luopui päätoimittajuudesta syksyllä 1923. Kailan luopuminen johtui ajautumisesta riitaan jälkiaktivistien parissa vaikuttaneen oikeistolais-kaksikielisen linjan, niin sanotun *Suunta*-ryhmän, kanssa. Kaila oli päätoimittajana luonut *Suojeluskuntalaisen Lehdestä* vahvan valistuskanavan, joka nojautui vuonna 1922 perustetun Akateemisen Karjala-Seuran ideologiaan. AKS:ssä eli vahvana käsitys, jonka mukaan Suomen tulevaisuuden kannalta olennaista tulisi olemaan kansan eheyttäminen ja vasemmiston vieroittaminen sosialismista valistuksen keinoin.⁵ Juveliuksen perhe oli muuttanut muutamaa

³ Ahti 1999, 443-456; Eskelinen 2004, 83-87.

⁴ Juva 1998, 185-191.

⁵ Ahti 1999, 457-458.

vuotta aiemmin Kokkolasta Porvooseen. Uuden toimen vastaanottamisen myötä perhe muutti jälleen, tällä kertaa Helsinkiin.⁶

Einar Juveliuksen panos suojeluskuntatyössä ja *Suojeluskuntalainen*-lehdessä oli huomattava. Hänellä oli alusta alkaen selkeä näkemys siitä, miten hän halusi omalta osaltaan kehittää suojeluskuntajärjestöä, etenkin sen ideologista perustaa ja arvomaailmaa. Juveliuksen toiminta oli luonteeltaan ennen kaikkea samaa kansalaiskasvatusta, jota lehti oli harjoittanut perustamisestaan asti ja jonka päämääränä oli kansan puolustustahdon ja yhtenäisyyden lujittaminen. Samalla Einar W. Juvelius ajautui myös avoimesti poliittisen, yltiöoikeistolaisen *Suunta*-lehden virkaatekeväksi päätoimittajaksi.⁷

Uuden kääntein Einar W. Juveliuksen ura sai vuonna 1925, kun hänet määrättiin hoitamaan yleisesikunnan uuden sotahistoriallisen toimiston päällikön virkaa, johon oli samalla nivottu myös Sotakorkeakoulun sotahistorian opetustoimi. Koska virka oli uusi ja Einar viran ensimmäinen hoitaja, hän joutui luomaan opetuksen edellytykset tyhjästä. Einar Juvelius hoiti sotahistoriallisen toimiston päällikyyttä vuoteen 1928 asti, jolloin hänet nimitettiin Turun yliopiston historian professuuriin, jota hän oli hoitanut väliaikaisesti syksystä 1927 lähtien. Näin Juveliuksen perhe, joka *Suojeluskuntalainen*-lehden myötä oli muuttanut Helsinkiin, muutti jälleen. Tällä kertaa päämääränä oli Turku.⁸

Mikko Juvan suku- ja perhetaustassa voi kiinnittää hänen isänsä lisäksi huomiota hänen vanhempaan veljeensä Juhaniin, joka kaatui jatkosodan alkuvaiheessa elokuussa 1941. Juhani-veli kasvoi perheen vahvaan, etenkin Kaila-suvun puolelta tulevaan isänmaalliseen ja maanpuolustushenkiseen ajattelutapaan. Myös kodin kristilliset arvot kuuluivat kiinteästi Juhaniin maailmankatsomukseen. Juhani liittyi suojeluskuntaan talvella 1934–35 ja osallistui aktiivisesti järjestön harjoituksiin ja muihin toimintoihin. Juhani osallistui kesällä 1935 Rauman

⁶ Juva 1998, 210-254.

⁷ Juva 1998, 254-290.

⁸ Juva 1998, 291-197.

kristilliseen ylioppilaskokoukseen ja koki sen aikana vahvan uskonnollisen herätyksen. Juhanille suojeluskuntatoiminnassa oli ongelmallista ristiriita kyseisen järjestön ja vakavan kristillisyyden välillä. Suojeluskunnassa kielenkäyttö saattoi olla varsin ”ronskia”, ja myös alkoholin ja tupakan käyttö nivoutui osaksi monen suojeluskuntalaisen elämäntapaa. Nämä seikat sotivat Juhanin arvostamaa totista kristittynä elämistä vastaan.⁹

Mikko-veljen kiinnostus ei vienyt vapaaehtoisen maanpuolustuksen piiriin, mutta sen sijaan myös hän koki perinteisen pietistissävyisen herätyksen Seinäjoen kristillisessä ylioppilaskokouksessa vuonna 1936. Mikko Juva joutui itse talvi- ja jatkosodassa arvioimaan suhdettaan siihen ”suruttomaan maailmaan”, jonka hänen vanhempi veljensä oli kohdannut jo ennen sotia suojeluskunnassa toimiessaan.¹⁰

Mikko Juvan sukutausta osoittaa, että hänen kotinsa arvomaailma oli selkeästi porvarillinen ja oikeistolainen sekä vahvan myönteisesti esimerkiksi maanpuolustuskysymykseen suhtautuva. Hänen perhetaustassaan on myös nähtävissä selkeä pohja ajatukselle siitä, että jokaisen kansalaisen velvollisuus on kantaa vastuuta omasta isänmaastaan.

2.2. Tie kristilliseksi ylioppilasjohtajaksi

Mikko Juva varttui lapsuutensa uusioperheen toiseksi vanhimpana sisaruksena. Kuten edellä on esitetty, lapsuudenkodin elämää leimasi kristillinen ja isänmaallinen arvomaailma. Juva itse kuvaa muistelmateoksessaan lapsuuttaan hyvin onnelliseksi ja toteaa kodin kasvatuksen olleen luonteeltaan tervehenkistä.¹¹

Mikko Juvan ja hänen vanhemman veljensä Juhanin nuoruudessa on havaittavissa se ero, että Mikko ei nuoruusvuosinaan ottanut osaa vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön. Hän ei rauhan aikana liittynyt suojeluskuntajärjestykseen vaan keskittyi toisenlaisiin harrastuksiin, kuten

⁹ Juva 1998, 366.

¹⁰ Poteri 2002, 7-8.

¹¹ Juva 1998, 272-274.

kasvienkeräilyyn. Toisaalta Mikko ja Juhani Juvan nuoruutta yhdistivät heidän uskonnolliset kokemuksensa. Mikko Juvan usko sai vahvistusta hänen ylioppilaskesänä 1936 kokemastaan uskonnollisesta herätyksestä. Tämän herätyksen jälkeen hän päätti opiskella papiksi. Kotonaan käymiensä keskustelujen pohjalta hän päätti kuitenkin jäädä Turkuun perheensä luo ja aloittaa ensin Turun yliopistossa filosofian ja historian opinnot, joista olisi myöhemmin hyötyä ylempien teologisten tutkintojen suorittamisessa.¹²

Opiskellessaan Turun yliopistossa Mikko Juva toimi aktiivisesti Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton (SKY) Turun alaosastossa TYKY:ssä. SKY nojautui 1930-luvulla vahvasti pietistiseen uskonnollisuuteen ja käsitykseen oikeasta kristillisestä elämästä. Sinänsä kyseistä seikkaa ei voi pitää tavanomaisesta poikkeavana, sillä sotien välistä aikaa väritti kirkollisissa piireissä yleisesti vahva herätysliikkeiden mukanaan tuoma pietistinen painotus. Pietismin vahvaa vaikutusta SKY:oon osoittaa esimerkiksi se, että liike 1920-luvun lopulla oli alkanut ajautua eristäytyneeseen asemaan kansainvälisissä suhteissaan. SKY panosti ulkosuhteissaan yhteistyöhön norjalaisen, herätyskristilliseksi luonnehdittavan Norges kristelige student- og gymnasianstlagein kanssa. SKY:ssä niin sanottu Laget nähtiin turvalliseksi vaihtoehdoksi, toisin kuin Ylioppilaiden Kristillinen Maailmanliitto, joka edusti SKY:n enemmistölle vierasta liberaalia kulttuuri- ja sosiaalikristillisyyttä. Suomalaisessa yhteiskunnassa voimistunut nationalismi heijastui myös SKY:oon, joka painotti 1930-luvulla suomalaista kristillisyyttä monine herätysliikkeineen. Tämä painotus SKY:n kansainvälisten suhteiden ajautumisen lopulliseen kriisiin 1930-luvulle tultaessa.¹³

Vaikka etenkin kristillisissä ylioppilaspiireissä oli vahvoja sympatioita Akateemista Karjala-Seuraa, AKS:ää, kohtaan, ei Mikko Juva kuitenkaan liittynyt opiskeluaikanaan kyseiseen järjestöön. Hän ei pystynyt

¹² Juva 1994, 15-16.

¹³ Franzén 1987, 133-176; Pietikäinen 1997, 22-26.

henkilökohtaisesti hyväksymään liikkeeseen kuulunutta avointa ”ryssävihaa” ja AKS:n valaan liittyviä ajatuksia.¹⁴

Suomen Kristillisen Ylioppilasliikkeen ja Akateemisen Karjala-Seuran välistä suhdetta 1930-luvulla ei voida pitää aikaansa nähden poikkeuksellisenä. Kansalaissodan jälkeisen Suomen nuorisossa oli havaittavissa aatteettomuutta sekä omaan etuun ja nautintoon keskittyvää ajattelua. Kyseinen kehitys oli havaittavissa kaikissa ensimmäisen maailmansodan runtelemissa Euroopan maissa. AKS tarjosi ylioppilaille toisenlaisia päämääriä. Liike korosti perinteisiä arvoja, kuten yhteisöllisyyttä ja yksilöiden vastuuta kansakunnan yhteisestä edusta. AKS painotti myös kristinuskon merkitystä osana ihmisten elämää. AKS osasi omalla tavallaan hyödyntää sitä henkistä murrostilaa, joka vallitsi suomalaisten nuorten ylioppilaiden keskuudessa kansalaissodan jälkeen. Tätä taustaa vasten on selitettävissä SKY:n ja AKS:n tietty luonnollinen ideologinen yhteys ja se, että monesti samat toimijat vaikuttivat kummassakin järjestössä.¹⁵

Mikko Juva ei silti jättäytynyt pois muunlaisesta isänmaallisesta toiminnasta, joka oli varsin yleistä 1930-luvun ylioppilaiden keskuudessa. Hän oli mukana ylioppilaskunnan maanpuolustusharjoituksissa, ammunnoissa ja romurautakeräyksissä, joiden tarkoituksena oli kerätä rahaa ilmavoimien hävittäjähankintoihin. Saksan hyökätessä Puolaan syyskuussa 1939 tuore filosofian kandidaatti Mikko Juva teki omat johtopäätöksensä ja liittyi Turussa paikalliseen suojeluskuntaan. Hänen tehtäviinsä suojeluskunnassa kuuluivat yhteishengen kohottamiseen tähtäävät puhujamatkat Varsinais-Suomen eri paikkakunnille sekä myöhemmin ilmavalvonnassa toimiminen.¹⁶

Tammikuussa 1940 Juva siirtyi Lammille Jalkaväen koulutuskeskus 2:een suorittamaan asevelvollisuuttaan. Viiden viikon koulutuksen jälkeen hänet siirrettiin rintamalle Laatokan Karjalaan. Tulikasteensa hän koki Kouvolassa, kun rintamalle matkalla ollutta junaa pommitettiin ratapihalla. Kokemus oli Juvalle järkyttävä, ja hän tulkitsi omat tunteensa niin, että hän oli

¹⁴ Juva 1994, 18.

¹⁵ Eskelinen 2004, 195-196.

¹⁶ Juva 1994, 18-19.

huono sotilas. Talvisodan rintamakokemukset lisäsivät Juvan avuttomuuden tunnetta sotilaana. Kaupunkilainen koki hiihtomarssit ja elämän erämaassa raskaina. Väli rauhan astuttua voimaan maaliskuussa 1940 Juvan joukkueella oli edessä pitkä hiihtomarssi uuden rajalinjan taakse.¹⁷

Talvisodan kokemukset vaikuttivat Mikko Juvaan siten, että hän päätti maailmanpoliittisesti epävakaa tilanteessa varautua pahimman varalle. Juva jäi rauhan tultua armeijaan ja suoritti loppuvuodesta 1940 reserviupseerikoulun, josta hänet määrättiin Kontiolahdessa sijainneeseen 9. Prikaatiin. Jatkosodan syttyessä Juvalla oli komennuksessaan kranaatinheitinkomppanian raskas joukkue. Hyökkäysvaiheen laannuttua asemasodaksi Juva jatkoi vapaa-aikanaan teologian opintojaan, jotka hän oli juuri aloittanut ennen talvisodan syttymistä Helsingin yliopistossa. Hänen opintonsa etenivät hyvin ja tammikuussa 1944 piispa Väinö Malmivaara vihki hänet papiksi Oulun tuomiokirkossa. Tämän jälkeen Juva palasi entiseen rykmenttiinsä sotilaspapin roolissa. Kesän 1944 venäläisten suurhyökkäyksen aikana hän tasapainotteli sielunhoitotyön ja taistelutoiminnan välillä osallistuen kumpaankin.¹⁸

Mikko Juvan teologiseen ja yhteiskunnalliseen ajatteluun talvi- ja jatkosodalla oli merkittäviä vaikutuksia.¹⁹ Juvalla oli ollut sotaan lähtiessään hyvin tarkka käsitys siitä, mitä kristityn ihmisen elämä oli ja mitä siihen kuului. Talvi- ja jatkosota loivat kahdenlaisia haasteita Juvan uskonnolliselle ajattelulle ja suhtautumiselle yhteiskuntaan. Ensinnäkin sotaan kuului jatkuva epävarmuuden tila ja mahdollisuus kuolla taisteluissa. Toisaalta etenkin jatkosodan asemasotavaiheessa Juva joutui pohtimaan suhdettaan muihin ihmisiin, jotka hän tulkitsi ”suruttomiksi”.²⁰

Ensimmäisen haasteen, sodan aiheuttaman kuolemanpelon suhteen Juva päätyi luottamaan puhtaaseen Jumalan armoon. Sodassa olevan ihmisen

¹⁷ Juva 1994, 19-20.

¹⁸ Juva 1994, 21-25.

¹⁹ Juva 1994, 15-16; Poteri 2002, 8.

²⁰ Poteri 2002, 70-71.

tulisi siis uskoa ilman ehtoja siihen, että Jumala on lunastanut jokaisen ihmisen Jeesuksen kautta ilman sen suurempia ehtoja.²¹

Toinen sodan mukanaan tuoma haaste Juvan teologiselle ajattelulle oli hänen suhteensa muihin ihmisiin, jotka elivät hyvinkin ”surutonta” elämää. Juva oli jo talvi- ja jatkosodan välisenä aikana reserviupseerikoulussa kantanut huolta siitä, että Jumala tulisi rankaisemaan kuritonta ja ”suruttomasti” elävää Suomen kansaa. Jatkosodan syttyä ja laannuttua asemasotavaiheeseen Juvalla oli paljon aikaa tutustua korsuissa rintamatovereidensa elämään ja maailmankuvaan. Jatkosodan aikana hänen kuvansa siitä, että hengellisen ja maallisen elämän voisi erottaa toisistaan, poistui. Samoin hänen yhteytensä ”suruttomiin” aseveljiin lisääntyivät. Sodan jälkeen hän ei enää piirtänyt yhtä vahvaa rajaa näiden kahden eri maailman välille. Talvi- ja jatkosota laajensi Juvan tapaa käsittää ympäröivä maailma ja yhteiskunta.²²

Talvi- ja jatkosodan mukanaan tuomat kokemukset antoivat Juvalla pohdittavaa myös yhteiskunnallisessa mielessä. Selkeästi porvarillisesta perhetaustasta lähtöisin oleva Juva joutui sodan myötä kiinteästi kosketuksiin myös muiden kuin porvarillisen yhteiskuntaluokan edustajien kanssa. Tämän myötä Juvan maailmankatsomus sai uusia ja erilaisia sävyjä. Lisäksi Juva jatkoi sodan jälkeen kiinteää yhteydenpitoa entisiin aseveljiinsä, joista erityisesti mainittakoon tohmajärveläinen sosiaalidemokraatti Kalervo Neiglick. Tätä kautta hän sai tietoa siitä, millaista elämä sodan jälkeen oli eri yhteiskuntaluokissa.²³

Jatkosodan päättymisen jälkeen Mikko Juva avioitui Riitta Brofeldtin kanssa. Hän toimi Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton pääsihteerinä vuosina 1944-1946. Juvan pääsihteerikautena SKY profiloitui uudella tavalla. Se nationalistinen into, joka oli osaltaan johtanut 1930-luvulla liikkeen kansainvälisten suhteiden heikkenemiseen, oli kärsinyt tappion hävityn jatkosodan myötä. Sodan jälkeen myös ulkomaisten kristillisten järjestöjen

²¹ Poteri 2002, 70-72.

²² Poteri 2002, 70-74.

²³ Esimerkiksi KA MJ A7 Neiglick Juvalla 5.12.1957.

kiinnostus Suomessa tehtävää auttamistyötä kohtaan kasvoi. SKY:n piirissä tämä merkitsi liikkeen ulkosuhteiden uudelleenarviointia. Sen kontaktit ulkomaisiin kristillisiin opiskelijaliikkeisiin vahvistuivat. Myös suomalaisen yhteiskunnan suhteen SKY oli uudessa tilanteessa. Ennen talvi- ja jatkosotaa liike oli profiloitunut oikeistolaisena ja pietismiin nojautuvana. Sodan jälkeen liike alkoi uuden sukupolven myötä profiloitua laajemmin eri yhteiskuntaluokista tulevien ylioppilaiden liikkeeksi samalla kun järjestö loi suhteita myös poliittiseen vasemmistoon. Samalla SKY muutti kristillistä näkökulmaansa pelkkää pietististä katsantokantaa laajemmaksi.

Mikko Juva pidettiin yhtenä keskeisistä uuden sukupolven toimijoista sotien jälkeen. Hän loi henkilökohtaisia suhteita moniin ulkomaisiin kristillisiin opiskelijavaikuttajiin sekä sai tietoa muiden maiden kristillisen nuorison oloista. Juvan aktiivinen toiminta SKY:ssä auttoi häntä myös luomaan vahvan suhdeverkoston nuoreen ylioppilaspolveen. SKY:n asema ylioppilasmaailmassa oli vielä sotien jälkeen erittäin vahva ja sen toimintaan osallistui huomattava osa korkeakouluopiskelijoista. Liikkeen parissa Juva tutustui moniin vaikuttajiin, joiden kanssa hän teki myöhemmin yhteistyötä esimerkiksi Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnassa ja Suomen Ylioppilaskuntien Liitossa.²⁴

Mikko Juvan poliittiseen heräämiseen vaikutti osallistuminen Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton edustajana Ylioppilaiden Kristillisen Maailmanliiton poliittiseen konsultaatioon, joka pidettiin loppukesästä 1950 Ranskassa. Keskeiseksi keskustelunaiheeksi kokouksessa nousi suhtautuminen sosialismiin ja siirtomaiden taistelu oman vapautensa puolesta. Tässä yhteydessä Juva havaitsi, että hänelle Suomesta tuttu jako kommunisteihin ja demokraatteihin ei ollut maailman mittakaavassa yksioikoinen tai pitävä. Monessa maassa sosialismi oli ainoa ulospääsy kolonialismin sorron alta. Monesti vanhoissa siirtomaissa myös itse itsenäisyystaistelu oli tärkein kysymys, poliittinen aatesuunta sen sijaan tuli vasta sen jälkeen. Ylioppilaiden kristillisen maailmanliiton poliittisen

²⁴ Franzén 1987, 133-185; Juva 1994, 32-34; Pietikäinen 1997, 38-47.

konsultaation anti Juvan ajattelulle oli, että hän oppi tarkastelemaan maailmanpoliittisia kysymyksiä laajemmasta näkökulmasta. Samalla hän joutui pohtimaan kristittyjen vastuuta ja toimintaa politiikassa. Hän näki tärkeäksi, etteivät kristityt mukautuisi liiaksi valtaapitävien tahtoon tai kulloiseenkin poliittiseen trendiin omien periaatteidensa kustannuksella.²⁵

Mikko Juvan poliittinen toiminta alkoi vaiheittain sodan jälkeisenä aikana. Jatkosodan jälkeen Juva haki vielä selvästi poliittista identiteettiään suhteessa eri puolueisiin. Toisaalta hän samaan aikaan kirjoitti muun muassa *Kotimaahan* ja *Ylioppilaslehteen* yleisellä tasolla liikkuvia kolumneja, joissa pohdittiin esimerkiksi kristityn toimimista politiikassa. Omissa muistelmissaan Juva kertoo käyneensä vuonna 1945 sosiaalidemokraattien kokouksessa, jonka tärkein tema oli ollut Skdl:n uhan torjuminen. Tuo kokous ei silti ollut vakuuttanut Juvaa, ja tämä kosketus jäi hänen ainoakseen suhteessa vasemmistopuolueisiin.²⁶ Vaikka Juvan konkreettinen osallistuminen puoluepoliittiseen toimintaan oli vielä tuossa vaiheessa vähäistä, on silti mielenkiintoista tarkastella hänen politiikkaa koskevia perusajatuksiaan, jotka käyvät ilmi hänen lehtikirjoituksistaan.

Juva käsitteli tuonaikaisissa teksteissään nimenomaan kristittyinä elämisen ja poliittisen osallistumisen välistä suhdetta. Ylioppilaspastorina toiminut Juva kirjoitti *Ylioppilaslehdessä* vuonna 1949 otsikolla ”Aatteellisuus – kristillisuus”. Hän painotti sitä, että sotien välisenä aikana suomalaisella ylioppilasnuorisolla oli ollut merkittävä rooli suomalaisen kulttuurin ja kansallisen yhtenäisyyden rakentamisessa. Toisen maailmansodan jälkeen kansainväliset vaikutteet olivat Juvan mukaan tunkeutuneet myös suomalaiseen yhteiskuntaan ja opiskelijakulttuuriin. Tämä näkyi Juvan mukaan esimerkiksi siinä, miten ylioppilasliikkeen linjauksissa huokui tietty ulkomaisten vaikutteiden henki. Artikkelissa Juva varoitti opiskelijanuorisoa liiallisesta ulkomaisten vaikutteiden omaksumisesta ja samalla toi myös esille sen, että kristityn ensisijainen vastuu oli palvella ja rakentaa nimenomaan omaa isänmaataan. Toisaalta hän näki

²⁵ Juva 1994, 56-58.

²⁶ Juva 1994, 34.

kansainvälisyydenkin hyvänä asiana kristillisyyden näkökulmasta, sillä kristinuskon välityksellä ihmiset pystyivät löytämään yhteisen nimittäjän. Näin kristinuskon auttoi näkemään asioita kansallisten raja-aitojen yli.²⁷

Vuonna 1950 Mikko Juva nousi Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan puheenjohtajaksi. Samaan vuoden kesällä hän osallistui jo edellä mainittuun Ylioppilaiden Kristillisen Maailmanliiton poliittiseen konsultaatioon, joka pidettiin Ranskassa. Konsultaation vaikutus Juvan poliittiseen heräämiseen kävi ilmi hänen *Kotimaahan* syyskuussa 1950 kirjoittamastaan artikkelista. Siinä Juva pohti kristittyjen poliittista vastuuta painottaen ymmärtävänsä, että politiikka oli kristitylle hankala asia, sillä monesti poliittiset päätökset nojautuivat kompromisseihin ja periaatteista joustamiseen. Toisaalta kristityn oli liian helppoa jättäytyä politiikan ulkopuolelle ja olla ottamatta vastuuta yhteisistä asioista. Juva itse korosti kristityn velvollisuutta osallistua yhteisten asioiden hoitoon ja velvollisuutta yrittää tätä kautta parantaa huono-osaisten asemaa yhteiskunnassa. Erityisesti kirkolta Juva vaati selvää kannanottoa yhteiskunnan heikompiosaisten asioiden ajamisen puolesta. Juvan mielestä selkeän rehellisyyden periaatteen tulisi ohjata kristityn ihmisen toimintaa politiikassa. Vaikka politiikassa jouduttiinkin tekemään kompromisseja, oli kaikkein olennaisinta, että kristitty poliittinen toimija ei luopunut peruseriaatteistaan ja toiminut omantuntonsa vastaisesti.²⁸

Ylioppilaslehdessä vuonna 1949 olleen kirjoituksen ajatuskulkua ja tiettyä huolestuneisuutta ylioppilasnuorison aatteellisuudesta Juva ruoti toistamiseen *Uudessa Suomessa* maaliskuussa 1951 julkaistussa artikkelissaan. Siinä Juva totesi ylioppilaiden aatteellisuuden vähentyneen yhteiskunnan kehityksen myötä. Enää ei ollut olemassa akuutteja asioita, jotka saisivat ylioppilaat ottamaan äänekkäästi kantaa. Toisaalta silloiset ylioppilaat olivat Juvan mukaan suunnanneet tarmonsensa entistä enemmän itse opintoihin. Juva koki, että huoli suomalaisen ylioppilasnuorison tilasta oli turha, koska hyvin koulutautuneet ja vastuulliset tulevaisuuden aikuiset

²⁷ YI 5.5.1949, Aatteellisuus – kristillisyyys.

²⁸ Km 12.9.1950, Kristittyjen poliittinen vastuu.

olivat hyvä pohja, jonka varaan suomalainen yhteiskunta tulevina vuosikymmeninä voisi nojautua.²⁹

Ulkomaisten vaikutteiden roolista suomalaisten ylioppilaiden maailmankuvan muodostumisessa Juva kantoi jälleen huolta *Ylioppilaslehden* artikkelissa, jossa hän totesi, että se sotien välisen ajan tilanne, jossa uskottiin vahvasti Suomen suuruuteen ja mahdollisuuksiin, oli kääntynyt pääläelleen. Sotien jälkeinen ylioppilasnuoriso ennemminkin vähätteli suomalaisuuden ja isänmaallisuuden voimaa. Samalla se haki vaikutteita mieluummin amerikkalaisesta ja venäläisestä elämäntavasta kuin suomalaisesta perinteestä. Juva varoitti, että liiallinen ulkomaisten ja vieraiden ideologioiden ihannoiti voisi kuitenkin muuttua väljähtyneeksi sanahelinäksi ilman käytännön toimia. Oikea suomalainen isänmaallisuus sen sijaan tarjosi mahdollisuuden toteuttaa kansakunnan etua käytännössä. Suomi oli Juvan mukaan osaavien ihmisten tarpeessa ja maassa oli jokaiselle koulutetullekin tärkeitä tehtäviä, joiden välityksellä ihmiset voisivat palvella parhaiten myös omaa kansaansa. Tällainen käytännöllinen ja konkreettinen isänmaallinen ideologia oli hänen näkökulmastaan oikea lähtökohta, toisin kuin ulkomailta omaksutut vieraat ideologiat. Jälkimmäisten vaarana nimittäin oli, että ne jäisivät vain tyhjiksi hokemiksi.³⁰

Juvan kirjoittamiin artikkeleihin antaa oman näkökulmansa HYY:n poliittisen tilanteen tarkastelu. Juvan noustessa HYY:n puheenjohtajaksi vuonna 1950 perinteisten osakuntien roolia ylioppilaskunnassa horjuttivat uudet poliittiset opiskelijaryhmittymät. Sotien jälkeen Helsingin yliopiston opiskelijoiden keskuudessa Akateeminen Sosialistiseura, ASS, nautti vahvaa kannatusta. Sosialismia ajava ASS pyrki ylioppilaskunnassa harjoittamaan äärivasemmistolaisista politiikkaa. Ryhmittymä ammensi voimansa lähinnä kommunismia kannattavista opiskelijapiireistä. Puoluekentällä ASS nivoutui lähinnä Skdl:n piiriin. ASS:n nousu sai aikaan myös vastavoimien liikekannallepanon. Paras esimerkki tästä oli vuonna 1950 perustettu Vapauden Akateeminen Liitto, VAL. Vapauden Akateemisella Liitolla oli

²⁹ US 31.3.1951, Työ, opiskelu ja vastuu nykyisten ylioppilaiden todellisimmat tunnuksset.

³⁰ YI 16/27.4.1951, Isänmaallisuus nykyhetkessä.

hyvin samanlainen rooli ja ohjelma kuin Akateemisella Karjala-Seuralla 1920- ja 1930-luvuilla.

Suomalaisen opiskelijanuorison piirissä koettiin toisen maailmansodan jälkeen samanlainen henkisen tyhjiön syntyminen kuin kansalaissodan jälkeisenä aikana. Sodan jälkeistä aikaa leimasi henkisen kurin ja moraalin löystyminen ja perinteisten arvojen, kuten isänmaallisuuden ja yhteisöllisyyden, heikkeneminen. Tätä tilaa voitiin kuvata aineelliseksi ajatteluksi. VAL ja aikanaan AKS asettuivat vastustamaan tätä ajattelua tarjoten sen tilalle aatteellista ajattelutapaa, johon kuului kansakunnan edun ja yhteisöllisyyden korostaminen sekä yksilön kansalaisvelvollisuuksista muistuttaminen. Leimallisesti Vapauden Akateeminen Liitto noudatti samanlaista toimintamallia kuin Akateeminen Karjala-Seura. Monesti VAL:n toiminnassa oli myös mukana vanhoja AKS:n jäseniä. Tätä taustaa vasten Juvan lehtikirjoitukset seurasivat omalla tavallaan sitä keskustelua, jota HYY:ssä käytiin ja jossa vastakkain olivat lähinnä ASS ja VAL. Juvan sympatiat asettuivat hänen artikkeleidensa perusteella enemmän VAL:n linjoille, vaikka hän ei varsinaisesti ottanut osaa VAL:n toimintaan. Toisaalta Juvan lehtikirjoitusten luonnetta voi selittää yksinkertaisesti hänen taustallaan. Juva oli kasvanut varhaisnuoruutensa aikana maailmansotien välisessä ilmapiirissä, joka yleisesti korosti kansalaisten ja etenkin nuorten velvollisuutta kantaa vastuuta kansakunnan tulevaisuudesta.³¹

Mikko Juvan poliittisessa ajattelussa oli 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa tiettyjä peruspiirteitä. Ensinnäkin hänen ajattelunsa oli suhteellisen yleistasoista, mutta tietyt perusteemat nousivat artikkeleissa kuitenkin esille. Juva painotti toisaalta ylioppilasnuorison ja etenkin kristittyjen nuorten velvollisuutta palvella omaa isänmaataan ottamalla aktiivisesti osaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Hän ei kannattanut sitä, että kristityt jättäytyisivät yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan ulkopuolelle. Samalla hän painotti ylioppilasnuorison vahvaa roolia suomalaisen yhteiskunnan rakentamisessa etenkin maailmansotien välisenä aikana. Juvan

³¹ Klinge 1968, 241-255.

lehtikirjoituksista heijastui tietynlaisen murrostilan syntyminen ylioppilasnuorison arvomaailmassa. Tullessa 1950-luvun alkuun kansainväliset vaikutteet olivat lisääntyneet suomalaisen nuorison parissa ja niiden myötä myös individualismi ja materialismi olivat vahvistuneet nuorison ajattelussa. Juva itse painotti enemmän perinteissä pysymistä kuin uuteen ajan henkeen mukautumista. Hän näki kansainväliset vaikutteet omalla tavallaan positiivisina, mutta samalla hän painotti niissä piileviä vaaroja.

Toisaalta myös Juvan omat kansainväliset kontaktit lisääntyivät 1950-luvun alkupuolella, kun hänet valittiin Suomen Lähetysseuran johtokuntaan vuonna 1951 ja kolme vuotta myöhemmin lähetysseuran johtokunnan puheenjohtajaksi.³²

Selkeä yleislinja tarkasteltavalta ajalta on se, että kristillisen nuorison velvollisuus oli Juvan mukaan palvella yhteiskuntaa toimimalla aktiivisesti esimerkiksi politiikassa. Samalla Juva kuitenkin vaati suoraselkäisyyttä politiikkaan osallistuvilta kristityiltä. Juvan kannanotot heijastivat myös hänen asemaansa. Juva kirjoitti artikkelinsa ylioppilaspastorin, aktiivisen SKY:läisen, HYY:n puheenjohtajan ja ennen kaikkea oman nuoruutensa 1930-luvulla eläneen miehen näkökulmasta.

2.3. Tutkijana liberalismien jäljillä

Joulukuussa 1946 Juva lähti Yhdysvaltoihin opiskellakseen stipendiaattina Gettysburgin luterilaisessa seminaarissa. Yhdysvalloissa vietetyn vuoden aikana hänen ajatuksensa oman väitöskirjansa kysymyksenasettelusta alkoivat selkiytyä. Samalla Juva koki myös jonkinasteisen poliittisen herätyksen. Palattuaan Suomeen hän alkoi työstää väitöskirjahankettaan, jonka aiheeksi muotoutui Suomen sivistyneistön asema ja suhtautuminen uskonnolliseen vapaamielisyyteen vuosina 1848–1869. Väitöskirjan tutkimuskohteena oli siis liberalismia tietyllä tavalla sivuava aihe,

³² Peltola 1989, 90.

mistä on mahdollista nähdä yhteys poliittiseen liberalismiin. Yhdysvaltain-matkalla oli Juvan väitöskirjan kannalta huomattava merkitys, sillä Amerikassa hän pääsi tarkastelemaan uskonnollista vapaamielisyyttä paikallisten täysin riippumattomien vapaaseurakuntien toiminnan kautta. Samalla nämä kokemukset saivat hänet vakuuttumaan siitä, että todellinen uskonnonvapaus kuului aitoon uskonelämään, ja että kaikenlainen ulkopuolelta tuleva pakko oli sen kannalta haitallista. Väitöskirjatyössään Juva myös tutustui suomalaisten liberaalien, kuten Carl Qvistin, Wilhelm Bolinin, J. W. Liljan, Axel Fredrik Granfeltin, Frans Ludvig Schaumanin ja Ernst Rönnbäckin, kirjoituksiin.³³

Vuonna 1950 Mikko Juva puolusti historian alaan kuuluvaa väitöskirjaansa ”Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848–1869”. Ensimmäisen väitöskirjansa ansiosta Juva pätevoityi hoitamaan akateemisia virkoja. Niinpä hän toimi vuosina 1951–1955 erilaisissa määräaikaisissa viroissa Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Juva jatkoi opetustyön ohessa tieteellistä tutkimustyötään, ja vuonna 1955 tarkastettiin hänen kirkkohistorian piiriin kuulunut väitöskirjansa ”Varsinais-Suomen seurakuntaelämä puhdasoppisuuden hallitsemina vuosisatoina”.³⁴

Mikko Juvan väitöskirjat voidaan nähdä osana uskonnollisen vapaamielisyyden tutkimusta.³⁵ Juvan väitöskirjoille ja muulle tieteelliselle tutkimukselle olikin tyypillistä vahva aate- ja ideologiahistoriallinen tutkimusote.³⁶ Toisaalta Juvan kyky pohti asioita aatteellisesta ja ideologisesta näkökulmasta ohjasi myös hänen toimintaansa yhteiskunnallisessa ja poliittisessä elämässä. Juvan tutkimustyö uskonnollisen liberalismiin parissa vaikutti omalta osaltaan hänen poliittiseen heräämiseensä.

³³ Juva 1994, 37-47.

³⁴ Juva 1994, 63-65; Eskola 2004, 551-554.

³⁵ Juva 1950, 19-31; Juva 1955, 211-213.

³⁶ Eskola 2004, 551-554.

2.4. Vapaamielinen perinne Suomen poliittisessa elämässä

Puoluemuotoinen liberalismi oli ollut osa suomalaista poliittista karttaa jo suomalaisen puoluekentän muotoutumisen varhaisista vaiheista lähtien.³⁷ Ensimmäisen kerran Suomessa oli yritetty perustaa liberaalipuolue vuonna 1880. Tuolloin Leo Mechelinin johdolla pyrittiin luomaan kielirajat ylittävä kaksikielinen ja vapaamielinen puolue. Yritys kaatui snellmanilaisten ja ylipäättänsä suomenmielisten ankaraan vastustukseen. Tämän seurauksena oli, että uusi ”Liberaalinen puolue” ei ehtinyt toimia kuin vajaat viisi vuotta. Vuoteen 1885 mennessä puolue oli lakkautettu ja pääosa sen kannattajista oli siirtynyt ruotsalaiseen puolueeseen.³⁸

Suomalaisessa puolueessa esiintyi vahvaa vapaamielistä liikehdintää 1880- ja 1890-luvuilla, mikä johti lopulta siihen, että puolueesta erkaantui vapaamielinen ryhmittymä. Tämä ryhmittymä järjestäytyi vuoden 1894 lopussa omaksi ”nuorten suomenmielisten” puolueeksi eli nuorsuomalaiseksi puolueeksi, jonka keskeinen nimittäjä oli sitoutuminen liberaaliin maailmankatsomukseen. Uuden puolueen toimintaa 1900-luvun alun Suomessa leimasi niin sanottu demokraattisen liberalismiin linja, joka erottuu oikeistolaisesta porvarillisen liberalismiin linjasta. Tämän linjan mukaisesti nuorsuomalaiset muun muassa vaativat äänioikeuden uudistamista.³⁹

Vuoteen 1917 tultaessa poliittisesta keskustelusta oli kadonnut yksi merkittävä asiakokonaisuus, perustuslaillisuuskyseminen. Tässä tilanteessa niin nuor- kuin vanhasuomalaisten piirissä sekä vuonna 1917 perustetussa uudessa puolueessa, kansanpuolueessa, alkoi esiintyä ajatuksia näiden kolmen ryhmän yhtymisestä. Yhdentymisneuvotteluissa, joita häiritsi myös vuoden 1918 kansalaissota, ei silti päästy selkeään lopputulokseen, vaan yhdentymishanke raukesi ja edellä mainitut kolme ryhmää jakaantuivat joulukuussa 1918 kahdeksi uudeksi ryhmäksi, kansalliseksi edistyspuolueeksi ja kansalliseksi kokoomuspuolueeksi. Keskeisin erottava tekijä näiden kahden ryhmän välillä

³⁷ Liite 1.

³⁸ Borg 1979, 40.

³⁹ Borg 1979, 40.

oli suhtautuminen valtiomuotokysymykseen. Edistyspuolue kannatti tasavaltaista valtiomuotoa, kun taas kansallinen kokoomus ajoi maalle monarkiaan perustuvaa valtiomuotoa. Vuoden 1918 kansalaissodan jälkiselvittelyissä uuden edistyspuolueen piirissä ajettiin vahvasti yhteiskunnallisen sovintopolitiikan linjaa, jonka vahvimpana puolestapuhujana esiintyi uuden tasavallan ensimmäinen presidentti, edistyspuolueen K. J. Ståhlberg. Etenkin poliittisen kentän oikealla laidalla kyseinen sovintopolitiikka aiheutti närkästystä, mikä konkretisoitui edistyspuoluetta edustaneen ministeri Heikki Ritavuoren surmaamisena vuonna 1922.⁴⁰

Maailmansotien välisenä aikana edistyspuolueella oli huomattava rooli suomalaisessa politiikassa. Puolue oli mukana suurimmassa osassa tuon ajan hallituksista. Monesti edistyspuolueen asema eri hallituskokoonpanoissa ei perustunut niinkään sen saamaan vaalikannatukseen, joka asettui suunnilleen 10–15 prosenttiin, vaan puolueen vaa’ankieliasemaan hallitusneuvotteluissa.⁴¹

Toisen maailmansodan jälkeen edistyspuolueessa herättiin puolueen huolestuttavasti laskeneeseen kannatukseen. Tässä tilanteessa puolueen piirissä alettiin 1940-luvun lopulla pohtia uusia vaihtoehtoja. Puolueen yleisohjelmaa uudistettiin vielä viimeisen kerran vuonna 1945, mutta kyseinen uudistus ei silti tuonut monenkaan mielestä enää uutta voimaa ohjelmallisesti väljähtyneeseen edistyspuolueeseen. Vuonna 1950 filosofian tohtori Esa Kaitilan johdolla perustettiin Tampereella Itsenäinen Keskiluokka-niminen pienpuolue, joka yhdessä tiettyjen edistyspuolueen johtohenkilöiden kanssa alkoi suunnitella uuden puolueen perustamista edistyspuolueen tilalle. Hankkeen keskeisenä ajatuksena oli, että vanha ja aikansa elänyt edistyspuolue, joka ei enää pystynyt vastaamaan uusiin poliittisiin haasteisiin, korvattaisiin täysin uudella puolueella. Uuden puolueen myötä olisi myös

⁴⁰ Borg 1965, 123-129.

⁴¹ Borg 1979, 40-41.

mahdollista luoda täysin uusi puolueohjelma, joka vetoaisi paremmin äänestäjäkuntaan.⁴²

Kyseinen puoluehanke ei silti saanut kaikkien edistysläisten tukea. Kaitilaa ja hankkeeseen osallistuneita edistyspuolueen johtajia kritisoitiin siitä, että nämä olivat toimineet salassa ja ilman puolueen puoluehallituksen tukea. Kovimmat arvostelijat syyttivät näitä piirejä melkein puolueen sisäisestä vallankaappauksesta. Kun edistyspuolue lakkautettiin vuonna 1951 ja sen seuraajaksi Kaitilan suunnitelmien mukaan rakennettu Suomen kansanpuolue perustettiin, irtautui vanhoista edistysläisistä kolmas ryhmittymä, joka vastusti uuden kansanpuolueen perustamista. Tämä ryhmittymä järjestäytyi heti edistyspuolueen lakkauttamisen jälkeen omaksi puolueekseen, vapaamielisten liitoksi.⁴³

Edellä kuvattuun vanhan edistyspuolueen kannattajien hajoamiseen kahteen eri ryhmittymään voidaan nähdä parikin syytä. Ensinnäkin vapaamielisten puolelta tunnettiin epäluuloa Kaitilaa ja hänen toimintaansa kohtaan uuden puolueen perustamiseen liittyvissä asioissa. Toisaalta vapaamielisten epäluuloja lisäsi myös se, että jatkosodan päättymisen ja Suomelle annettujen rauhanehtojen myötä poliittisessa kentässä liikkui karkeasti ilmaistuna eräänlaisia ”ideologittomia kulkureita”. He jäivät vaille ideologista kotia, kun tietyt oikeistolaiset puolueet ja järjestöt oli lakkautettu rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti. Esimerkiksi Esa Kaitila, jonka panos uuden kansanpuolueen perustamisessa oli merkittävä, oli toiminut ennen talvi- ja jatkosotaa Akateemisen Karjalaseuran aktiivisena värvääjänä ja kykyjenetsijänä. Vapaamieliset epäilivät, kuinka mielekästä tällaisten henkilöiden toiminta olisi uudessa puolueessa, jonka kuitenkin tulisi olla liberaalia ajattelua edustaneen edistyspuolueen seuraaja.⁴⁴

Näiden kahden seikan lisäksi vanhojen edistysläisten hajaannusta lisäsivät myös aidosti erilaiset käsitykset siitä, millainen perustettavan puolueen ohjelman pitäisi olla. Itsenäistä Keskiluokkaa lähellä olleiden

⁴² Borg 1965, 272-274, 302.

⁴³ Borg 1965, 356.

⁴⁴ Borg 1965, 356.

henkilöiden mukaan edistyspuolueen liberaali puolueohjelma oli aikansa elänyt, ja se tulisi uudessa puolueessa korvata sellaisella ohjelmalla, joka olisi täysin erilainen eikä niinkään liberalismiin nojautuva. Vapaamielisille oli tärkeää pitäytyä aidossa liberalismin perinteessä. Näin ollen nämä kaksi ryhmää olivat ajautuneet myös ideologisesti erilleen toisistaan.⁴⁵

Näiden kahden eri puolueen, Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton, puolueohjelmissa oli tiettyjä painotuksellisia eroja. Erityisesti Suomen kansanpuolueen puolueohjelma oli yhdistelmä erilaisia poliittisia päämääriä, joita ei voida käsittää yksin liberaaliin ajatteluun pohjautuviksi. Esimerkiksi talous- ja sosiaalipoliittisesti kansanpuolue painotti valtiojohtoista pitkäaikaissuunnittelua, joka oli liberalismille vieras käsite. Toisaalta kansanpuolue korosti ohjelmassaan tietyssä määrin yksilön vapautta, mutta itse vapaamielisyys oli ohjelmassa lähinnä sivuroolissa. Kansanpuolueen ohjelmassa vapaamielisyys oli lähinnä mainittu yhtenä puolueen yläkäsitteenä. Silti itse puolueohjelmassa siihen liittyviä painotuksia ei ollut havaittavissa. Toisaalta Kaitilan ohjaama Suomen kansanpuolue onnistui 1950-luvulla puhuttelemaan matalapalkkaista mutta samalla hyvin koulutettua keskiluokkaista äänestäjäkuntaa ajamalla äänekkäästi sen etuisuuksia, joita muut puolueet eivät olleet huomioineet.⁴⁶

⁴⁵ Borg 1964, 47-54.

⁴⁶ Borg 1964, 50.

3. Nousu uuden Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajaksi (1956–1965)

3.1. Turkulainen yliopistomies Suomen kansanpuolueen riveihin

Mikko Juva oli vuoden 1956 presidentinvaaleissa sitoutumattomana valitsijamiesehdokkaana Suomen kansanpuolueen listalla. Kampanjassaan Juva pyrki esiintymään erityisesti ylioppilaiden luottomiehenä.⁴⁷ Kansanpuolueen ehdokkaan Eero Rydmanin listalla Uudenmaan vaalipiirissä ollut Juva ei kuitenkaan tullut valituksi valitsijamieheksi yhdeksälläsadalla äänellään.⁴⁸

Mikko Juva sai vuonna 1957 Turun yliopistosta Suomen historian professuurin. Virka oli sama, jota hänen isänsä Einar W. Juva oli hoitanut aikaisemmin. Tosin ennen Mikko Juvan nimittämistä, virassa oli ollut siihen hänen isänsä jälkeen nimitetty Paavo Ravila. Juvan uuden työtehtävän myötä perhe muutti Turkuun. Turun professuuri oli hänelle monella tapaa mieleinen. Hän oli varttunut nuoruutensa Turussa, joten kaupunki oli hänelle ennestään tuttu. Toisaalta myös Juvan suku oli tunnettu ja arvostettu etenkin turkulaisen yliopistoväen piirissä. Einar W. Juva oli aikanaan ajanut aktiivisesti Turun yliopiston etua erilaisissa yhteyksissä ja vaikuttanut esimerkiksi lääketieteen opetuksen saamiseen Turkuun sekä yliopiston hankalan taloudellisen aseman parantamiseen. Tieteellisessä mielessä Turku tarjosi hyvät maakunnalliset arkistot ja toimivat yhteydet myös kaupungin toiseen yliopistoon, Åbo Akademiin. Poliittisesti Turku oli Suomen kansanpuolueen vahvoja tukialueita osaksi siksi, että kaupungista ja sen lähialueilta löytyi paljon koulutettua matalapalkkaväestöä, kuten virkamiehiä. Näiden etujen ajajana kansanpuolue oli Esa Kaitilan johdolla pyrkinyt profiloitumaan. Tämä suotuisa ilmapiiri oli yhtenä syynä siihen, miksi Mikko Juva liittyi Suomen kansanpuolueeseen vuonna 1957.⁴⁹

Juvan liittyminen kansanpuolueeseen vaikutti myös hänen lehtikirjoitustensa sisältöön. Aikaisemmin Juva oli liikkunut yleisellä taholla

⁴⁷ KA MJ A53 Lehtimainos otsikolla Juva luottaa Rydmaniin, ylioppilaat luottavat Juvaan.

⁴⁸ Juva 1994, 86.

⁴⁹ Juva 1998, 301-334; Jäntere 1942, 311-319.

pohtien esimerkiksi kristittyjen ja poliittisen osallistumisen välistä suhdetta. Puoluepoliittisen sitoutumisen myötä hän alkoi käsitellä Suomen kansanpuolueen roolia yhteiskunnassa, puolueen ideologiaa sekä sen käytännön politiikkaa. Omissa muistelmissaan Juva kertoi, että päivänpolitiikan hahmottaminen oli hänelle vaikeaa, ja minkä vuoksi hän keskittyi kansanpuolueessa ennemmin pohtimaan puolueen aatteellista ja ideologista pohjaa.⁵⁰

Esimerkiksi *Turun Sanomissa* lokakuussa 1957 julkaistussa uutisessa selostettiin kansanpuolueen Turun yhdistyksen kuukausikokousta, jossa juuri puolueeseen liittynyt Mikko Juva esitelmöi aiheesta ”ryhmäpolitiikka ja läänityslaitos poliittisen moraalin rappeutumisilmiötä”. Uutisen mukaan Juva totesi, että politiikassa moraalilla oli painunut yhä alemmas samalla kun moraalin nimissä oli toimittu monessa asiassa väärin. Tällaista moraalin ja moralisoinnin väärinkäyttöä oli hänen mukaansa poliittisten vastustajien mustamaalaaminen, liialliset kompromissit sekä niin sanottu poliittinen läänityslaitos, jonka kautta oman puolueen toimijoille oli hankittu palkkioksi hyviä virkoja. Tässä tilanteessa puolueiden tuli palauttaa todellinen moraalitoimintansa ohjenuoraksi ja ”lakaista omat eteisensä”, vaikka se vaatisikin kovaa itsekritiikkiä.⁵¹

Suomen kansanpuolueen roolia ja asemaa suomalaisessa poliittisessä kentässä Juva tarkasteli muun muassa kansanpuolueen omassa *Suomalainen*-lehdessä vuonna 1958. Tekstissään Juva esitti, että kansanpuolueella oli merkittävä asema nimenomaan yksilönvapautta puolustavana ryhmänä. Tässä suhteessa oikeistopuolueiden ongelma oli liiallinen markkinoiden ehdoilla toimiminen, kun taas vasemmistopuolueissa vahva järjestöorganisaatio ei antanut yksilölle tarpeeksi tilaa itsenäiseen toimintaan. Kansanpuolue pystyi Juvan mukaan tarjoamaan yksilöille omantunnonvapauden ja vapauden järjestöpakosta. Samalla hän linjasi puolueen yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi heikoimpien yksilöiden etujen ja oikeuksien ajamisen.⁵²

⁵⁰ Juva 1994, 86-88.

⁵¹ TS 19.10.1957, Ryhmäpolitiikka ja ”läänityslaitos” poliittisen moraalin rappeutumisilmiötä.

⁵² Smnen 4 / 1958, KP:n tehtävä: taistella ihmisarvoisen elämän puolesta.

Juva arvosteli vallitsevaa poliittista toimintatapaa varsin suorasti kaksiosaisessa kirjoitussarjassaan, joka julkaistiin vuonna 1959 kansanpuolueen puoluelehdessä *Polttopisteessä*. Kirjoituksissaan hän toi esille sen, että aiemmin puolueiden toimintaa oli ohjannut ensisijaisesti ideologia eli aatteellisuus. Tultaessa 1950-luvulle poliittisen päätöksenteon oli vallannut uusi suuntaus, reaalipolitiikka. Tämä merkitsi Juvan mukaan sitä, että politiikassa kaikki olisi ”kaupan” ja kaikesta voitaisiin sopia poliitikkojen kesken. Tämä aiheutti sekaannusta kansan keskuudessa. Samalla puolueet olivat muuttuneet pelkiksi eturyhmiksi, jotka ajoivat vain omien äänestäjiensä kapea-alaisia intressejä. Tässä tilanteessa Suomen kansanpuolueen tuli pyrkiä ahtaan eturyhmäpolitiikan yläpuolelle. Samalla Juva huomautti, että vaikka kansanpuolueen ideologia nojautui vahvasti myös kristillisyyteen, niin sitä ei tulisi ottaa puolueen vaaliaseeksi missään tilanteessa. Olennaista olisi myös huomata se, että kansanpuolueen pohjana oleva liberalismi ei ollut heikoille yksilöille epäedullista talousliberalismia vaan sosiaaliliberalismia.⁵³

Juvan lehtikirjoittelussa tapahtunut muutos yleisen tason yhteiskunnallisesta pohdinnasta kohti kansanpuolueen näkökulmaa ei ollut äkillinen vaan pikemminkin hitaasti kehittyvä. Vuonna 1957 hän kirjoitti vain yhden artikkelin, joka oli selkeästi kirjoitettu kansanpuolueen lähtökohdista. Toisaalta vuonna 1959 hän kirjoitti jo laajempia artikkelikokonaisuuksia samalta pohjalta. Samaan aikaan hän jatkoi kirkolliseen kenttään kuuluvien artikkeleiden tuottamista.⁵⁴

⁵³ Pp 8/1959 ja 9/1959, Aatepolitiikka ja reaalipolitiikka.

⁵⁴ KA MJ A53 Juvan lehtileikekokoelma vuosilta 1936-1965.

3.2. ”Oloneuvosto” ja Puntilan piiri

Juvan poliittiseen ajatteluun vaikutti merkittävästi niin sanottu oloneuvosto. Oloneuvosto syntyi vuoden 1956 yleislakon jälkimainingeissa, kun joukko maan tilasta huolestuneita ”akateemikkoja” alkoi tavata toisiaan säännöllisesti keskustellakseen ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista. Ryhmään kuuluivat seuraavat seitsemän henkilöä: historioitsija Pentti Renvall, Suomen Pankin johtokunnan jäsen Klaus Waris, poliittisen historian professori L. A. Puntila, sodan aikana valtion tiedotuslaitoksen propagandistina toiminut tohtori Martti Ruutu, sosiaalipolitiikan professori Heikki Waris, lakitieteen professori Paavo Kastari ja Mikko Juva. Alkuperäinen idea oloneuvoston muodostamisesta oli Pentti Renvallin, mutta ryhmän varsinaiseksi kokoavaksi voimaksi nousi L. A. Puntila.⁵⁵

Tieto oloneuvoston harjoittamasta yhteiskunnallisesta ajatustenvaihdosta kantautui myös *Suomen Kuvalehden* päätoimittajalle Leo Tujuselle. Tämä johti siihen, että oloneuvosto ryhtyi avustamaan lehteä säännöllisesti. *Suomen Kuvalehdessä* alettiin julkaista säännöllisiä pakinoita nimimerkillä ”Oloneuvos”. Pakinoissa asioita tarkasteltiin jokaisen ryhmän jäsenen erilaisista kiinnostuksen kohteista käsin. Itse poliittisen kommentaarin ja analyysin takana oli L. A. Puntila. Puntilan hahmossa yhdistyi hänen aikaisempi kokemuksensa politiikan kentältä, olihan hän toiminut sodan aikana muun muassa pääministeri Risto Rydin läheisenä avustajana. Samalla Puntilalla oli myös erittäin laajat yhteydet suomalaisiin poliittisiin vaikuttajiin. Puntila oli luonteeltaan aikaansaava organisaattori. Loppujen lopuksi oloneuvostoa voi pitää yhtenä Puntilan monista projekteista, joita hän kehitteli sotien jälkeisenä aikana. Laajemmassa kokonaisuudessa oloneuvoston linjaukset näyttävät palvelleen juuri Puntilan ajamaa kansallisen eheyttämispolitiikan linjaa. Puntila oli ollut tunnettu yrityksistään luoda kansallista yhtenäisyyttä jo jatkosodan aikana. Ruotsalainen lehdistö oli käyttänyt tuosta yksimielisyyden ”väkisin”

⁵⁵ Juva 1994, 89.

tekemisestä kuvaavaa termiä ”puntilismi”. Puntila jatkoi tämän ajattelun toteuttamista sotien jälkeenkin. Erityisesti Puntila profiloitui sotasyllisyysoikeudenkäynnin aikana Rydin ja Tannerin henkilökohtaisena tukijana. Hänen ajatteluaan leimasi 1950-luvulla innokkuus edistää suomalaisten keskustaan ja oikeistoon kuuluvien porvaripuolueiden lähentymistä ja yhteistyötä erilaisissa poliittisissa kysymyksissä.⁵⁶

Oloneuvostoon kuuluminen antoi Juvalle tietämystä yhteiskunnan eri osa-alueista, kuten esimerkiksi koulutuspolitiikasta ja maan sisäpoliittisesta tilanteesta. Juva itse profiloitui etenkin korkeakoulu- ja kirkkoasioiden asiantuntijana, ja hänen kirjoittamansa artikkelit liikkuvat lähinnä näillä kahdella alueella. Pääasiassa oloneuvoston artikkelit käsittelivät vallitsevaa poliittista tilannetta. Monessa artikkelissa arvosteltiin muun muassa ammattiliittojen lakkoinnokkuutta ja toisaalta politiikkaan pesiytynyttä loanheittomentaliteettia. Esimerkiksi vuonna 1957 oloneuvosto moitti politiikan muuttumista entistä raaemmaksi, erityisen huomion kohteena oli Sdp:n sisäinen hajaannus ja siihen liittyneet kiistat.⁵⁷ Kuvalehden ensimmäisessä numerossa vuonna 1958 oloneuvosto puolestaan kritisoi ammattiliittoja liiasta innokkuudesta lakkoiluun ja peräänkuulutti etenkin SAK:n johdolta vastuuntuntoa mielivaltaisen lakkoilun sijaan.⁵⁸

Mikko Juvan panos oloneuvoston artikkeleihin näkyi selvimmin kahdessa kolumnissa, jotka käsittelivät uusien korkeakoulujen perustamisen edellytyksiä. Alkuvuodesta 1958 *Suomen Kuvalehdessä* julkaistuissa artikkeleissa painotettiin sitä, että uusia korkeakouluja ei tulisi perustaa Suomeen vain perustamisen itsensä takia. Olennaisempaa oli tutkia, löytyisikö uusille korkeakouluille tarpeeksi resursseja ja laadukkaita opettajia sekä tarvittavia tukipalveluja.⁵⁹ Oloneuvoston kolumnien julkaiseminen *Suomen Kuvalehdessä* päättyi vuonna 1959, kun ryhmittymä ajautui keskinäisiin kiistoihin tekstien tyylistä ja käsiteltävistä asioista. Osaltaan oloneuvoston kolumnien loppumiseen vaikutti myös *Suomen Kuvalehden*

⁵⁶ Blomstedt 1999, 42-59; Tarkka 2004, 72-82.

⁵⁷ SK 28.9.1957, Kovanaamat.

⁵⁸ SK 4.1.1958, Työmarkkinajärjestöjen vastuu.

⁵⁹ SK 18.1.1958, Universitas; SK 1.2.1958 Yhtä aikaa, ettei tungosta tule.

toimitus, joka jätti julkaisematta ryhmän rohkeimpia tekstejä.⁶⁰ Vaikka oloneuvosto lopetti kolumnien kirjoittamisen *Suomen Kuvalehteen*, ryhmä jatkoi säännöllisiä tapaamisia tiheään tahtiin vielä 1960-luvunkin ajan.⁶¹

Sinänsä Puntilaa on myöhemmin pidetty myös hahmona, joka on joissain tilanteissa arvioinut oman vaikutusvaltansa ja roolinsa liiankin suureksi. Mielenkiintoista on huomata myös se, että Puntilalta oppeja saaneista nuorista ”akateemikoista” suurin osa sitoutui poliittiseen keskustaan, kansanpuolueeseen ja vapaamielisiin sekä myöhemmin liberaaleihin, vaikka L. A. Puntila itse liittyi 1960-luvulla sosiaalidemokraattiseen puolueeseen.⁶²

Puntila sai Juvan vakuutettua poliittisesta osaamisestaan, sillä hän toimi ajoittain tämän uskottuna neuvonantajana poliittisessa päätöksenteossa. Vaikka Puntilan ja Juvan välisestä yhteydenpidosta ei ole jäänyt jäljelle paljonkaan kirjallista aineistoa, voidaan silti päätellä, että Juva sai Puntilalta neuvoja erilaisiin poliittisiin kysymyksiin juuri oloneuvoston epävirallisissa kokoontumisissa. Toisaalta myös Juva sai Puntilalta osakseen tiettyä arvostusta. Tämä tuli ilmi toukokuussa 1956, kun Juva sai kirjeen, jossa tiettyjä tahoja, jotka olivat huolissaan maan kansanvallan tulevaisuudesta, kutsuttiin yhteistyökokoukseen Katajanokan upseerikerholle kesäkuun 3. päiväksi. Kirjeen olivat allekirjoittaneet Helsingin yliopiston rehtori Paavo Ravila, entinen edistyspuoluelainen pääministeri ja rikosoikeuden professori T. M. Kivimäki ja Pekkalan hallituksen entinen maalaisliittolainen ministeri, SOK:n pääjohtaja Paavo A. Viding.⁶³

Kokouksen tavoitteena oli parantaa porvaripuolueiden yhteistyötä. Sen taustavoimaksi paljastui L. A. Puntila ja siihen osallistui muiden muassa sotasyllisyysoikeudenkäynnissä tuomittu sosiaalidemokraattien johtohahmo Väinö Tanner. Tämän porvarillisen yhteistyön taustalla oli selkeästi Puntilan

⁶⁰ KA MJ A6 Waris Juvalle 17.2.1959; 31.3.1959. Kirjeissään Waris pyysi Juvaa kommentoimaan oloneuvoston tekstejä, jotka olivat Wariksen mielestä liian kärkkäitä.

⁶¹ KA MJ A6 Puntila Juvalle 30.4.1960. Kirjeessä Puntila tiedusteli Juvan mahdollisuutta osallistua toukokuussa 1960 pidettävään oloneuvoston kokoukseen. Vastaavia kirjeitä löytyy Juvan arkistosta aina 1970-luvulle saakka.

⁶² Borg 1997, 33.

⁶³ KA MJ A5 Kivimäki, Ravila ja Viding Juvalle 29.5.1956.

ympärille sotien jälkeen muodostunut ”Puntilan poppoo” ja moni yhteistyöhankkeen keskeinen hahmo oli ollut yhteistyössä Puntilan kanssa jo aiemminkin. Ryhmä kokoontui muutaman kerran, mutta se ei saavuttanut sanottavia tuloksia. Ryhmän toiminta lakkasi käytännöllisesti katsoen jo syksyllä 1956 Urho Kekkosen noustua presidentiksi.⁶⁴

Juva joutui itse kokemaan reaalipolitiikan käytännöllisellä tasolla huhtikuussa 1959, kun hänen nimensä yhdistettiin maalaisliiton päälehden *Maakansan* artikkelissa suunnitteilla olevaan oikeistolaiseen ryhmittymään. Lehdessä julkaistun artikkelin mukaan suomalaiset oikeistopiirit olivat rakentamassa uutta kansallisten voimien yhtenäisliikettä, joka pyrki parantamaan maan sisäpoliittista ryhtiä ja suuntaa. Paljastusuutisen mukaan ryhmittymää olisi johtanut Paavo Ravila, ja sen keskeisiin hahmoihin olisivat kuuluneet myös vapaamielisten puheenjohtaja Teuvo Aura, *Viikkosanomat*-lehden päätoimittaja Aatos Erkko, kokoomuspoliitikko ja ministeri Päiviö Hetemäki sekä Mikko Juva. *Maakansan* tietojen mukaan Juvaa oli ehdotettu uuden ryhmittymän varapuheenjohtajaksi. Lehden mukaan ryhmittymä pyrki masinoimaan sarjan lehtikirjoituksia, joissa tuomittaisiin vallitseva moraaliton ja mätä sisäpoliittinen tilanne. Tämän jälkeen ryhmän tunnettuja oikeistopoliitikkoja oli määrä kutsua koolle vastuullisten kansalaispiirien kokous, joka perustaisi ryhtiliikkeenä uuden poliittisen ”Vapaan kansanvallan liiton”. Tämä liitto puolestaan vahvistaisi oikeiston voimaa tulevissa vaaleissa.⁶⁵

Myös presidentti Urho Kekkonen kiinnitti hankkeeseen huomiota. Hän oli saanut tiedon hankkeesta 20.4.1959, siis ennen *Maakansan* uutista. Päiväkirjassaan Kekkonen ilmaisi turhautumisensa suunnitelmaan ja arveli samalla koko hankkeen kulminoituvan Teuvo Auraan ja hänen oman etunsa ajamiseen. Hankkeen tultua julki *Maakansan* kautta porvaripuolueet olivat yhteydessä presidentti Kekkoseen ja sanoutuivat vuorotellen irti koko projektista ja kiistivät osuutensa asiaan. Samalla tapaa toimivat myös monet hankkeeseen yhdistetyt yksityishenkilöt. Myöhemmin asia tulkittiin niin, että

⁶⁴ Tarkka 2004, 117-118.

⁶⁵ Mk 23.4.1959, Oikeisto rakentaa vaalirintaman uuden poliittisen järjestön muodossa.

oikeiston aikeet perustaa Suomeen ”Vapaan kansanvallan liitto” olivat ennemminkin muutaman yksittäisen toimijan hanke, jonka merkitys paisui todellisuutta suuremmaksi lähinnä huhupuheiden kautta.⁶⁶

Maakansan uutista niin sanotun oikeistoklikin muodostamisesta ja Mikko Juvan nimen yhdistämistä siihen ei voi pitää odottamattomana. Juva oli ollut L. A. Puntilan hahmotteleman oloneuvoston jäsen 1950-luvun puolivälistä lähtien ja tätä kautta ollut tekemisissä monen Puntilan vaikutuspiirissä olleen oikeistopoliitikon kanssa. Juvassa nähtiin myös selvää potentiaalia poliittisen toimintaan, minkä takia hänet oli kutsuttu vuonna 1956 porvaripuolueiden yhteistyökokoukseen. Vaikka tuo kokous ei ollut johtanut suuriin tuloksiin, niin sen kautta Juva tuli yhdistetyksi oikeistolaisiin poliittisiin piireihin. Näin ollen ei ollut ihmeellistä, että hänen persoonansa yhdistettiin myös vuonna 1959 oikeiston yhdentymisliikkeeseen. Olihan Juva kaiken lisäksi arvostellut kansanpuolueen tuoreena jäsenenä esiintyessään politiikassa vallinnutta heikkoa moraalista ja sen mukanaan tuomia rappeutumisilmiöitä.

Voidaan pohtia, mikä Mikko Juvan rooli oikeiston yhdentymisliikkeessä lopulta oli. Arkistolähteet eivät tue sitä, että Juva olisi ollut aktiivisesti mukana oikeiston ryhtiliikkeen taustatekijänä. *Maakansan* artikkeli kertoi kuitenkin vakuuttavasti hankkeesta hyvin yksityiskohtaisia tietoja. On myös merkille pantavaa, että Juvan 1950-luvun lopulla kirjoittamat lehtiartikkelit käsittelivät juuri niitä teemoja, joiden esille tuomiseen myös ”Vapaan kansanvallan liiton” liikkeelle lähtö olisi perustunut. Samalla on hyvä muistaa, että 1950-luvulla poliittisen toimintakulttuurin muutos ja sen arvostelu oli yleistä, eikä sen taustavoimaksi tarvittu erityistä poliittista peliä.

Poliittista uraansa aloitellut Juva joutui ensimmäisen kerran virallisesti tekemisiin presidentti Urho Kekkosen kanssa vuonna 1959 järjestetyissä Suomen Lähetysseuran 100-vuotisjuhlissa. Juva piti juhlassa

⁶⁶ Kekkonen 2001-2002 I, 224-225.

puheen, jonka kuulijakunnan joukossa oli myös tilaisuuteen osallistunut presidentti Kekkonen.⁶⁷

3.3. Presidentin- ja eduskuntavaalit (1961–1962) Mikko Juvan näkökulmasta

Suomen sisä- ja ulkopoliitikassa vuosi 1961 oli jännittyneitä aikaa. Ulkopoliitikassa huoli keskittyi kärjistyvään Berliinin kriisiin ja Yhdysvaltain Kuubaan suorittamaan niin sanottuun Sikojenlahden maihinnousuun. Erityisesti Suomessa seurattiin huolestuneena Berliinin muurin valmistumista kesällä 1961 ja siihen liittyvää kaupungin itä- ja länsisektoreiden välisen sotilaallisen jännityksen lisääntymistä ja mahdollista eskaloitumista suursodaksi Yhdysvaltain johtaman NATO:n ja Varsovan liiton välillä. Sisäpolitiikassa puolestaan valmistauduttiin vuoden 1962 presidentinvaaleihin. Vaaleissa istuvaa presidentti Urho Kekkosta vastaan muodostettiin niin sanottu Honka-liitto, joka muodostui Olavi Hongan presidentiksi valintaa ajavista puolueista. Honka-liiton takana vaikuttivat erityisesti sosiaalidemokraatit, kokoomus ja Rkp. Myös vapaamielisten liitto ilmaisi tukensa hankkeelle Teuvo Auran toimiessa aktiivisesti yhtenä Honka-liiton puuhamiehistä.⁶⁸

Mikko Juvan edustaman Suomen kansanpuolueen kannalta tulevien presidentinvaalien asetelma oli ongelmallinen.⁶⁹ Puolueväen enemmistö suhtautui Kekkoseen varsin kriittisesti ja halusi näin ollen asettua tukemaan Honka-liittoa ja Olavi Hongan valintaa. Tässä tilanteessa Mikko Juva, joka pohti valitsijamiesehdokkaaksi ryhtymistä Turun eteläisessä vaalipiirissä, keskusteli asiasta myös L. A. Puntilan kanssa epävirallisissa oloneuvoston kokouksissa. Vaikka oloneuvosto ei ollut julkaissut kolumneja *Suomen*

⁶⁷ Peltola 1989, 181-182.

⁶⁸ Apunen 2005, 82-97.

⁶⁹ Liite 2.

Kuvalehdessä 1950-luvun lopun jälkeen, sen jäsenet olivat jatkaneet kokoontumisia vapaamuotoisen yhteiskunnallisen keskustelun merkeissä.⁷⁰

Puntilalle kysymys presidentti Kekkosen toisesta kaudesta oli luonteeltaan lähinnä pragmaattinen. Puntilan poliittista ajattelua, joka saattoi olla hyvinkin eri suuntiin ohjautuvaa, leimasi suurien kokonaisuuksien hahmottaminen. Hänelle politiikka oli loppujen lopulta kansakunnan etujen ajamista ja koko kansan menestymisen turvaamista ilman tiukkoja puoluenäkökulmia. Nivoutuihan hänen jatkosodan aikainen toimintansakin, niin sanottu puntilismi, juuri laajaan kansan eheyttämiseen. Tältä pohjalta Puntilan näkemyksen mukaan Urho Kekkosen uudelleen valinta olisi Suomen tulevaisuuden kannalta ainoa kestävä vaihtoehto. Vaikka Puntila oli 1950-luvulla työskennellyt porvaripuolueiden yhteistyön aikaan saamiseksi, hän ei silti innostunut Honka-liiton tukemisesta. Puntilan mielestä Olavi Honka ei ollut kyllin pystyvä hahmo maan johtoon. Suomen kansan kannalta Kekkosen valinta olisi paras vaihtoehto. Tähän Puntilan mielipiteeseen nojautuen Juva pidättäytyi kansanpuolueen Varsinais-Suomen piiritoimikunnan toiminnasta toistaiseksi, koska se ei kannattanut Kekkosen taakse asettumista.⁷¹

Jukka Tarkka kuvaa Puntilaa tärkeäksi taustatekijäksi vuoden 1961 presidentinvaalien Kekkosen-rintamassa. Omana aikanaan Puntila kuitenkin yhdistettiin ennemmin Honka-liiton taustavaikuttajaksi lähinnä hänen aiempien oikeistoyhteyksiensä takia. *Tarkan* mukaan L. A. Puntila pyrki määrätietoisesti ajamaan Kekkosen uudelleen valintaa vuonna 1962. Osa tätä Puntilan kampanjaa oli yritys saada kansanpuolue tukemaan Kekkosta. Tässä yrityksessä Mikko Juva oli tärkeä vaikutuskanava.⁷²

Tilanne muuttui yllättäen, kun Neuvostoliitto esitti Suomelle nootin, jossa vaadittiin YYA-sopimuksen mukaisia sotilaallisia konsultaatioita. Nootin mukaan Euroopan kiristynvä turvallisuustilanne ja etenkin militarismin nousu Länsi-Saksassa pakotti Neuvostoliiton konsultoimaan Suomea sotilaallisissa kysymyksissä. Yhdysvalloissa valtiovierailulla ollut presidentti

⁷⁰ L. A. Puntilan jäämistöstä löytyy 1960-luvulta monia kirjeitä, jotka liittyvät oloneuvoston epävirallisiin kokoontumisiin. Esimerkiksi LAPA A128 Puntila Juvalle 18.11.1965.

⁷¹ Juva 1994, 104; Tarkka 2004, 148-151.

⁷² Tarkka 2004; 148-155.

Kekkonen palasi pikaisesti Suomeen ja matkusti Novosibirskiin Neuvostoliittoon neuvottelemaan tilanteesta Nikita Hrustsevin kanssa. Neuvottelujen lopputuloksena tilanne raukesi, ja Neuvostoliitto pidättäytyi sotilaallisista konsultaatioista. Noottikriisin sisäpoliittinen vaikutus juuri ennen presidentinvaaleja oli merkittävä. Uudessa tilanteessa istuva presidentti Urho Kekkonen näyttäytyi eräänlaisena Suomen koskemattomuuden pelastajana ja takuumiehenä. Honka-liitolle noottikriisi oli murskaava takaisku. Noottikriisin myötä Urho Kekkonen oli lunastanut itselleen vastaansanomattoman aseman Suomen idänsuhteiden takuumiehenä ja rauhan ylläpitäjänä. Tässä tilanteessa Honka-liitto hajosi nopeasti.⁷³

Tässä uudessa asetelmassa kansanpuolueen piirissä syntyi tarve sellaisille valitsijamiesehdokkailla, jotka olivat tukeneet Kekkos-rintamaa jo alusta alkaen ja jotka eivät olleet ryvettyneet Olavi Honkaa tukemalla. Näin ollen myös Juva asettui Kekkos-rintamaan siirtyneen kansanpuolueen valitsijamiesehdokkaaksi. Itse vaaleissa Juva menestyi hyvin saaden noin 9 000 ääntä ja tullen siten valituksi presidentin valitsijamieheksi.⁷⁴

Presidentinvaalien jälkeen, helmikuussa 1962, oli vuorossa eduskuntavaalit, joihin Juva asetettiin ehdokkaaksi Turun läänin eteläisessä vaalipiirissä. Hän panosti eduskuntavaalikampanjaansa lehtikirjoituksilla Turun Sanomiin ja aktiivisella lehtimainonnalla. Lehtiartikkeleissa Juva painotti Suomen kansanpuolueen äänestämistä sillä, että puolue toimisi tasapainottavana ryhmänä sisäpolitiikassa.⁷⁵

Lehtimainoksissaan Juva korosti äänestäjiltään saamaansa luottamusta vuoden 1961 valitsijamiesvaaleissa. Tuo luottamus oli Juvan mainosten mukaan selkeä perustelu myös Juvan kansanedustajuudelle. Vuoden 1962 eduskuntavaaleissa Mikko Juva ei aktiivisesta mennyt läpi, vaan sijoittui ensimmäiseksi varamieheksi.⁷⁶

⁷³ Apunen 1998, 280; Apunen 2005, 87-97.

⁷⁴ Juva 1994, 104.

⁷⁵ TS 24.1.1962 vaalimainos otsikolla 8 800 ääntä valitsijamiesvaaleissa osoittaa kansan luottamuksen; TS 2.2.1962, Kansanpuolueen voimistuminen lisäisi rakentavaa yhteistyötä.

⁷⁶ Juva 1994, 104-106.

3.4. Kirkkohistorian professoriksi Helsinkiin

Tultaessa 1960-luvulle Mikko Juva kamppaili Kauko Pirisen kanssa Helsingin yliopiston kirkkohistorian professuurista, joka oli avautunut Aarno Maliniemen jätettyä eroanomuksensa vuoden 1959 alussa. Alun perin teologinen tiedekunta asetti huhtikuussa 1961 Juvan äänin 3-2 ensimmäiselle ehdokassijalle professuuriin. Kauko Pirisen valitettua päätöksestä viran täyttö siirtyi syksyyn 1961. Loppukesästä 1961 Helsingin yliopisto asetti Pirisen ehdolle kirkkohistorian professuuriin, toisin kuin alkuperäisessä kevään 1961 päätöksessä, josta Pirinen oli tehnyt valituksen. Pirinen sai nimityksen virkaan joulukuussa 1961.⁷⁷

Samaan aikaan julkisuuteen nousi niin sanottu Oulun profetia. Monet eri ihmiset väittivät Jumalan sanelevan heidän kauttaan uhkauskirjeitä taipumattomalle ja uppiniskaiselle Suomen kansalle. Näissä kirjeissä kansaa kehoitettiin tekemään parannus synneistään pelastuksensa tähden. Juva puuttui julkisessa keskustelussa tällaiseen ”henkiseen väärintekoon”. Reaktiot Juvan Oulun profetiaan kohdistamaan arvosteluun olivat vaihtelevia. Monet arvostelivat Juvan röyhkeyttä asettua ”Jumalan sanaa” vastaan. Toisaalta monet kiittelivät Juvaa siitä, että hän uskalsi puuttua tällaiseen ”hengelliseen puoskarointiin ja tuomiopäiväpelotteluun”. Juvan voimakas kritiikki Oulun profetiaa kohtaan löi häneen tietyissä kristillisissä piireissä pysyvän ”elävän kristillisyyden” vastustajan leiman.⁷⁸

Vuonna 1962 Helsingin yliopiston teologiseen tiedekuntaan perustettiin uusi Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian professuuri, johon tiedekunta päätti yksimielisesti kutsua Juvan. Mikko Juvan ja Kauko Pirisen kilpa kirkkohistorian professuurista ratkaistiin tietynlaisella ”salomonintuomiolla”. Pirinen sai hakemansa viran, ja Juvalla perustettiin uusi virka teologiseen tiedekuntaan. Näin Juvalla ja hänen perheellään oli edessä muutto Turusta Helsinkiin.⁷⁹

⁷⁷ Kuusanmäki 2001, 153-155; Mustakallio 2001, 172-173.

⁷⁸ Juva 1994, 102-103; Jalovaara 2007, 198-207.

⁷⁹ Laasonen 2001, 216; Mustakallio 2001, 173.

Juva oli jo vuonna 1960 valittu Luterilaisen maailmanliiton Helsingissä kesällä 1963 pidettävän neljännen yleiskokouksen johtajaksi. *Matti Peiposen* tutkimus LML:n Helsingin yleiskokouksen järjestelyistä valottaa mielenkiintoisella tavalla Juvan tapaa toimia yleiskokouksen johtajana kokousta edeltäneissä valmisteluissa. Juva uhkasi neljästi erota puheenjohtajan tehtävästä yleiskokouksen valmistelujen aikana saadakseen läpi omia tavoitteitaan valmistelutyössä. Erouhkausten lisäksi hän toi monesti esille tehtävänsä epämielekkyyden ja sen, että hän suostui hoitamaan sitä vain velvollisuudentunnostaan. Osaksi Juvan toimintatapojen taustalla lienee vaikuttanut Kauko Pirisen valinta Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirkkohistorian professuuriin hänen sijastaan.⁸⁰

Yleiskokouksen valmisteluissa Juva joutui tekemisiin myös presidentti Urho Kekkosen kanssa, jolle hän kirjoitti puheluonnoksen yleiskokouksen yleisötilaisuuteen. Juvan työskentelyn pohjana oli joukko Kekkosen vanhoja puheita, joista hän saattoi ottaa tyylillistä mallia. Juvan kirjoittaman puheen ensimmäinen versio miellytti Kekkosta. Hän halusi puheeseen vain kaksi lisäystä: ensinnäkin maininnan lestadiolaisuudesta, joka oli Kekkoselle tärkeä tukiryhmä etenkin poliittisessa mielessä, toiseksi maininnan paavi Johannes XXIII:n roolista eri kirkkokuntien välisessä lähentymisessä. Puhe sai yleiskokousvierailta hyvän vastaanoton. Samalla Kekkonen oli varsin tyytyväinen Juvan panokseen. Tämä kävi ilmi Kekkosen Juvalle lähettämästä kiitoskirjeestä, jossa hän ei säästellyt kiitoksiaan.⁸¹

Valtiollisella tasolla Mikko Juvan osaamiseen luotettiin etenkin koulutuspoliittisissa kysymyksissä. Ylioppilaiden määrän kasvaessa jatkuvasti valtioneuvosto asetti tilannetta ja tulevaisuuden linjauksia pohtimaan professori Paavo Suomalaisen johtaman komitean, jonka jäseneksi myös Juva 1960-luvun alussa kutsuttiin. Komitean oli määrä pohtia yliopistojen kehittämiseen liittyviä kysymyksiä, jotka tulivat entistä ajankohtaisemmiksi ylioppilaiden määrän kasvaessa tasaista tahtia. Komitean työskentelyssä Juva painotti ”ylioppilastulvan” merkitsevän sitä, että

⁸⁰ Peiponen 2003, 133-151.

⁸¹ KA MJ A8 Kekkonen Juvalle 27.8.1963; Juva 1994, 105; Niiranen 2000, 54-58.

korkeakoululaitos oli mitoitettava uudelleen. Toisaalta Juva piti ylioppilaiden määrän lisääntymistä positiivisena asiana eikä uhkana suomalaiselle yliopistolaitokselle. Komitean työskentelyssä Juva joutui pohtimaan myös uuden Itä-Suomen yliopiston perustamisen mahdollisuutta ja sen sijoituspaikkaa. Suomalaisen komitean työ valmistui vuoden 1965 alussa.⁸²

Vuonna 1964 Juva oli asettunut Helsinkiin hoitamaan virkaansa teologisessa tiedekunnassa. Samana vuonna Martti Simojoki siirtyi Helsingin piispan tehtävästä Turun arkkipiispaksi. Etenkin nuoren papiston piirissä syntyi ajatus siitä, että Juvan tulisi asettua ehdolle Helsingin piispan vaaliin. Asiat etenivät kuitenkin toiseen suuntaan ennen kuin Juva ehti kunnolla edes miettiä tätä vaihtoehtoa. Turun eteläisestä vaalipiiristä eduskuntaan vuoden 1962 vaaleissa valituksi tullut Harras Kyttä anoi vuoden 1964 puolivälissä yllättäen eroa eduskunnan jäsenyydestä. Kyttä oli pitkän linjan kansanpuoluelainen, joka oli toiminut kansanedustajana vuodesta 1951 lähtien sekä sisäasiainministerinä Sukselaisen vähemmistöhallituksessa ja Kuuskosken virkamieshallituksessa. Hänet oli valittu Turun kaupunginjohtajaksi, minkä vuoksi hän ei pystynyt omistautumaan täysipainoisesti eduskuntatyöhön. Mikko Juva, joka oli valittu samasta vaalipiiristä ensimmäiseksi varaedustajaksi, nousi eduskuntaan.⁸³

3.5. Mikko Juva lupautuu uuden puolueen puheenjohtajaksi

Vuonna 1951 lakkautetun edistyspuolueen hajaannuksessa oli suomalaiseen puoluekenttään syntynyt kaksi pienempää liberaalipuoluetta: Suomen kansanpuolue ja vapaamielisten liitto. Näistä kahdesta ryhmittymästä etenkin Esa Kaitilan johtama kansanpuolue oli onnistunut lisäämään kannatustaan 1950-luvun aikana. Myös vapaamielisten liitto oli saanut ajoittain vaaleissa selviä voittoja. Eduskunnassa vapaamieliset olivat silti kansanpuolueeseen nähden pieni ryhmä yhdellä kansanedustajallaan.

⁸² Juva 1994, 124-128.

⁸³ Juva 1994, 106-107; Valtioneuvosto (www-dokumentti).

Tultaessa 1960-luvulle kansanpuolueen kannatus alkoi laskea. Puolueen kannattajien piirissä koettiin suurta ärtymystä siitä, että puoluejohto oli luotsannut kansanpuoluetta pienin askelin Urho Kekkosen ”kuningastien” tukemisen taakse. Oman rasitteensa niin kansanpuolueelle kuin vapaamielisille aiheutti näiden kahden ryhmän välinen kilpailu samoista äänestäjistä. Kansanpuolueessa oltiin myös hyvin selvillä siitä, että puolueen kansanedustajat oli monin paikoin saatu läpi lähinnä maalaisliiton ja kokoomuksen kanssa solmittujen vaaliliittojen avulla. Pitkällä aikavälillä nojautuminen vaaliliittoihin ei olisi kestävä vaihtoehto.⁸⁴

Toisaalta myös poliittiseen keskustaan alkoi muodostua ruuhkaa 1960-luvulla. Kokoomus pyrki hankkimaan lisää kannatusta lähellä poliittista keskustaa olevista ihmisistä, ja samaan aikaan maalaisliitto lähti valmistelemaan nimenmuutostaan keskustapuolueeksi. Maalaisliiton nimenvaihdos liittyi suurempaan kokonaisuuteen, jossa puolue pyrki muuttamaan kuvaansa selvemmin poliittiseksi keskiryhmäksi. Aikaisemmin maalaisliitto oli profiloitunut selkeästi agrariapuolueena, ja sen syntyhistoria oli maalaisväestöön viittaava.⁸⁵

Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton nuoremmassa jäsenistössä, joista monet olivat vastavalmistuneita maistereita tai yliopistollisten jatko-opintojen suorittajia, heräsi ajatus näiden kahden erilleen joutuneen pienpuolueen yhdistämisestä uudeksi puolueeksi. Näistä nuorista ”akateemikoista” moni oli ollut aikanaan mukana Suomen ylioppilaskuntien liiton ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan toiminnassa. Nämä vaikuttajat olivat jatkaneet myöhemminkin säännöllistä yhteydenpitoa keskenään. Näin he olivat muodostaneet epävirallisen keskustelupiirin, josta Juva itse käytti nimeä ”edistyspiiri”.

Edistyspiirin keskeisimpiä hahmoja olivat valtiotieteen tohtori ja tutkija Olavi Borg, valtiotieteen lisensiaatti Seikko Eskola, valtiotieteen maisteri Jaakko Itälä, maatalous- ja metsätieteiden kandidaatti Ilppo Kangas, kauppatieteiden maisteri Hannu Kärkkäinen, varatuomari Harry Mildh,

⁸⁴ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006.

⁸⁵ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006.

toimittaja Jaakko Okker, valtiotieteen maisteri Kyösti Skyttä ja tekniikan ylioppilas Pekka Tarjanne. Edistyspiiriläiset ymmärsivät, että kahdella pienellä liberaalipuolueella olisi väistämättä edessä kuihtuminen, jos vallitseva poliittinen tilanne jatkuisi sellaisenaan. Jo tämän takia piirin jäsenet näkivät oleelliseksi kartoittaa mahdollisuuksia liittää erilleen joutuneet ryhmittymät yhteen uudeksi isommaksi puolueeksi, joka pystyisi kamppailemaan paremmin poliittisesta elintilastaan.⁸⁶

Kansanpuolueen ja vapaamielisten yhdentymistä pohtineet edistyspiiriläiset uskoivat, että uudelle poliittiseen keskustaan kuuluvalla puolueella tulisi olemaan selvää yhteiskunnallista tilausta. Suomalaisessa puoluekentässä 1960-luvulla eri puolueet edustivat pitkälle eturyhmäajattelua. Kukin puolue oli vielä suhteellisen tiukasti kiinni historiallisessa peruskannattajakunnassaan, ja harva puolue oli lähtenyt muuttamaan profiiliaan niin sanotuksi yleispuolueeksi. Esimerkiksi kansandemokraatit ja sosiaalidemokraatit ajoivat työväestön etuja ja oikeuksia, maalaisliittolaiset painottivat viljelijöiden ja maalaisten asioiden tärkeyttä sekä kokoomuslaiset puolestaan edustivat pääasiallisesti omistavaa ja ylempää keskiluokkaa ja heidän etujaan.

Edellä mainittujen puolueiden perinteisen kannattajakunnan ulkopuolelle jäi iso joukko hyvin koulutettuja matalapalkkaisia ihmisiä, kuten esimerkiksi kuntien ja valtion virkamiehistöä, opettajia ja erilaisissa valtionyhtiöissä palvelevia ihmisiä. Tälle väestöryhmälle perinteiset puolueet eivät tarjonneet mielekäästä vaihtoehtoa. Tästä kansanryhmästä olisi uuden liberaalipuolueen mahdollista ammentaa huomattavaa kannatusta, ajateltiin. Samaan kannattajaryhmään vetoaminen oli tuottanut tulosta jo 1950-luvulla, kun Esa Kaitila oli ensin perustanut Itsenäinen keskiluokka -puolueen ja sen seuraajaksi muodostuneen Suomen kansanpuolueen.⁸⁷

Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhdentymisestä oli neuvoteltu pari kertaa ennen vuotta 1965. Nämä neuvottelut eivät silti olleet tuottaneet tulosta. Edistyspiiriläisten parissa 1960-luvun puolivälin yleinen

⁸⁶ Juva 1994, 131-132.

⁸⁷ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Juva 1994, 131-132;.

sisäpoliittinen tilanne loi lisää painetta uuden puolueen perustamiseen. Aikaisemmin mainitun Suomen kansanpuolueen kannatuksen vähenemisen lisäksi oli merkittävää, että muiden puolueiden keskuudessa elettiin hajaannuksen aikaa. Skdl:llä ja Sdp:llä oli vaikeuksia vähemmistöläistensä kanssa. Skdl:n piirissä puolueen sisäpoliittinen suunta oli muuttumassa, ja tämä muutos aiheutti sisäistä jakautumista. Sosiaalidemokraattisessa puolueessa puolestaan pohdittiin sitä, tulisiko puolueen pysyä puhtaasti perinteisenä luokkapuolueena vai tulisiko sen lähteä hakemaan uusia kannattajia lähellä poliittista keskustaa olevista pikkuporvarillisista piireistä. Vasemmistopuolueet olivat myös ajautuneet vuonna 1964 oppositioon Johannes Virolaisen johtamaa porvarihallitusta muodostettaessa. Virolaisen hallituksessa olivat puolueista mukana kokoomus, Rkp, kansapuolue ja maalaisliitto. Veikko Vennamo puolestaan oli kannattajineen irtautunut maalaisliitosta ja perustanut oman pientalonpoikien puolueensa. Kokoomuksen suhteen oli jo nähtävissä kehitys ”ikuisiksi oppositiopuolueeksi”, mitä myöhemmin perusteltiin vetoamalla niin sanottuihin ulkopoliittisiin seikkoihin. Tässä tilanteessa uusi liberaalipuolue voisi hyötyä muiden puolueiden heikosta tilasta ja voittaa puolelleen uusia kannattajia, edistyspiiriläiset kaavailivat.⁸⁸

Jo edellä mainittu maalaisliiton aikomus muuttaa nimensä enemmän yleispuolueeseen viittaavaksi aiheutti painetta kansanpuolueen ja vapaamielisten yhteen liittymiselle. Vuoden 1965 alussa kenelläkään ei vielä ollut tietoa siitä, mitä nimeä maalaisliitto tulisi vastedes käyttämään. Varmaa sen sijaan oli, että maalaisliittolaiset yrittäisivät valita puolueelleen sellaisen nimen, joka viittaisi poliittiseen keskustaan kuuluvaan yleispuolueeseen. Maalaisliiton nimenvaihdoksesta aiheutuvana uhkana oli myös se, että puolue tulisi kilpailemaan entistä lujemmin samoista äänestäjistä kuin vanhan edistyspuolueen seuraajat. Yleisesti ottaen maalaisliitossa oli herätty siihen, että maaseudun tyhjentyessä puolueen tulisi hankkia lisää kannatusta kaupungeista. Tähän maalaisliiton ”kaupunkeihin lähtemiseen” liittyi myös

⁸⁸ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Juva 1994, 131-132; Apunen 2005, 98-99.

puolueen kuvan ja profiilin muuttaminen. Keskustelu puolueen nimenvaihtamisesta liittyi kiinteästi tähän kokonaisuuteen.⁸⁹

Etenkin kansanpuolueen kannalta oli varsin ongelmallista, että puolueen kansanedustajanpaikat oli saatu lähinnä vaaliliittojen kautta. Ensinnäkin jokaisissa vaaleissa kansanpuolue oli isompien puolueiden ”laupeuden” ja vaaliliittohalukkuuden armoilla. Toiseksi kansanpuolueen kentälle vaaliliittoyhteistyö etenkin maalaisliiton kanssa oli vaikeasti hyväksyttävä asia. Uuden yhdentyneen ja vahvemman puolueen kautta kaksi edellä esitettyä ongelmaa ratkeaisi. Uusi puolue pystyisi toimimaan vaaleissa ilman muiden puolueiden, etenkin maalaisliiton, kanssa solmittuja vaaliliittoja. Uusi keskiryhmiin lukeutuva liberaalipuolue voisi myös harjoittaa entistä uskottavampaa porvarillista oppositiopolitiikkaa.⁹⁰

Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhdentymisen mahdollisuuksia pohtineen edistyspiirin parissa professori Mikko Juvalla oli arvostettu asema. Juva oli iältään muita piirin jäseniä vanhempi ja hän oli ehtinyt osallistua talvi- ja jatkosotaan. Tietyllä tapaa Juva oli eräänlainen isähahmo edistyspiirin nuoremmille ”akateemikoille”. Uuden liberaalipuolueen perustamishanke rakentui alusta alkaen vahvasti Mikko Juvan persoonan ympärille.⁹¹

Olennaista Mikko Juvan mahdollisen tulevan puoluejohtajuuden kannalta oli myös se, että hän ei ollut aikaisemmin ryvettynyt poliittisesti esimerkiksi kansallisen edistyspuolueen riitaisassa perinnönjaossa. Juva, jolla oli Suomen kansanpuolueen jäsenkirja, oli suhteellisen maltillinen ja neutraali hahmo. Juuri tällaisen hahmon kautta olisi mahdollista luoda uusi puolue, johon niin kansanpuoluelaiset kuin vapaamieliset voisivat sitoutua. Esimerkiksi kansanpuolueen Esa Kaitilaa tai vapaamielisten liiton Teuvo Auraa ei voitu edes ajatella uuden puolueen johtoon. Etenkin vapaamieliset arvostelivat Esa Kaitilan toimintaa tämän perustettua Itsenäisen keskiluokka-puolueen vuonna 1951. Monen mielestä Kaitilan puoluekokeilu oli ollut

⁸⁹ Yleisradio 1965 (www-dokumentti); Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Isohookana-Asunmaa 2006, 58-60.

⁹⁰ Juva 1994, 131-133.

⁹¹ Borg 1997, 31-32.

viimeinen asia, joka oli saanut aikaan edistyspuolueen lopullisen hajoamisen kahteen eri ryhmittymään. Vapaamieliset kritisoivat myös Kaitilan johtamaa Suomen kansanpuoluetta siitä, että puolue ei edustanut aitoa liberalismia vaan enemmän konservatiivisuutta. Tätä kritiikkiä oli omiaan lisäämään se, että kansanpuolueessa toimi monia sotien jälkeisten yhteiskunnallisten muutosten myötä poliittisesti kodittomaksi jääneitä ihmisiä.⁹²

Vanhoista puoluejohtajista vapaamielisten Teuvo Aura oli ajautunut sisäpoliittisesti heikkoon asemaan. Aura oli toiminut aktiivisesti Urho Kekkosta vastaan koko sotien jälkeisen ajan. Hän oli ollut keskeisesti mukana vuoden 1959 oikeistoyhteistyön hahmottelussa samoin kuin vuoden 1961 presidentinvaalien Honka-liitossa. Auran ja Kekkonen suhteet olivat muodostuneet tämän vuoksi erittäin huonoiksi.⁹³

Näin ollen uudelle puolueelle tarvittaisiin ensimmäiseksi puheenjohtajaksi ”uusi kasvo”, joka nauttisi koko puoluekentän luottamusta. Juvalla oli myös toimivat suhteet vapaamielisten ainoaan vuoden 1962 eduskuntavaaleissa valittuun kansanedustajaan E. J. Paavolaan, joka istui Juvan vieressä eduskunnassa. Toisaalta Mikko Juva olisi hyvä puheenjohtaja myös puolueen julkisuuskuvan kannalta. Juvan puheenjohtajuus viestisi aidosti sellaisen uuden puolueen synnystä, joka olisi vapaa vanhoista taakoista. Tätä kautta myös uuden puolueen poliittinen neuvottelutila voisi kasvaa, kun puolueen johdossa ei olisi Kaitilan tai Auran tapaisia jo pitkään politiikassa toimineita henkilöitä.⁹⁴

Mikko Juva oli toiminut sotien jälkeisenä aikana monessa näkyvässä luottamustoimessa ja virassa. Näin ollen hänellä oli laajat suhteet erilaisiin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Samoin Juva oli myös tunnettu ja arvostettu hahmo julkisuudessa. Juvalla oli myös kaksi tohtorin arvoa ja hän oli hoitanut akateemisia virkoja. Edellä mainitut ominaisuudet olivat positiivisia tekijöitä Juvan mahdollisen puoluejohtajuuden kannalta. Puheenjohtajana Juva voisi

⁹² Juva 1994, 131-135.

⁹³ Kekkonen 2001-2002 I, 224-225, 405.

⁹⁴ Borg 1997, 32.

hyvinkin vedota koulutettuun väestöön, josta uuden puolueen ajateltiin saavan kannatusta.⁹⁵

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi Juva oli myös evankelis-luterilaisen kirkon pappi ja varsin aktiivinen julkinen kirkollinen keskustelija. Juva tunnettiin kirkollisissa piireissä esimerkiksi hänen niin sanottua Oulun profetiaa kriittisesti tarkastelevista kannanotoistaan. Juvan johtama uusi puolue voisi profiloitua myös kristillisiä arvoja edustavaksi puolueeksi ja houkutella näin myös vakaumuksellisia kristittyjä kannattajakuntaansa. Juvan kristillinen tausta olisi tärkeä myös siksi, että uskonnon ja liberalismin suhde ei yleiseurooppalaisella tasolla ollut aina ollut yksiselitteinen. Monessa eurooppalaisessa liberaalipuolueessa oli ollut jopa selvää uskonnonvastaisuutta. Tämän takia uuden puolueen imagon kannalta Juvan puheenjohtajuus toimisi viestinä siitä, että suomalaiset liberaalit eivät edustaneet uskonnonvastaisia voimia. Suomen kansanpuolueella oli aikaisemmin ollut eduskuntavaaleissa ehdolla muutamia pappeja. Etenkin 1950-luvun aikana kansanpuolueeseen kuuluneiden eduskuntavaaleissa ehdolla olleiden pappien määrä oli kasvanut. Herätysliikkeiden suhteen puolue oli onnistunut houkuttelemaan toimintaansa monen eri suunnan edustajia.⁹⁶

Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhdentymisen yhdeksi uudeksi puolueeksi käynnistyi loppuvuodesta 1964, kun joukko kansanpuolueessa toimineita nuoria otti vetääkseen kansanpuolueen ohjelman uudistamisen ja kehittämisen. Tämän ohjelmatyön aloittamisessa Olavi Borgilla oli keskeinen rooli. Kansanpuolueen suhteen oli ongelmallista, että nuoria kansanpuoluelaisia toimijoita ei ollut. Sen sijaan vapaamielisten toiminnassa nuoria akateemisia ihmisiä oli paljonkin mukana. Seikko Eskolalla oli vanhana ylioppilasliikkeen aktiivina toimivat suhteet moniin vanhoihin ylioppilaspoliitikkoihin. Tätä kautta saatiin kansanpuolueen ohjelmatyössä syntymään yhteys myös vapaamielisiin. Ohjelmatyö nojasi alusta alkaen hyvin vahvasti Mikko Juvaan, joka toimi eräänlaisena

⁹⁵ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005.

⁹⁶ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Juva 1994, 133; Kyrölahti 2007, 112-114.

vanhempana isähahmona ohjelmatyötä tekevälle ryhmälle. Juvan asemaa korostivat hänen edellä mainitut hyvät suhteensa vapaamielisten liittoon. Näin ollen Juvan ympärille oli helppoa rakentaa ohjelmatyötä tekevä kahden puolueen yhteinen työryhmä. Kyseinen ryhmä käytti itsestään alkuun nimitystä kehityspiiri ja myöhemmin myös nimitystä nuorsuomalainen klubi.⁹⁷

Yhteisen ohjelmatyön edetessä heräsi siinä mukana olevien keskuudessa myös ajatus järjestötasolle ulottuvasta yhteistyöstä. Tämän järjestöyhteistyön ensimmäisenä konkreettisenä tuloksena perustettiin keväällä 1965 Etelä-Helsingin liberaalit -niminen osasto, johon liittyivät niin kansanpuoluetta edustava Mikko Juva kuin vapaamielisten E. J. Paavola. Kyseisen osaston perustaminen toimi selkeänä signaalina kummankin ryhmittymän jäsenille siitä, että kansanpuoluelaiset ja vapaamieliset voivat toimia yhdessä samassa järjestössä.⁹⁸

Yhteistyössä tehdyn kansanpuolueen ohjelmatyön edetessä kävi entistä selvemmäksi, että hanke tähtäisi loppujen lopulta kansanpuolueen ja vapaamielisten yhteenliittymiseen. Koko ajan hanke nivoutui kiinteästi Mikko Juvan ympärille. Hän myös kirjoitti tulevalle uudelle puolueelle uskontoa ja kirkkopoliittikkaa koskevan ohjelmakohdan. Kesäkuuhun 1965 mennessä ohjelmatyö oli muuttunut siinä määrin selkeäksi uuden puolueen perustamishankkeeksi, että pelkkää ohjelmatyötä tehnyt nuorsuomalainen klubi muuttui niin sanotuksi Juvan piiriksi. Tosin kaikki ne henkilöt, jotka olivat alun perin lähteneet mukaan puhtaaseen ohjelmatyöhön, eivät enää ottaneet osaa Juvan piirin toimintaan. Juvan piirin selkeä tavoite oli uuden liberaalipuolueen muodostaminen. Piirin toiminnassa mukana olleet olettivat Mikko Juvan luonnollisesti haluavan ja olevan valmis uuden puolueen johtoon. Olavi Borgin mukaan Seikko Eskola oli ensimmäisenä kaavailut Juvaa puoluejohtajaksi. Toisaalta Seikko Eskola puolestaan viittaa haastattelussaan alkuperäisen ajatuksen tulleen Jaakko Itälältä. Eskola tunsu Juvan esimerkiksi korkeakouluselvitystä tekevän Suomalaisen komitean

⁹⁷ Borg 1997, 31-33.

⁹⁸ Borg 1997, 33.

kautta. Eskolan mukaan Itälä, joka ei aikaisemmin ollut tutustunut Juvaan, pyysi häntä järjestämään audienssin Juvan luokse ilmeisesti talvella 1964–1965. Omassa haastattelussaan Seikko Eskola painottaa Jaakko Itälän varsin aktiivista taustaroolia Juvan puoluejohtajaksi suostuttelemisessa.⁹⁹

Virallisesti Mikko Juva pyydettiin ensimmäistä kertaa syntymässä olevan uuden puolueen puheenjohtajaksi keväällä 1965. Tuolloin kansanpuolueen puoluesihteerin Helge Halstin tiedusteli Juvan mielipidettä asiaan. Juva vastasi Halstille toukokuun alussa lähettämässään kirjeessään ehdottoman kielteisesti. Juva perusteli vastaustaan sillä, että politiikka merkitsi hänelle lähinnä velvollisuutta, josta hän ei itse nauttinut. Tulevan puoluejohtajan tulisi hänen mukaansa olla ihminen, joka aidosti nauttisi asioiden järjestelystä ja politikoinnista. Samalla Juva toi esille sen, että hän todennäköisesti tulisi kuitenkin puoluejohtajana yrittämään kaikkensa, kunnes hän katkeaisi henkisesti. Lopuksi Juva totesi lakonisesti koko puolueiden yhtymishankkeen olevan heikoissa kantimissa, jos hänen kieltäytymisensä pystyisi romuttamaan koko projektin.¹⁰⁰

Uuden puolueen perustamishanke ei silti pysähtynyt Juvan kielteiseen vastaukseen. Hanke eteni Juvan piirin kautta vuoden 1965 kesän ja syksyn ajan. Lokakuussa 1965 yhdistymisen puuhamiehet heräsivät siihen, että yhdistymisprojektin aikataulua oli pakko kiristää. Kevään 1966 eduskuntavaalit lähestyivät nopeasti ja samaan aikaan Maalaisliitto oli kiirehtinyt nimenmuutostaan. Tässä tilanteessa uusi puolue olisi saatava kokoon mahdollisimman nopeasti, jotta sen piirissä pystyttäisiin kunnolla valmistautumaan tuleviin vaaleihin.

Vaikka Juva oli vastannut toukokuussa 1965 kielteisesti puoluesihteerin Halstin tiedusteluihin puoluejohtajuudesta, hän tiedosti syksyllä 1965 vallinneen tilanteen, jossa häntä tultaisiin vielä taivuttelemaan puoluejohtajuuteen. Arkkipiispa Martti Simojolle kirjoittamassa kirjeessään Juva kertoi joutuvansa tekemään koko elämänsä vaikuttavan ratkaisun puolueen puheenjohtajuuden suhteen. Samalla hän pohti, että puoluejohtajan

⁹⁹ Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006; Borg 1970, 122; Borg 1997, 32-34.

¹⁰⁰ KA MJ A8 Juva Halstille 1.5.1965.

olisi vaikeaa kieltäytyä ehdokkuudesta eduskuntavaaleissa. Juva toi esille myös sen, että hänelle kaikkein tärkeintä oli toimia hyvänä perheenisänä. Samalla hän totesi puoluejohtajuuden heikentävän hänen mahdollisuuksiaan toimia Luterilaisessa maailmanliitossa sekä yliopistossa tulevien pappien kasvattajana. Juva myös epäili, kuinka mielekästä hänen olisi toimia ”puolinaisesti” puolueen puheenjohtajana pelkän velvollisuuden takia. Toisaalta hän myös näki puolueessa ja yhteiskunnassa vaikuttamisen kristillisen uskon todeksi elämiseksi, minkä kautta vallitsevaa yhteiskuntaa voitiin muuttaa paremmaksi paikaksi elää. Kirjeen lopussa Juva kysyi Simojoelta tämän avointa mielipidettä kyseiseen asiaan.¹⁰¹

Vastauskirjeessään Martti Simojoki ei antanut Juvalle valmista vastausta. Hän kuitenkin painotti, että Juvan tulisi seurata omaatuntoaan ja ennen kaikkea pysyä itselleen ja muille rehellisenä. Samalla Simojoki painotti, kuinka kristitylle politiikka voi pahimmillaan olla suurta ahdistusta, kun tämä koittaisi pitää kiinni siitä, mikä olisi moraalisesti oikein. Rehellisyydessä ja hyvässä moraalissa Juvan tuli pysyä joka tapauksessa, olipa hänen ratkaisunsa puoluejohtajuuden suhteen mikä tahansa.¹⁰²

Lokakuun 1965 alkuun mennessä Mikko Juva oli vihdoinkin joutunut tekemään lopullisen ratkaisun puoluejohtajuutensa suhteen. Syntyneessä tilanteessa, jossa koko puoluehanke uhkasi kaatua Juvan suostumattomuuteen, Olavi Borg onnistui lopulta taivuttelemaan Juvan myönteiselle kannalle. Borg tapasi Juvan tämän työhuoneessa Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Tapaamisen alussa Mikko Juva valitti suomalaisen teologikoulutuksen olevan sellaisessa vaiheessa, että hänen työpanoksensa ja tärkein velvollisuutensa kristittyinä olisi teologien kouluttamisessa. Etenkin Osmo Tiililä oli arvostellut rajusti kirkon niin sanottua kansankirkollista linjaa ja siihen nivoutuvaa ”lundilaista” kirkollista ajattelua. Tämä taistelu heijastui myös teologiseen tiedekuntaan, jossa niin Juva kuin Tiililäkin opettivat. Keskustelussa Olavi Borg vetosi lopulta Juvaan sillä, että kristillistä velvollisuutta olisi myös toimia puolueessa ja sitä kautta

¹⁰¹ OMA MS Ab:10 Juva Simojoelle 10.9.1965.

¹⁰² KA MJ A8 Simojoki Juvalle 13.9.1965.

rakentaa yhteiskuntaa paremmaksi elää. Tämän vetoimuksen jälkeen Juva lopulta antoi suostumuksensa uuden puolueen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että Olavi Borgin mukaan Juvan lopullinen päätös puheenjohtajuudesta syntyi hänen soitettuaan ensin vaimolleen Riitalle ja neuvoteltuaan asiasta tämän kanssa.¹⁰³

Juva kirjoitti vanhemmilleen kirjeen, jossa hän kertoi suostuneensa uuden puolueen johtoon. Juva kertoi, että hän kevään ja syksyn aikana oli useaan otteeseen kieltäytynyt määrätietoisesti puoluejohtajuudesta. Lopulta Juva kuitenkin oli suostunut tehtävään, koska koko yhdistymishake olisi muuten kaatunut. Aikaisempina vuosina käydyissä neuvotteluissa puolueiden yhtymisestä ei ollut koskaan päästy näin pitkälle, mikä oli johtunut pääasiassa Esa Kaitilan ja Teuvo Auran välisestä epäluottamuksesta. Osaltaan Juvan myönteiseen päätökseen vaikutti myös se, että kummankin puolueen toimintaan oli tullut mukaan päteviä nuoria miehiä, joiden kykyihin ja haluun tehdä töitä hän luotti. Juva siis koki saavansa osaavaa tukea tältä ryhmältä, joka muissa yhteyksissä tunnettiin niin sanottuna Juvan piirinä. Hän oli myös asettanut puoluejohtajaksi ryhtymisen ehdoksi sen, että hänen ei tarvitsisi enää toimia kansanedustajaehdokkaana. Näin hän pystyisi hoitamaan samaan aikaan myös professuuriaan Helsingin yliopistossa. Ennen kaikkea Juva koki suostumisensa eräänlaisena uhrautumisena yhteisten asioiden puolesta. Politikoinnin ohjenuoraksi hän kertoi vanhemmilleen ottavansa lupaustensa pitämisen ja sen, että hän ei tulisi ajamaan omaa etuaan politiikassa.¹⁰⁴

¹⁰³ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Junkkaala 2004, 645-658.

¹⁰⁴ KA MJ A8 Mikko Juva Einar ja Martha Juvalle 4.10.1965.

3.6. Juvan piiri valmistelee kansanpuolueen ja vapaamielisten lopullisen yhdentymisen

Mikko Juva suostui uuden puolueen puheenjohtajaksi lokakuun alussa 1965, ja tieto puolueiden yhtymiseen tähtäävästä hankkeesta annettiin julkisuuteen lokakuun 5. päivänä. Tämän jälkeen kesällä 1965 perustettu Juvan piiri ryhtyi valmistelemaan Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton lopullista yhdentymistä. Tärkeä syy siihen, että Juva antoi suostumuksen puoluejohtajuudelleen, olivat juuri Juvan piirin muodostaneet ”muutamia nuoret ja kyvykkäät miehet”, joiden työpanokseen ja tukeen uuden puolueen alkuvaiheessa hän luotti¹⁰⁵. Hyvän kuvan piirin toiminnasta antavat sen kokoontumisista tehdyt pöytäkirjamerkinnät. Juvan piirin tehtäväksi lankesi uuden puolueen lopullinen kokoaminen käytännön tasolla ja toisaalta myös kevään 1966 eduskuntavaaleihin valmistautuminen.

Piiri kokoontui 15.10.1965 pohtimaan Juvan johdolla uuden puolueen väliaikaisena hallituksena toimivan neuvottelukunnan muodostamista sekä muiden puolueen elimien, kuten toimikuntien kokoonpanoja. Samassa yhteydessä jaettiin aiheet piirin jäsenille puhekierrosta varten. Aiheiden valinnassa ja jaossa pyrittiin huomioimaan jokaisen jäsenen erityisosaaminen. Mikko Juvan aiheeksi tuli ”liberalismi ja kristilliset arvot”. Samassa kokoontumisessa keskusteltiin myös uuden puolueen vaalistrategiasta. Lehdistöön ja talouselämään luotavien suhteiden merkitystä painotettiin, samoin erilaisten puheiden rakenteen loogisuutta ja yhdenmukaisuutta. Lisäksi vaalien suhteen koettiin tärkeäksi painottaa puolueen pääkaupunkilaista näkökulmaa. Kokouksen lopussa keskusteltiin myös siitä, että yksi piirin edustaja tulisi ehdottomasti saada mukaan uuden puolueitoimiston organisaatioon.¹⁰⁶

Seuraavan kerran Juvan piiri kokoontui 11.11.1965. Tuolloin uuden puolueen viralliseen perustamiseen oli runsas kuukausi. Näin ollen keskustelu keskittyi lähinnä uuden puolueen nimen valintaan, vahvan puoluelehden

¹⁰⁵ KA MJ A8 Mikko Juva Einar ja Martha Juvalle 4.10.1965.

¹⁰⁶ Jp ptk 15.10.1965.

perustamiseen ja puoluetöimiston organisaatioon. Kokouksen alussa Mikko Juva ja Olavi Borg totesivat, että puolueen nimen valinnassa tuli huomioida se, että sana ”kansanpuolue” aiheutti negatiivisia reaktioita etenkin Akateemisten Liberaalien ja Edistyspiiriläisten keskuudessa. Yhtyvien puolueiden puoluekokouksille päätettiin antaa viidestä seitsemään erilaista nimiehdotusta äänestystä varten. Juvan piirin kokouksessa mainittuja mahdollisia puolueen nimiä olivat Sosiaaliliberaalinen Puolue, Liberaalinen kansanpuolue, Vapaamielinen Kansanpuolue, Suomen Liberaalinen Puolue, Nuorsuomalainen Kansanpuolue ja Suomen Edistyspuolue. Nimiasian lisäksi kokouksessa pohdittiin uuden puolueen pää-äänenkannattajan perustamista. Lehden pohjana olisivat toimineet vanhat *Polttopiste-* ja *Vapaamielinen-* lehdet. Kerran viikossa ilmestyvää lehteä kustannettaisiin Sanoma oy:n turvin ja sen päätoimittajaksi Juvan piiri kaavaili Osmo A. Wiioa. Piirin kokouksen päätteeksi keskusteltiin vielä puoluetöimiston vaatimattomasta toimintakapasiteetista, joka nähtiin suurimmaksi ongelmaksi puolueen tehokkaalle toiminnalle tulevaisuudessa.¹⁰⁷

Juvan piirin kokoontuessa 24.11.1965 oli keskeisenä keskustelun aiheena yhä puolueen tuleva nimi. Yhtymässä olevien puolueiden puoluekokouksissa oli suoritettu äänestys nimiasiasta. Tämän äänestyksen perusteella jäljelle jäi kolme vartenotettavaa vaihtoehtoa: Liberaalinen kansanpuolue, Edistysliitto ja Sosiaaliliberaalinen kansanpuolue. Erityisen ongelmallista oli se, että vapaamieliset eivät halunneet puolueen nimeen vanhaa sanaa ”kansanpuolue”, kun puolestaan kansanpuoluelaiset painottivat haluavansa säilyttää kyseisen sanan uuden puolueen nimessä. Sanaan ”liberaalinen” puolueiden kenttäväki oli ehtinyt tottumaan, joten se tulisi sisällyttää uuden puolueen nimeen. Edellä mainituista kolmesta nimivaihtoehdosta keskusteltiin yksityiskohtaisesti ja samalla analysoitiin niiden hyviä ja huonoja puolia.¹⁰⁸

Liberaalinen kansanpuolue -nimi korostaisi puolueen keskiryhmäisyyttä, mutta toisaalta vanha ”kansanpuolue”-termi saattaisi estää

¹⁰⁷ Jp ptk 11.11.1965.

¹⁰⁸ Jp ptk 24.11.1965.

äänestäjiä näkemästä uuden puolueen tarjoamaa todellista vaihtoehtoa oikeiston ja sosiaalidemokratian välistä. Liberaalinen kansanpuolue -nimi olisi ennen kaikkea selkeä kompromissiratkaisu, jonka kummatkin osapuolet pystyisivät hyväksymään.¹⁰⁹

Edistysliitto-nimi puolestaan ei kantaisi samanlaista älymystön puolueen leimaa kuin Liberaalinen kansanpuolue. Nimessä oleva ”edistys”-sana edustaisi myös dynaamista ja eteenpäin menevää mielikuvaa. Jaakko Itälä huomautti myös, että Edistysliitto-nimeä olisi helppo käyttää monipuolisesti erilaisissa mainoksissa.¹¹⁰

Sosiaaliliberaalinen kansanpuolue -nimi esiintyi keskustelussa lähinnä sovitteluratkaisuna. Kyseinen nimi sisältäisi myös ideologisesti kuvaavan perustermin. Mikko Juva painotti nimikysymyksessä sovinnollisuutta ja sitä, että uuden puolueen nimi ei saisi muodostua olennaiseksi kiistakysymykseksi, joka olisi vaaraksi puolueen yhtenäisyydelle. Tähän johtaisi etenkin se, että puolin tai toisin nimikysymyksellä yritettäisiin hankkia valta-asema puolueessa tai kosta vanhoja kaunoja toista yhtymishankkeen osapuolta kohtaan.¹¹¹

Juvan piirin kokoontuessa joulukuun 1. päivänä 1965 oli keskustelun aiheena puolueiden yhtymiseen liittyvät ongelmat. Mikko Juva kertoi, että yhtymisneuvotteluissa oli tullut esille tiettyjä jännitteitä. Nämä liittyivät esimerkiksi puoluesihteerien määrään, hallituspaikkakaavaan sekä puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtajan asemaan puoluehallituksessa. Piirin jäsenet olivat yksimielisiä siitä, että yhtymishankkeen loppumetreillä olennaisinta olisi välttää turhia erimielisyyksiä, joita saattaisi syntyä liian ponnekaasta uusien ideoiden ajamisesta. Samassa kokouksessa todettiin uuden puolueen lehtihankkeen tila. Ajatuksia oman lehden ilmestymistiheydestä oli jouduttu pyöristämään alaspäin. Jäsenlehti ilmestyisi uusien suunnitelmien mukaan kaksi kertaa kuukaudessa ja aikakauslehti puolestaan ilmestyisi neljä kertaa vuodessa.¹¹²

¹⁰⁹ Jp ptk 24.11.1965.

¹¹⁰ Jp ptk 24.11.1965.

¹¹¹ Jp ptk 24.11.1965.

¹¹² Jp ptk 1.12.1965.

Juvan piiri kokoontui vielä 29.12.1965, samana päivänä kun uusi puolue virallisesti perustettiin. Tässä tapaamisessa pääpaino oli selkeästi seuraavan kevään eduskuntavaaleissa. Kokouksessa pohdittiin puolueen vaaliliittoja eri vaalipiireissä sekä käytännön toimia vaaleja varten.

Puolue tulisi esiintymään itsenäisenä viidessä lähinnä Etelä- ja Länsi-Suomen vaalipiirissä. Kahdeksassa vaalipiirissä, lähinnä Itä-, Keski- ja Pohjois-Suomessa puolue olisi vaaliliitossa vaalipiirikohtaisesti joko Rkp:n, keskustapuolueen tai kokoomuksen kanssa. Kymin vaalipiirin tilanne oli vielä tuossa vaiheessa epäselvä. Juvan piirissä mieluisimmaksi yhteistyökumppaniksi koettiin Rkp. Tämän taustalla lienee ollut se, että Rkp oli profiililtaan myös pikkupuolue. Näin ollen vaaliliitto sen kanssa ei olisi ollut imagomielessä yhtä vaarallinen kuin isompien puolueiden, keskustapuolueen ja kokoomuksen, kanssa solmitut vaaliliitot.

Vaaliliittoasian lisäksi kokouksessa linjattiin, että uudella liberaalipuolueella olisi merkittävä rooli siinä, pystyttäisiinkö vasemmistoenemmistön syntyminen eduskunnassa estämään seuraavissa vaaleissa. Lisäksi kokouksessa päätettiin käytännön vaalitoimista: lehti-ilmoittelun aloittamisesta, PR-toimikunnasta, radio- ja TV-esiintyjien kouluttamisesta yhteisesti, korkeakouluopiskelijoihin vaikuttamisesta, poliittisten linjapaperien tiivistelmien tekemisestä ehdokkaista varten sekä liberalismiin päivän viettämisestä Ståhlbergin syntymäpäivänä 28.1.1966.¹¹³

¹¹³ Jp ptk 29.12.1965.

3.7. Liberaalinen kansanpuolue perustetaan virallisesti

Liberaalinen kansanpuolue perustettiin virallisesti 29.12.1965. Päivää aikaisemmin Suomen kansanpuolue ja vapaamielisten liitto olivat pitäneet omat lakkauttamiskokouksensa. Helsingin rakennusmestareiden talolla pidetyssä puolueen perustamiskokouksessa puolueen puheenjohtajaksi valittiin Mikko Juva ja varapuheenjohtajiksi Suomen kansanpuolueen entinen puheenjohtaja Esa Kaitila ja vapaamielisten liiton entinen puheenjohtaja Teuvo Aura. Kaitilan ja Auran valinta varapuheenjohtajiksi oli symbolinen ele kahden vanhan ryhmän yhtymisestä. Samalla he toimivat eräänlaisina ylimenokauden hahmoina.¹¹⁴

Puolueen perustamiskokouksessa puheenjohtajiston valintaan ei sisällynyt dramatiikkaa. Sen sijaan itse perustettavan puolueen nimestä käytiin vielä itse kokouksessa tiukkaa keskustelua ja lopulta asiasta jouduttiin äänestämään. Seikko Eskola kertoo haastattelussaan, kuinka osa Juvan piirin jäsenistä Jaakko Itälän johdolla yritti vielä loppumetreillä muuttaa puolueen nimen Edistysliitoksi. Myös Olavi Borg oli mukana Itälän hankkeessa ja parivaljakko käytti kokouksessa taitavasti perusteltuja puheenvuoroja oman nimiehdotuksensa puolesta. Olavi Borg perustelee haastattelussaan Edistysliitto-nimen tukemista sillä, että suomalaisessa kielenkäytössä liberaali-sana oli vielä 1960-luvulla varsin vieras. Seikko Eskola kertoo etenkin nuoren maisteri Itälän käyttäneen suorastaan loistavia puheenvuoroja asiaa käsiteltäessä. Puolueen perustamiskokouksella oli puolueen nimessä todellinen valinnanmahdollisuus, sillä Juvan piirin jäsenet olivat vuoden 1965 aikana varanneet yhdistysrekisteristä erilaisia nimiä uutta puoluetta varten. Monet nimistä olivat johdannaisia edistys-sanasta. Tämän toiminnan taustalla oli jo aikaisemmin mainittu maalaisliiton nimenmuutoksen pelko. Juvan piirin jäsenet halusivat nimien varaamisella estää maalaisliittoa viemästä tiettyjä poliittiseen keskiryhmäisyyteen viittaavia nimiä. Tämän toiminta vaikutti maalaisliiton nimen valintaan, sillä sen piirissä kaavailtiin puolueen

¹¹⁴ Juva 1994, 133-134; Borg 1997, 36-37.

uudeksi nimeksi Keskustaliittoa, jonka joku Juvan piirin jäsenistä oli jo ehtinyt varaamaan yhdistysrekisteristä. Tämän takia maalaisliitto joutui ottamaan nimekseen rekisterissä vapaana olleen Keskustapuolueen.¹¹⁵

Puolueen nimestä jouduttiin lopulta äänestämään, jolloin Liberaalinen kansanpuolue voitti Edistysliiton runsaalla kahdella kolmasosalla annetuista äänistä.¹¹⁶ Uusi puolue oli vihdoinkin virallisesti syntynyt, ja se oli myös saanut nimensä järjestödemokratian kautta.¹¹⁷

Lehdistössä uuden liberaalipuolueen syntyä käsiteltiin lokakuusta 1965 lähtien, jolloin tieto puolueiden yhtymisestä annettiin julkisuuteen *Helsingin Sanomien* välityksellä. Puoluelehdistössä yhtymistä käsiteltiin lähinnä jokaisen puolueen omasta näkökulmasta, monessa tapauksessa hieman väheksyvään tyyliin. Yhtyminen herätti osassa puolueita selkeästi myös pelkoa kannattajien siirtymisestä uuden liberaalipuolueen taakse.¹¹⁸

Puoluelehdistön ulkopuolella puoluehanketta ja Mikko Juvan puoluejohtajuutta kommentoitiin syksyn 1965 aikana muun muassa *Nya Pressenissä*, *Hufvudstadsbladetissa* ja *Uudessa Suomessa*.

Nya Pressen arvioi Juvan puheenjohtajuutta otsikolla ”Det nya partiet”. Artikkelissa tarkasteltiin etenkin Juvan asemaa kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhtymisessä. Lehti pohti Juvan valintaa uuden puolueen johtoon eri näkökulmista. Toisaalta Juvan valinta voisi lehden mukaan muokata uuden puolueen kuvaa sellaiseksi, että se voisi houkutella uusia äänestäjiä etenkin kristillisistä piireistä. Samalla lehti painotti Juvan tuntevan ainakin uskonnollista liberalismia väitöskirjojensa ja kirkkohistorian professuurinsa kautta. Lopuksi lehti totesi, että uuden puolueen menestystä oli vaikea arvioida etukäteen. Puolueen tulevaisuuteen tulisi paljolti vaikuttamaan Juvan puheenjohtajuus ja hänen linjauksensa.¹¹⁹

¹¹⁵ YLE 1965 (www-dokumentti); Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006; Isohookana-Asunmaa 2006, 61-63.

¹¹⁶ KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen perustamiskokouksen pöytäkirja.

¹¹⁷ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006.

¹¹⁸ Juva 1994, 133-135.

¹¹⁹ NP 6.10.1965, Det nya partiet.

Myös *Hufvudstadsbladet* uutisoi liberaalipuolueiden välisiä yhtymisneuvotteluja. Artikkelissa kerrottiin hankkeen etenemisestä ja taustoista. Lehti totesi, että puolueen puheenjohtajaksi kaavailtu Mikko Juva edusti rauhallista ja asiallista poliittista toimintatapaa. Juvaa voitiin hyvin pitää vastuullisena poliitikkona, jolla oli kokemusta mitä erilaisimmista järjestöistä. Toisaalta lehti myös muistutti, että oli eri asia toimia järjestöissä, joissa ihmiset ajattelivat suunnilleen samalla tapaa, kuin johtaa puoluetta, jonka sisään mahtui paljon vanhoja jännitteitä. Näin ollen Juvan puheenjohtajuus ei tulisi olemaan välttämättä helppo, sillä hänen piti tasapainottaa uuden puolueen sisällä mahdollisesti ilmeneviä erisuuntaisia voimia. Esimerkkinä tällaisista jännitteistä *Hufvudstadsbladet* mainitsi vapaamielisen Paavolan siirtymisen osaksi Esa Kaitilan luotsaamaa kansanpuolueen eduskuntaryhmää.¹²⁰

Uuden Suomen pakinoitsija Vaakamies puolestaan totesi pakinassaan Juvan valinnan uuden puolueen puheenjohtajaksi taktiseksi vedoksi. Samalla tapaa kuin *Nya Pressen*, Vaakamies arvioi puolueen saavan Juvan ansiosta lisää kannattajia etenkin kristillisistä piireistä. Samalla uusi liberaalipuolue voisi hyvässä tapauksessa estää sosiaalidemokraattien ja maalaisliittolaisten uudet aluevaltaukset seuraavan kevään eduskuntavaaleissa. Vaakamiehen mukaan 1960-luvun puoliväli näytti olevan Suomessa muutenkin rauhallisen sisäpoliittisen muutoksen aikaa, mistä esimerkkeinä olivat maalaisliiton nimenmuutos ja Skp:n uusi tulkinta marxilaisesta valtioteoriasta. Kahden pienen liberaalipuolueen uudelleen yhtyminen oli Vaakamiehen mukaan osa samaa kehityskulkua.¹²¹

¹²⁰ Hbl 7.10.1965, Den liberala partifusionen.

¹²¹ US 24.10.1965, Muuttumisen aika (nimimerkki Vaakamies).

4. Liberaalisen kansanpuolueen ensimmäisenä puheenjohtajana (1965–1968)

4.1. Ajolähtö vuoden 1966 eduskuntavaaleihin

Liberaalisen kansanpuolueen perustamisen jälkeen uudella puolueella oli edessään ensimmäinen haaste, vuoden 1966 eduskuntavaalit. Jo ennen Lkp:n virallista perustamista Juvan piiri oli aktiivisesti valmistellut uuden puolueen vaalistrategiaa. Valmistelun kohteena olivat olleet vaaliliitot, PR-toiminnan kehittäminen ja ehdokkaiden kouluttaminen. Silti kansanpuolue joutui lähtemään eduskuntavaalikampanjaan keskeneräisin suunnitelmin.¹²²

Lkp:n nuoremmat toimijat, lähinnä Juvan piirin jäsenet, pohtivat vahvaa kampanjointia eduskuntavaaleissa. Näihin suunnitelmiin kuului myös se vaihtoehto, että Lkp jättäytyisi pois Virolaisen porvarihallituksesta. Ennen Lkp:n muodostamista Suomen kansanpuolueella oli ollut kolme ministeriä, Esa Kaitila ja Juho Tenhiälä sekä ammattiministerin nimikkeellä hallituksessa ollut Kaarle Sorkio, mukana kokoomuksen, maalaisliiton ja Rkp:n vuonna 1964 muodostamassa hallituksessa. Näin myös Lkp oli tosiasiallisesti mukana istuvassa hallituksessa. Osa Juvan piirin jäsenistä koki hallituksesta irtautumisen antavan Lkp:lle enemmän tilaa muiden hallituspuolueiden, etenkin maalaisliitto-keskustapuolueen arvostelemiseen.

1960-luvun puolivälissä keskustaporvarillinen puoluekenttä oli selkeässä käymistilassa, ja samaan aikaan kymmenen vuotta oppositiossa olleet sosiaalidemokraatit olivat onnistuneet luomaan puolueelleen Kekkosvastaisen imagon, joka lisäsi selkeästi Sdp:n kannatusta. Yhteiskunnassa vallitsi myös porvarillisissa piireissä selkeä protestimieliala hallituksen politiikkaa kohtaan. Tämä protesti Lkp:n olisi kyettävä muuttamaan poliittiseksi kannatukseksi, puolueen piirissä ajateltiin. Porvarillisella puolella oppositioon jättäytynyt Lkp voisi käyttää hyväkseen samaa maalaisliittoon

¹²² Jp ptk 29.12.1965.

kohdistunutta protestimielialaa, jota Sdp pyrki niin sanotulla kahdeksan kohdan ohjelmallaan hyödyntämään tulevissa eduskuntavaaleissa. Mikko Juva vastusti tätä ajatusta alusta alkaen ja painotti puolueen moraalista vastuuta. Liberaalien tulisi kantaa hallitusvastuu loppuun asti, eivätkä he saaneet lähteä pelkän vaalikampanjoinnin takia oppositiolinjalle. Toisaalta Juva perusteli kantaansa myös sillä, että Lkp:n, jolla ei ollut vahvaa tiedotusorganisaatiota ja puoluelehdistöä, olisi hyvin vaikea perustella nopeasti jäsenistölleen hallituksesta pois jättäytymistä juuri ennen eduskuntavaaleja.¹²³

Vaikka Lkp ei irrottanut hallituksesta, alettiin sen piirissä tehdä hyvin vahvaa ja näkyvää vaalikampanjaa, jonka keskeisenä kritiikin kohteena oli maalaisliitto-keskustapuolueen johdolla harjoitettu politiikka. Keskustapuoluetta syytettiin kampanjassa muun muassa kansalaisten ostovoiman heikentämisestä ja alati kiihtyvistä inflaatiosta. Liberaalit eivät ehtineet toteuttaa kampanjaansa pitkään ennen uutta käännettä. Olavi Borgin mukaan puoluesihteerin Helge Halsti kielsi jyrkin sanakääntein nuoria kansanpuoluelaisia jatkamasta oppositiopohjaista kampanjointia. Myöhemmin Borg näki puoluetoimistolla kirjeen, jossa maalaisliitto-keskustapuolueen johto uhkasi katkaista hallitusyhteistyön Lkp:n kanssa, mikäli puolue ei välittömästi lopettaisi hyökkäävää kampanjointiaan. Liberaalien ainoana vaihtoehtona oli mukautua tilanteeseen ja muuttaa eduskuntavaalikampanjansa ”yleisaatteelliseksi hymistelyksi”, kuten Olavi Borg asian ilmaisee.¹²⁴

Edellä kuvattu nopea liikkeellelähtö ei koskenut vain Liberaalista kansanpuoluetta. Mikko Juva joutui uudestaan pohtimaan eduskuntavaaliehdokkuuttaan tammikuussa 1966. Hän oli syksyllä 1965 suostunut Lkp:n puheenjohtajaksi sillä ehdolla, että hänen ei itse tarvitsisi olla enää ehdolla seuraavissa eli vuoden 1966 eduskuntavaaleissa. Tähän muut puoluehankkeen valmistelijat olivat suostuneet. Vuoden 1962 eduskuntavaaleissa Juva oli ollut ehdokkaana Turun läänin eteläisessä

¹²³ Borg 1997, 36-37; valtioneuvosto (www-dokumentti).

¹²⁴ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006; Borg 1997, 37.

vaalipiirissä saaden hyvän äänimäärän ja ensimmäisen varamiehen paikan. Juva oli perheineen muuttanut vuonna 1964 Helsinkiin, mistä hän oli saanut yliopistoviran. Samalla hänen vaalipiirinsä oli muuttunut Helsingin vaalipiiriksi.

Alun perin liberaalit kaavailivat Helsingin vaalipiirin ääniharavaksi Virolaisen hallituksen ministeriä ja entistä Suomen kansanpuolueen puheenjohtajaa Esa Kaitilaa. Kaitilan suhteen eduskuntavaaliasetelmat mutkistuivat, kun presidentti Urho Kekkonen, johon Kaitilalla oli hyvät suhteet, nimitti hänet valtiokonttorin pääjohtajan virkaan. Virkanimityksen yhteydessä Kekkonen oli vaatinut Kaitilalta lupauksen, että tämä ei enää asettuisi ehdolle seuraavissa eduskuntavaaleissa. Kaitila kävi syksyllä 1965 henkilökohtaisesti tapaamassa Kekkosta muun muassa ehdokkuuskysymyksen takia. Käydyssä keskustelussa Kekkonen toisti kantansa, jonka mukaan hän ei enää antaisi Kaitilan asettua ehdolle eduskuntaan.¹²⁵

Tässä tilanteessa Juva joutui hankalan valinnan eteen. Hän itse koki eduskuntavaaliedokkuutta tärkeämmäksi sen, että hänelle jäisi puoluejohtajuuden ohella aikaa yliopistovirkansa hoitamiseen ja opetustyöhön. Toisaalta Lkp:n menestys Helsingin vaalipiirissä tulisi turvata, mikä edellyttäisi jonkun puolueen tunnetun hahmon ehdolle asettumista. Lopulta Juva päätti asettua ehdokkaaksi Helsingin vaalipiiriin. Päätös ei kuitenkaan ollut helppo, kuten ilmeni hänen vanhemmilleen lähettämästään kirjeestä. Kirjeessä Juva kertoi siitä kamppailusta, jota puolueessa oli Helsingin vaalipiiriin ja Kaitilan ehdokkuuden suhteen käyty. Osa puolueväestä oli jopa vaatinut Kaitilaa eroamaan valtiokonttorin pääjohtajan virasta. Tässä tilanteessa Juva oli keskustellut asiasta vaimonsa Riitan kanssa ja lopulta ilmoittanut olevansa käytettävissä eduskuntavaaliedokkaaksi. Samalla Juva oli jälleen asettanut ehtoja ehdokkuudelleen. Hän edellytti, että häntä ei asetettaisi eduskunnassa mihinkään paljon työtä vaativaan valiokuntaan. Kirjeessä vanhemmilleen Juva painotti, että hänen

¹²⁵ Kekkonen 2001-2002 II, 214-215.

päämielenkiintonsa oli professuurin hoitamisessa ja uusien teologiien kouluttamisessa.¹²⁶

Mikko Juvan rooli eduskuntavaaleihin valmistautuvassa Lkp:ssä näkyi myös puolueen imagossa. Juva ei itse varsinaisesti kannattanut uskonnon sekoittamista Lkp:n toimintaan, mutta hänen puheenjohtajuutensa innoittamana puolueeseen perustettiin vuonna 1966 oma kristillisen työn osasto. Tämän osaston oli tarkoitus toisaalta vetää puolueeseen kristillisiä voimia ja toisaalta osoittaa samalla, että Suomessa ei ollut tarvetta varsinaiselle kristilliselle puolueelle, sillä jo olemassa olevat puolueet huomioivat myös kristilliset arvot. Juvan jäämistöstä löytyy luonnos puheesta, johon on merkitty vuosi 1966. Liberalismin ja kristillisten arvojen välistä suhdetta pohtiva esitelmä on ilmeisesti pidetty jossain puolueen tilaisuudessa. Puheessa Juva totesi, että niin liberalismia kuin kristillisyyttä ohjasivat tietyt peruseriaatteet, joten kumpikaan ei edustanut Juvan mukaan suhdannepolitiikkaa. Liberalismin juuret nivoutuivat kristillisyyteen, sillä alun perin liberalismi vaati nimenomaan uskonnollisia vapauksia. Sosiaaliliberalismi vaati Juvan mukaan oikeudellista ja taloudellista tasa-arvoa nyky-yhteiskunnassa. Samalla Lkp:n edustama politiikka oli Juvan mielestä suvaitsevaisuutta ja heikkojen asemaa puolustavaa politiikkaa, joka samalla oli hyvin lähellä kristinuskon ihanteita.¹²⁷

Jarmo Kyrönlahden kattavan pro gradu -tutkielman mukaan Juvan johtama Liberaalinen kansanpuolue onnistui lisäämään pappisehdokkaitensa määrää suhteessa Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton yhteenlaskettuihin pappisehdokasmääriin. Itse asiassa Lkp:llä oli vuoden 1966 eduskuntavaaleissa enemmän pappistaustaisia ehdokkaita kun millään sitä edeltäneellä puolueella. Tähän kehitykseen vaikutti varmasti omalta osaltaan myös puolueen puheenjohtajan tausta. Silti Lkp:tä ei voi nimittää vuoden 1966 vaaleissakaan varsinaiseksi kirkolliseksi suurpuolueeksi. Tämä

¹²⁶ KA MJ A9 Juva vanhemmilleen 28.1.1966.

¹²⁷ KA LKPA A1 puolueen toimintaa koskevia raportteja; MJ A9 käsikirjoitus otsikolla Liberalismi ja kristilliset arvot.

määritelmä kuului perinteisesti kokoomukselle, jonka pappisehdokkaiden määrä vuoden 1966 eduskuntavaaleissa oli omaa luokkaansa.

Kevään 1966 eduskuntavaalien tulos oli Liberaaliselle kansanpuolueelle pettymys. Puolue keräsi vaaleissa maanlaajuisesti 153 259 ääntä. Laskennallisesti tämä oli 0,4 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kansanpuolueen ja vapaamielisten yhteenlaskettu äänimäärä vuoden 1962 eduskuntavaaleissa. Vuonna 1966 Lkp oli monessa vaalipiirissä vaaliliitossa joko kokoomuksen tai keskustapuolueen kanssa. Pääasiassa tämän takia vaalien tulos oli Lkp:lle eduskuntapaikoissa mitattuna selkeä tappio. Edellisessä eduskunnassa juuri perustetulla Lkp:llä oli ollut yhteensä 14 paikkaa, mutta vuoden 1966 vaalien tulos oli vain yhdeksän eduskuntapaikkaa.¹²⁸

Eduskuntavaalien suurin voittaja oli sosiaalidemokraattinen puolue, joka onnistui kanavoimaan yhteiskunnallisen protestin puolueen kannatukseksi keräten maanlaajuisesti yli 600 000 ääntä. Sdp onnistui lisäämään kansanedustajiensa määrän 55:een, mikä oli 17 paikkaa enemmän kuin vuoden 1962 eduskuntavaaleissa. Yksi syy Sdp:n hyvään menestykseen oli puolueen kyky luoda selkeä ja yksinkertainen niin sanottu kahdeksan kohdan vaaliohjelma, joka hyökkäsi hallitusta vastaan. Vaalien selkeimmät häviäjät olivat porvarilliset puolueet, etenkin keskustapuolue.¹²⁹

Laajemmin tarkastellen vuoden 1966 eduskuntavaalit olivat Suomen sisäpolitiikassa selvä vedenjakaja. Vaalien tuloksen myötä Sdp murtautui ulos oppositioasemastaan ja otti poliittisesti paikkansa pääministeripuolueena. Vuoden 1966 vaalien jälkeen yhteiskunnassa siirryttiin laajemmaltikin tilanteeseen, jossa vasemmisto haastoi uudella tapaa vanhoja yhteiskunnan rakenteita ja ajatusmalleja.¹³⁰

Vuoden 1966 eduskuntavaalit eivät olleet tappio pelkästään Lkp:lle, vaan myös sen puheenjohtajalle Mikko Juvalle. Juva oli lähtenyt ehdolle vuoden 1966 vaaleihin Helsingin vaalipiirissä, kun Esa Kaitila oli joutunut

¹²⁸ KA LKPA A1 vaalitulostojen vuoden 1966 eduskuntavaaleista; Borg 1997, 37.

¹²⁹ KA LKPA A1 vaalitulostojen vuoden 1966 eduskuntavaaleista; Ruoho 2005, 28-29; Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005.

¹³⁰ Apunen 2005, 168.

kieltäytymään omasta ehdokkuudestaan. Edellisissä eduskuntavaaleissa Juva oli ollut ehdolla Turun eteläisessä vaalipiirissä. Vuoden 1966 vaaleissa hän oli siis ehdolla uudessa vaalipiirissä. Toisaalta vuonna 1966 Juva oli jo suhteellisen tunnettu hahmo ja Lkp:n puheenjohtajana hänellä oli valmiiksi julkisuusarvoa esimerkiksi lehdistön piirissä. Suhteellisen hyvistä lähtökohdista huolimatta Juva ei saanut Helsingistä riittävästi ääniä eikä näin ollen tullut 4 989 äänellään valituksi eduskuntaan, vaikka muuten Helsingin vaalipiiri oli vuoden 1966 eduskuntavaaleissa yksi Lkp:n vahvimmista tukialueista.¹³¹ Juva itse uskoi vielä syksyllä 1965 Martti Simojolle lähettämässään kirjeessä mahdollisuksiinsa tulla valituksi vuoden 1966 eduskuntavaaleissa.¹³²

Vaikka Juva ei omassa kirjeenvaihdossaan tai myöhemmissä muistelmissaan tuo aktiivisesti esille pettymystään eduskunnasta putoamisensa johdosta, arvioivat Olavi Borg ja Seikko Eskola haastatteluissaan tilanteen olleen Juvalle henkisesti vaikea paikka. Seikko Eskola pohti aikanaan myös sitä vaihtoehtoa, että Juva olisi tullut valituksi eduskuntaan toiselle kaudelle. Tuolloin hän olisi ollut hallitusneuvotteluissa Lkp:n vahva ehdokas opetusministeriksi, jos puolue olisi päättänyt lähteä mukaan vaalien jälkeiseen Paasion hallitukseen. Luonnollisesti Mikko Juvan putoaminen eduskunnasta oli pettymys koko Lkp:lle. Puolue oli ajautunut tilanteeseen, jossa sen puheenjohtaja oli eduskuntatyöskentelyn ulkopuolella.¹³³

Eduskuntavaalien jälkeen käynnistyneissä hallitusneuvotteluissa Juvan rooli oli lähinnä todeta Lkp:n huono vaalitulokset hallitustunnustelujen vetäjälle, tulevalle sosiaalidemokraattiselle pääministerille Rafael Paasiolle. Sosiaalidemokraatit ehdottivat Lkp:n ottamista mukaan hallitukseen, mutta puolue kieltäytyi neuvotteluista. Juva itse painotti hallituskysymyksessä kahta seikkaa. Ensinnäkin oli tosiasia, että Lkp oli kärsinyt vuoden 1966 eduskuntavaaleissa tappion. Näin ollen puolueelta ei olisi vaalituloksen

¹³¹ KA LKPA A1 vaalitulostietoja vuosilta 1965-1972. Tilastot osoittavat Lkp:n keränneen 12 % Helsingin vaalipiirissä annetuista äänistä.

¹³² OMA MS Ab:10 Juva Simojolle 10.9.1965.

¹³³ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006.

pohjalta mielekästä lähteä hallitukseen. Toiseksi Juva painotti ratkaisussa poliittista suoraselkäisyyttä. Jos puolue olisi lähtenyt vaalitappiosta huolimatta mukaan hallitukseen, olisi se ollut vastoin hyviä poliittisia tapoja. Hallitukseen mukaan lähtemistä ja puolueen kannan muuttamista olisi ollut myös vaikea perustella puolueen kenttäväelle, etenkin kun Lkp:n tiedotuskanavat, PR- ja tiedotustoiminta, olivat varsin heikkoja.¹³⁴

4.2. Eduskunnasta putoaminen ja kysymys puoluejohtajuuden säilyttämisestä

Vuoden 1966 tappiollisten vaalien jälkeen Mikko Juva pysyi Liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajana. Tehtävän hoitaminen oli kuitenkin ongelmallista, sillä Juva ei ollut enää istuvan eduskunnan jäsen. Vaalien jälkeen järjestäytynyt Lkp:n eduskuntaryhmä myönsi puolueen puheenjohtajalle läsnäolo-oikeuden ryhmän kokouksiin, mutta kyseinen järjestely ei pystynyt korvaamaan Juvan menettämää eduskunnan jäsenyyttä. Tämä asetelma aiheutti Juvalle omat hankaluutensa, sillä hän ei pystynyt seuraamaan poliittisia tapahtumia tarpeeksi tarkasti eduskunnan ulkopuolelta. Samalla Lkp:n kanta erilaisiin poliittisiin kysymyksiin alkoi määrittyä ennemmin puolueen eduskuntaryhmän kuin puolueen puheenjohtajan toiminnan kautta. Puolueen eduskuntaryhmän ahkerimpia puhujia ja oppositiopolitiikan kärkinimiä olivat kansanedustajat E. J. Paavola ja Pekka Pesola.¹³⁵

Lkp:n eduskuntaryhmä noudatteli liberalismiin perinteitä myös omissa työskentelyssään. Tämä kävi hyvin ilmi esimerkiksi eduskunnan käsitellessä niin sanotun jumalanpilkkapykälän muutosesitystä. Asiasta vuonna 1967 äänestettäessä Lkp:n edustajat äänestivät omantuntonsa mukaisesti ilman ryhmäpäätöstä.¹³⁶ Toisaalta Juva ehkä mielellään antoi puolueen vetovastuuta enemmän sen eduskuntaryhmälle, olihan hän alun perin suostunut puolueen

¹³⁴ Juva 1994, 135; Isohookana-Asunmaa 2006, 80-83.

¹³⁵ KA LKPA A13 Lkp:n eduskuntaryhmän toimintakertomukset.

¹³⁶ KA LKPA A13 Lkp:n eduskuntaryhmän toimintakertomukset.

johtoon sillä edellytyksellä, että hän saisi etenkin Juvan piirin jäseniltä taustatukea työhönsä. Mahdollisesti myös Juvan pettymys eduskuntavaalien huonoon tulokseen niin puolueen kuin hänen itsensä kannalta sai hänet pysyttelemään puolueen johtamisessa enemmän taka-alalla.¹³⁷

Juva näki eduskunnasta putoamisessaan myös positiivisia puolia, joita hän toi esille etenkin myöhemmissä muistelmissaan. Koska Juvan vastuulle jäi vain Lkp:n puheenjohtajuus, hän pystyi käyttämään enemmän aikaa professuurinsa hoitamiseen teologisessa tiedekunnassa. Juva olikin Suomen viimeisiä puoluejohtajia, joilla oli myös professorin virka. Juvan jälkeen ainoastaan Rkp:n puheenjohtajana vuosina 1966–1973 toiminut Jan-Magnus Jansson oli sekä puoluejohtaja että professori. Seikko Eskola painottaa haastattelussaan 1960-luvun puoliväliä eräänlaisena muutoskohtana myös ”akateemikkojen” poliittisessa osallistumisessa. Nuoren tasavallan alkuaikoina yliopistomiesten panos suomalaiseen politiikkaan eri puolueiden johtajina oli merkittävä. Myöhemmin suomalainen politiikka muuttui entistä ammattimaisemmaksi ja tärkeimmät poliittiset toimijat, kuten puoluejohtajat, olivat yhä enemmän niin sanottuja ammattipoliitikkoja.¹³⁸

Mikko Juvalle kahden toimen, puoluejohtajuuden ja professuurin, samanaikainen hoitaminen ei ollut ongelmatonta. Eduskunnan ulkopuolella oleva Juva ei pystynyt seuraamaan poliittisen tilanteen muutoksia tarpeeksi tarkasti. Samalla hän nojautui vahvasti Lkp:n nuoren polven apuun esimerkiksi puheiden ja lausuntojen kirjoittamisessa ja niihin tarvittavien taustatietojen keräämisessä. Toisaalta yliopistoviran hoitaminen näyttää olleen Juvalle mieluisampi tehtävä kuin puolueen johtaminen. *Turun Sanomissa* maaliskuussa 1966, juuri ennen tappiollisia eduskuntavaaleja, julkaistussa haastattelussaan Juva kertoi puolueen johtamiseen liittyvistä ongelmista. Hän tunnusti, että hänen oli ollut Lkp:n puheenjohtajana vaikea perehtyä kunnolla kaikkien poliittisten kysymysten taustoihin. Asioista perillä oleminen olisi vaatinut hänen mukaansa paljon tarkkaavaisuutta. Tähän Juvan aika ei ollut riittänyt. Näin ollen hän oli keskittynyt vain muutamaa omasta

¹³⁷ Juva 1994, 136.

¹³⁸ Juva 1994, 136-137; Eskola 2000, 27-30; Seikko Eskolan haastattelu 17.10.2006.

näkökulmastaan olennaiseen kysymykseen, kuten kirkollisiin asioihin ja koulutuspolitiikkaan.¹³⁹

Puoluejohtajana Mikko Juva joutui myös ottamaan vastuun Lkp:n huonosta eduskuntavaalimenestyksestä. Pettymys vaalitulokseen oli puolueen kenttäväen keskuudessa suuri. Tämä pettymys kohdistui myös puolueen puheenjohtajaan, ja toisaalta se oli omiaan kirvoittamaan vanhoja jännitteitä Lkp:n kansanpuolueesta ja vapaamielisistä tulleiden jäsenten välille. Kenttäväki kirjoitti puheenjohtaja Juvalle puolueen tilaa pohtivia kirjeitä, joihin Juva vastasi puolustaen omaa toimintaansa. Eduskuntavaalien tappion Lkp:n jäsenistö näyttää vielä kestäneen suhteellisen hyvin. Suuremmaksi ongelmaksi alkoivat muodostua edessä olevat vuoden 1968 presidentinvaalit, joihin liberaalienkin piti määrittää oma kantansa.

Puoluejohtajana Juvaan vedottiin myös yhteiskunnallisissa kysymyksissä, jotka sivusivat uskontoa ja kirkon asemaa Suomessa. Esimerkiksi lokakuussa 1966 nokialainen Lkp:n rivijäsen Rauha Metsälä kirjoitti kirjeen, jossa hän pyysi Juvaa, joka oli myös pappi, puolustamaan politiikassa ja yhteiskunnassa kristillisyyttä ja kristillisiä arvoja. Erityisesti Metsälä moitti ajan henkeä, joka oli hänen mukaansa kauttaaltaan kirkonvastainen. Niin sanottu älymystö hyökkäsi jatkuvasti kirkkoa vastaan eri yhteyksissä, samalla niin poliittiset päättäjät kuin kirkon johto olivat lähteneet mukaan tähän kehitykseen uudistamalla kirkkoa ja sen asemaa. Tällaista suhtautumista oli Metsälän mukaan aina perusteltu sanoilla ”nyky-yhteiskunta” ja ”kehitys”. Metsälä vetosi Juvaan, jotta tämä puolustaisi politiikassa rohkeasti edustamiaan kristillisiä arvoja.¹⁴⁰

Eduskunnasta putoaminen, kentältä tuleva kritiikki ja tasapainoilu professuurin ja puolueen johtamisen välillä rasittivat Juvaa. Kevään 1966 aikana Juva pohti asemaansa puolueen johdossa ja sen mielekkyyttä. Tuon pohdiskelun perusteella hän päätyi siihen, että hänen ei olisi enää mielekästä jatkaa Lkp:n puheenjohtajana.

¹³⁹ TS 5.3.1966, Historian tutkija puoluejohtajana.

¹⁴⁰ KA MJ A9 Metsälä Juvalle 12.10.1966.

Toukokuussa 1966 Juva kirjoitti Teuvo Auralle ja Esa Kaitilalle kirjeet, joissa hän ilmoitti vetäytyvänsä politiikasta ja puolueen johdosta. Juva perusteli päätöstään sillä, että hän ei pystynyt seuraamaan politiikkaa tarpeeksi tehokkaasti osallistuakseen ajankohtaiseen keskusteluun. Toisaalta Juva myös myönsi, että hänellä ei ollut edes tarvittavaa motivaatiota ja intoa politiikan tarkkaan ja omistautuneeseen seuraamiseen. Juvan mukaan puolueen puheenjohtajana tuli olla sellainen henkilö, joka oikeasti nautti politikoinnista ja eri asioiden herkeämättömästä seuraamisesta. Juvalta itseltään ei tätä intoa löytynyt, olihan hänet alun perin taivuteltu osittain väkisin ja hänen velvollisuudentuntoonsa vedoten johtamaan uutta Liberaalista kansanpuoluetta. Juvan mukaan yleisesti ottaen suomalaisessa sisäpolitiikassa oli tultu vaiheeseen, jossa täystoiminen kansalainen ei enää voinut hoitaa sivutoimisesti puoluejohtajuutta, vaan puoluejohtajan tuli omistautua tähän tehtävään täysipäiväisesti. Toisaalta Juvan mukaan oppositiossa oleva Lkp kaipaisi tehtäväänsä omistautunutta puheenjohtajaa myös sen takia, että tämä pystyisi ahkeralla työllään pitämään puolueen kentän ajan tasalla sen linjauksista. Tämä olisi Juvan mukaan erityisen tärkeää siksi, että puolueen tiedotustoiminta oli yhä varsin heikkoa. Lopuksi Juva lupautui hoitamaan puheenjohtajuutta vain siihen asti, kunnes puolueelle löydettäisiin uusi johto. Tämän siirtymäkauden ajan hän pyysi Auraa ja Kaitilaa auttamaan häntä puolueen johtamisessa.¹⁴¹

Aura ja Kaitila auttoivatkin Juvaa puolueen johtamisessa varsin aktiivisesti. Tämä käy ilmi esimerkiksi Lkp:n lisätyn hallituksen pöytäkirjoista, joiden mukaan Juvan panos lisätyn hallituksen toiminnassa oli suunnilleen yhtä suuri kuin Auralla ja Kaitilalla, joissain kokouksissa jopa pienempi kuin puolueen kahdella varapuheenjohtajalla. Samanlaisia johtopäätöksiä voi tehdä myös Lkp:n puoluevaltuuston pöytäkirjojen perusteella.¹⁴²

Juvan aikomus erota Lkp:n johdosta pystyttiin pitämään salassa vuoden 1967 loppupuolelle saakka. Tuohon asti Juva jatkoi puolueen

¹⁴¹ KA MJ A9 Juva Auralle ja Kaitilalle 14.5.1966.

¹⁴² KA LKPA A13; KA LKPA A22.

johtamista julkisuudessa normaaliin tapaan. Tässä roolissa hän joutui vastaanottamaan yhä lisääntyvää kritiikkiä puolueen kenttäväeltä. Erityisen tiivis keskusteluyhteys hänellä oli hyvinkääläisen opettajan Uolevi Kemppaisen kanssa. Tammikuussa 1967 Kemppainen kirjoitti Juvalle kirjeen, jossa käsiteltiin Lkp:n tilaa. Kemppaisen mukaan puolueen kenttäväellä oli käsitys, jonka mukaan Lkp yritti oman linjansa sijaan ratsastaa milloin keskustapuolueen, milloin kokoomuksen siivellä. Samalla Kemppainen syytti puoluejohtoa sanelupolitiikasta ja rivijäsenten mielipiteiden unohtamisesta.¹⁴³

Juva vastasi Kemppaisen syytöksiin muutamaa päivää myöhemmin. Hänen mukaansa Lkp:n suurimmat ongelmat olivat kunnollisen puoluelehdistön puuttuminen ja heikko järjestötyö. Tiedotus ei toiminut ja ote eri vaalipiireistä oli heikko. Näiden kahden asian kehittäminen olisi tärkeintä puolueen menestyksen turvaamiseksi. Toisaalta heikon tiedotuksen ja piiritason järjestötoiminnan takia Juva oli puoluejohtajana pyrkinyt loogiseen toimintaan, sillä edellä esitettyjen seikkojen takia Lkp ei voinut muuttaa koko ajan linjansa. Ilman toimivaa tiedotusta olisi mahdotonta kertoa suunnan muutoksista puolueen jäsenistölle. Käytännössä tämä linjakkuus tarkoitti hallituksesta pois jäämistä, sillä vaalivoittaja Sdp halusi kommunistit mukaan hallitukseen. Ennen vaaleja Lkp oli linjannut, että puolue ei lähtisi samaan hallitukseen äärivasemmiston kanssa. Toisaalta myös vaaleissa koettu tappio ei antanut moraalista oikeutusta Lkp:n mukana oloon seuraavassa hallituksessa. Omasta linjasta ja periaatteista lipsuminen olisi Lkp:lle kohtalokasta, sillä lähteminen mukaan hallitusyhteistyöhön saisi puolueen huonoon valoon äänestäjien silmissä. Olennaista Juvan mukaan oli keskustayhteistyön lisääminen etenkin Rkp:n kanssa ja samalla pyrkiminen takaisin oikeiston ja vasemmiston väliseen vaa'ankieliasemaan.¹⁴⁴

Mikko Juvan puheenjohtajakaudella Lkp lähti mukaan poliittiseen keskustaan kuuluvien puolueiden yhteistyöhön. Aloite keskiryhmien yhteistyöstä lähti keskustapuolueesta, jonka piirissä havahduttiin vasemmiston kasvavaan voimaan. Etenkin vuoden 1966 eduskuntavaalit

¹⁴³ KA MJ A9 Kemppainen Juvalle 20.1.1967.

¹⁴⁴ KA MJ A9 Juva Kemppaiselle 29.1.1967.

olivat osoittaneet kouriintuntuvasti Sdp:n kannatuksen ja poliittisen voiman kasvun. Tässä asetelmassa keskustapuolue ryhtyi etsimään tukea muista keskiryhmistä. Tämän yhteistyön avulla puolue voisi padota vasemmiston kasvua ja parantaa omia asemiaan. Keväällä 1967 keskustapuolueen puheenjohtaja Johannes Virolainen, Rkp:n puheenjohtaja Jan-Magnus Jansson ja Mikko Juva tapasivat ensimmäisen kerran sopiakseen keskustavoimien yhteistyön lisäämisestä. Tästä alkoivat näiden kolmen puolueen puheenjohtajien säännölliset tapaamiset, jotka johtivat puolueiden yhteistyöhön tietyillä osa-alueilla, kuten esimerkiksi kulttuuripolitiikassa.¹⁴⁵

Virallisesti Juva kantoi poliittisen vastuun puolueen toiminnasta liberaalisen kansanpuolueen toukokuussa 1967 Oulussa pidetyssä ylimääräisessä puoluekokouksessa. Kokouksen alussa Juva esitti poliittisen tilannekatsauksen Lkp:n runsaan puolentoista vuoden mittaiselta toiminta-ajalta. Hän myönsi puolueen eduskuntavaalitappion, joka oli johtunut organisaation keskeneräisyydestä. Etenkin Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa Lkp oli kärsinyt selkeän tappion. Toisaalta vaalit olivat menneet huonosti kaikilta porvarillisilta puolueilta. Hallituskysymyksen suhteen Juva painotti, että sellainen hallituspohja, jossa Lkp olisi ollut sosiaalidemokraattien toivomuksesta mukana, ei olisi mahdollistanut Lkp:n oman periaateohjelman mukaisen politiikan toteuttamista. Näin ollen oli ollut parempi vaihtoehto jättäytyä oppositioon kuin kääntää takkia pelkän hallituspaikan takia. Juvan mukaan Lkp:n, jolla oli heikko puoluelehdistö, tulisi pitäytyä loogisessa linjassa ja säilyttää poliittinen ryhtinsä sekä olla lähtemättä mukaan ”poliittiseen suhdannepolitiikkaan”. Tällainen suhdanteiden mukana meneminen olisi Juvan mielestä myös huonon moraalien osoittamista puolueen äänestäjiä kohtaan.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Juva 1994, 136; Isohookana-Asunmaa 2006, 168.

¹⁴⁶ KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen 6.5.1967 pidetyn ylimääräisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteinen.

4.3. Viimeinen koitos puoluejohtajana – vuoden 1968 presidentinvaalit

Presidentti Urho Kekkosen toimikausi oli katkolla vuonna 1968 pidetyissä valitsijamiesvaaleissa. Kekkonen oli itse halukas jatkamaan presidenttinä, kunhan hän vain saisi taattua itselleen tarvittavan kannatuksen yli puoluerajojen. Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa keskustapuolue oli liittänyt hallitukseen lähtemisensä ehdoksi Sdp:n tuen Kekkosen uudelleen valinnalle vuoden 1968 vaaleissa. Päähallituspuolue Sdp:lle tilanne oli kiusallinen, ja monet puolueen vaikuttajat kiistivät julkisuudessa edellä mainitun sopimuksen olemassaolon. Sdp:stä Kekkosen uudelleen valintaa tukivat avoimesti vain Mauno Koivisto ja Väinö Leskinen. Puolueessa eli yhä vahvana tiukka Kekkos-vastaisuus.¹⁴⁷ Kekkonen ja keskustapuolue puolestaan odottivat, että Sdp pitäisi lupauksensa ja lähtisi julkisesti mukaan suureen Kekkos-vaaliliittoon. Tammikuussa 1967 keskustapuolue alkoi tunnustella eri puolueiden halukkuutta sitoutua suureen Kekkos-rintamaan. Samaan aikaan Sdp ilmoitti harkinnan jälkeen, että se ei asettaisi omaa ehdokastaan presidentinvaaleihin. Tämä ei kuitenkaan vielä merkinnyt sitä, että Sdp suostuisi lähtemään täydellä innolla mukaan suureen eri puolueista koottavaan Kekkos-rintamaan.¹⁴⁸

Sdp:lle vuoden 1968 presidentinvaalit olivat ongelmallinen asia. Toisaalta puolue oli lupautunut Kekkosen tukemiseen Paasion hallitusta muodostettaessa. Samalla Sdp:n piirissä tiedettiin, että valitsijamiesvaaleissa, joissa puolue joutuisi esiintymään Kekkosen tukijana, se tulisi kärsimään tappion. Tässä asetelmassa Sdp halusi välttää valitsijamiesvaaliin joutumista. Yksi vaihtoehto vaalin välttämiseksi oli presidentti Kekkosen kauden jatkaminen ja uudelleen valinta poikkeuslailla. Sdp ryhtyi ajamaan asiaa eduskunnassa helmikuussa 1967 saaden hankkeelle tukea yksittäisiltä eri puolueiden kansanedustajilta. Poikkeuslakimenettelyä kuitenkin vierastettiin monissa puolueissa, etenkin oppositiopuolueet asennoituivat virallisesti

¹⁴⁷ Liite 3.

¹⁴⁸ Isohookana-Asunmaa 2006, 93-94.

yrjän kielteisesti ajatukseen. Tukea hanke sai lähinnä sen liikellepanijalta Sdp:ltä, joka halusi välttää valitsijamiesvaaleissa uhkaavan nöyryytyksen.¹⁴⁹

Mikko Juvan vanha ystävä L. A. Puntila, joka oli yllätykseksi liittynyt vuonna 1965 Sdp:hen, ajoi puolueessa omaa linjaansa. Sdp:ssä Puntila oli hyvin nopeasti omaksunut neuvovan roolin suhteessa puolueen johtohahmoihin Paasioon ja Koivistoon. Tämä asenne ärsytti monia ja hankaloitti Puntilan asemaa. Presidentinvaalikysymyksessä hän vastusti poikkeuslain säätämistä ja painotti samalla Sdp:n oman ehdokkaan merkitystä. Kekkonen jatkon suhteen hän oli varsin kriittinen ja arvosteli presidentin vallanhimoa ja ajatusta hänen korvaamattomuudestaan.¹⁵⁰

Mikko Juvan johtama liberaalinen kansanpuolue oli jo vuoden 1966 lopulla ilmaissut keskustapuolueelle periaatteellisen tukensa Urho Kekkonen uudelleenvalinnalle. Lkp:n puoluevaltuusto oli 4.12.1966 päättänyt yksimielisesti asettua Kekkonen taakse vuoden 1968 presidentinvaaleissa ja Mikko Juva oli tavannut tämän johdosta presidentti Kekkonen henkilökohtaisesti 16.12.1966. Tässä tapaamisessa Juva kertoi Kekkoselle Lkp:n puoluevaltuuston Kekkonen tukemista koskeneesta päätöksestä ja sen taustoista.¹⁵¹ Keskustelu presidentin valitsemisesta poikkeuslailla tarjosi liberaaliselle kansanpuolueelle mainion oppositiopolitiikan keinon. Puolue ja sen puheenjohtaja Juva painottivat, että poikkeuslain käyttö, joka vaatisi viiden kuudesosan enemmistön eduskunnassa, olisi kansanvallan halventamista. Juva itse painotti Lkp:n kannanmuodostuksessa vahvaa stählbergiläistä perustuslaillisuusajattelua, josta puolue ei tulisi tinkimään. Puolueen eduskuntaryhmä toimi poikkeuslain syntymisen estämiseksi muun opposition kanssa. Lopulta hanke kaatuikin keväällä 1967 eduskunnan oppositiopuolueiden vastustukseen. Presidentti Kekkonen kannalta tilanne oli helpottava, sillä hän ei itse halunnut tulla valituksi poikkeuslain vaan valitsijamiesvaalien kautta.¹⁵²

¹⁴⁹ Isohookana-Asunmaa 2006, 94-95.

¹⁵⁰ Tarkka 2004, 252-254, 291-299.

¹⁵¹ Kekkonen 2001-2002 II, 301.

¹⁵² Juva 1994, 136; Kekkonen 2001-2002 II, 301, Isohookana-Asunmaa 2006, 94-95.

Poikkeuslakiajatuksen jouduttua vastatuuleen Sdp joutui mukautumaan tilanteeseen, jossa presidentti tulitaisiin valitsemaan normaalisti valitsijamiesvaaleilla. Näin puolue joutui lähtemään mukaan Kekosta kannattavaan suureen vaaliliittoon. Kekkonen itse antoi suostumuksensa laajan puoleryhmittymän ehdokkaaksi huhtikuussa 1967. Pian tämän jälkeen kokoomus asetti omaksi ehdokkaakseen pankinjohtaja Matti Virkkusen ja Smp puolestaan puheenjohtajansa Veikko Vennamon. Asetelmat presidentinvaaleihin olivat selvät ja kesällä 1967 muodostettiin virallisesti suuri Kekkos-vaaliliitto, jossa olivat mukana Skdl, Tpsl, Sdp ja Keskustapuolue.¹⁵³

Liberaalinen kansanpuolue, joka oli ilmoittanut tukevansa Kekosta jo vuonna 1966, jättäytyi suuren vaaliliiton ulkopuolelle. Liberaalien keskuudessa suureen Kekkos-vaaliliittoon mukaan lähteminen nähtiin ongelmalliseksi. Lkp oli oppositiopuolue ja vaaliliiton puolueet hallituspuolueita. Lkp:tä oli myös arvosteltu siitä, että se olisi pyrkinyt ”ratsastamaan” politiikassa isojen puolueiden suosiolla. Näistä lähtökohdista liberaalinen kansanpuolue päätti lähteä tukemaan Urho Kekkonen uudelleenvalintaa omalla itsenäisellä valitsijamieslistallaan. Omalla listalla esiintymisen ajateltiin lisäävän puolueen uskottavuutta ja antavan samalla mahdollisuuksia oppositiopolitiikan harjoittamiseen ja istuvan hallituksen arvosteluun. Liberaalien valitsijamiesehdokkaiden tunnuslauseeksi otettiin ”Nykyisen ulkopolitiikan puolesta, nykyistä hallituspolitiikkaa vastaan”.¹⁵⁴

Juvan johtama liberaalien valitsijamieslista, jolla hän myös itse oli ehdolla, järjesti omia vaalitilaisuuksiaan eri paikkakunnilla. Näihin tilaisuuksiin tarvittiin esiintymään myös itse listan presidenttiehdokas Urho Kekkonen. Puoluejohtaja Juva ja puoluesihteerit Helge Halsti vierailivat 12.9.1967 Kekkonen luona ja pyysivät häntä puhumaan muutamiin Lkp:n vaalijuhliin muun muassa Joensuuhun, Ouluun ja Turkuun. Kekkonen lupautui osallistumaan hänelle sopiviin tilaisuuksiin.¹⁵⁵

¹⁵³ Tarkka 2004, 297-298; Isohookana-Asunmaa 2006, 95-96.

¹⁵⁴ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005; Juva 1994, 136-137; Isohookana-Asunmaa 2006, 95-96.

¹⁵⁵ Kekkonen 2001-2002 II, 349.

Liberaalisen kansanpuolueen presidentinvaalikampanja koki vastoinkäymisen juuri ennen helmikuussa 1968 pidettyjä valitsijamiesvaaleja. *Helsingin Sanomat* oli saanut vihjeen Juvan jo keväällä 1966 salassa tekemästä päätöksestä erota Lkp:n puheenjohtajan tehtävästä. *Helsingin Sanomien* mukaan Juvan eron taustalla oli puheenjohtajuuden käyminen liian raskaaksi sekä se, että hän ei pystynyt puolueyön takia keskittymään tarpeeksi professuurinsa hoitamiseen. Juva ei kiistänyt uutista, vaan myönsi julkisuuteen tulleet tiedot aikeistaan oikeiksi. Juuri ennen vaaleja julkisuuteen tullut tieto Juvan tulevasta erosta saattoi heikentää puolueen kannatusta. Puolueen kenttäväki tulkitsi sen mahdollisesti osoitukseksi puolueen epäonnistumisesta tavoitteissaan ja toisaalta puoluetta vaivaavista ristiriidoista.¹⁵⁶

Julkisuuteen tulleen erouutisen myötä myös Juvan ”poliittinen oppi-isä” L. A. Puntila lähestyi häntä kirjeitse. Kirjeen kantavat teemat olivat Lkp:n asema edessä olevissa presidentin valitsijamiesvaaleissa ja Juvan eroaikaisten julki tulemisen vaikutus Lkp:n kannatukseen. Puntila pohti kirjeessään Lkp:n hankalaa asemaa presidentinvaalien suhteen. Suureen vaaliliittoon meneminen olisi ollut kohtalokasta ja puolue olisi rumentunut siihen kuuluneiden isojen puolueiden jalkoihin. Toisaalta Lkp:llä ei ollut realistisia mahdollisuuksia asettaa omaa ehdokasta presidentiksi. Samalla Puntila varoitti Juvaa keskustapuolueesta. Puntilan mukaan keskustapuolue oli alkanut levittää oman kannatuksensa varmistamiseksi maakunnissa huhua, jonka mukaan vasemmistopuolueet aikoivat marssittaa itse valitsijamiesten suorittamaan presidentinvaaliin oman ehdokkaansa, niin sanotun mustan hevosen. Tämän huhun tarkoituksena oli vakuuttaa äänestäjät nimenomaan keskustapuolueen valitsijamiesehdokkaiden äänestämisen tärkeydestä. Puntila kertoi asian kirjeessään Juvalle, koska hän arvioi keskustapuolueen propagandan vievän äänestäjiä myös Lkp:n omalta valitsijamieslistalta.

Puntilan kirjeen toinen keskeinen asia oli Juvan aikomus erota Lkp:n johdosta. Puntilan mielestä eropäätös tulisi vaikuttamaan Lkp:n

¹⁵⁶ HS 10.11.1967, Mikko Juva eroaa Liberaalisen kansanpuolueen johdosta; Juva 1994, 137.

menestykseen vaaleissa, sillä Juva symboloi uuden puolueen puheenjohtajana selkeää kompromissia Lkp:n edeltäjien, kansanpuolueen ja vapaamielisten, kannattajien tulehtuneissa väleissä. Suurella vaivalla kokoon saatu Lkp ja sen jäsenistön välinen yhteisymmärrys voisi kärsiä, kun valitsijamiesvaalissa jäsenistö joutuisi tukemaan Kekkosta, jota kohtaan monella liberaalilla oli yhä syviä epäluuloja. Puntila pelkäsi tiedon puolueen puheenjohtajan erosta aiheuttavan kentällä vielä lisää hajaannusta. Hän olisi Juvan asemassa kiistänyt *Helsingin Sanomien* uutisen, kunnes presidentinvaalit olisi käyty. Vaikka tieto olikin jo päässyt julkisuuteen, Puntila neuvoi Juvaa yhä kiistämään uutisen perättömänä. Tähän Juva ei kuitenkaan suostunut, vaan piti toimintatapaa moraalittomana. Puntila summasi kirjeessään mahdollisia johtopäätöksiä, joita puolueväki tekisi erouutisen pohjalta. Eroa voitaisiin pitää osoituksena Juvan poliittisen johtajuuden ja edellisten eduskuntavaalien epäonnistumisesta. Toisaalta tietyt tahot Lkp:n sisällä voisivat tulkita eron osoitukseksi puoluejohdon hajaannuksesta ja yhä uudessakin puolueessa vallitsevista vanhoista rajalinjoista entisten kansanpuoluelaisten ja vapaamielisten välillä.¹⁵⁷

Valitsijamiesvaalien lähestyessä Mikko Juva joutui myös kohtaamaan kentältä tullutta kritiikkiä, joka hyvin kuvasti sitä vaikeaa tilannetta, johon puolueen jäsenet olivat joutuneet Lkp:n päätettyä virallisesti tukea Urho Kekkosen uudelleenalintaa presidentiksi. Lääketieteen ja kirurgian tohtori Ensio Kurki-Suonio, joka toimi Lkp:n edustajana Hämeenlinnan kaupunginvaltuustossa, lähetti Juvalle marraskuun loppupuolella 1967 varsin kriittisen kirjeen edessä olevista vaaleista. Tuohon kirjeeseen kiteytyi hyvin se laajempikin tyytymättömyys ja ristiveto, jota Lkp:n kenttäväen parissa tunnettiin, kun puolue lähti virallisesti tukemaan Kekkosta. Aluksi Kurki-Suonio kysyi Juvalta, kuinka perusteltua oli se, että äänestäjien tulisi äänestää Kekkosen tukijoita Neuvostoliiton uhan takia. Hämeenlinalaisten liberaalien parissa oli liikkunut huhuja, joiden mukaan Neuvostoliiton johto voisi taas kerran puuttua Suomen sisäpolitiikkaan, jos Kekkosta ei valittaisi uudelleen

¹⁵⁷ KA MJ A9 Puntila Juvalle 21.11.1967.

maan johtoon. Samalla Kurki-Suonio kysyi Juvalta, kuinka ehdottomasti Lkp:n valitsijamiehet oli sidottu äänestämään Kekosta. Samaa ajatuskulkua jatkaen hän myös pohti kuinka rangaistavaa oli, jos puolueen uskolliset kannattajat äänestäisivät presidentinvaalissa jotakuta muuta kuin Kekosta tukevia listoja, tässä tapauksessa Virkkusen tai Vennamon valitsijamiehiä. Kurki-Suonion mukaan presidentinvaaleihin liittyvät kysymykset olivat liberaalien parissa Hämeenlinnan seudulla aiheuttaneet paljon pohdintoja ja haluttomuutta alistua Lkp:n johdon tekemään päätökseen tukea Kekosta. Etenkin karjalaisen siirtoväen parissa kysymys Kekosen tukemisesta oli ollut ongelmallinen, samoin raittiusväen parissa. Toisaalta Kurki-Suonio näki hyvänä, että Lkp:n piirissä äänestäjiä ei ollut yritetty liikaa pakottaa ylhäältä päin Kekosen taakse, toisin kuin sosiaalidemokraateissa, joista moni joutui tukemaan Kekosta hammasta purren puoluekurin tähden.¹⁵⁸

Presidentin valitsijamiesvaalit pidettiin 15.1.–16.1.1968. Urho Kekkonen sai taakseen valitsijamiesten enemmistön, 201 valitsijamiestä. Kekkonen tulos oli silti odotettua heikompi ja kumpikin haastaja, kokoomuksen Virkkunen ja Smp:n Vennamo, saivat odotettua paremman vaalituloksen. Virkkusen valitsijamiesehdokkaista tuli valituksi 66 ja Vennamon valitsijamiesehdokkaista 33. Vaalien suurin puolue oli kokoomus 21,1 prosentin kannatuksella. Itse valitsijamiesten suorittama vaali sujui yllätyksittä, ja Kekkonen valittiin uudelleen tasavallan presidentiksi. Vaalin tulos aiheutti kuitenkin itsetutkiskelua keskustapuolueen piirissä, olihan puolueen kannatus notkahtanut. Puoluetoimistossa vaalianalyysia tehnyt yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Tatu Vanhanen esitti jo näkemyksensä Kekkonen aseman heikentymisestä, jonka hän näki johtuneen Kekosta tukeneen suuren vaaliliiton vasemmistopainotteisuudesta. Tätä suuntausta oli jopa monen keskustalaisen ollut vaikea ymmärtää.¹⁵⁹

Myös liberaaliselle kansanpuolueelle presidentinvaalit olivat tappiolliset. Puolue menetti neljäsosan siitä kannatuksesta, jonka se oli saanut vuoden 1966 eduskuntavaaleissa. Myös puolueen puheenjohtajana

¹⁵⁸ KA MJ A9 Kurki-Suonio Juvalle 23.11.1967.

¹⁵⁹ Apunen 2005, 179; Isohookana-Asunmaa 2006, 98-99.

toimineelle Juvalle valitsijamiesvaalit olivat henkilökohtainen tappio. Eduskuntavaaleissa vuonna 1966 Juva oli ylittänyt yli 4 000 ääneen Helsingin vaalipiirissä, mutta valitsijamiesvaaleissa hänen äänisaaliinsa oli vieläkin heikompi, vain 1 325 ääntä. Lkp:n johdosta vain Teuvo Aura ylsi valitsijamiehen paikkaan Helsingistä saamallaan 6 418 äänellä.¹⁶⁰

Ylipäänsä Kekkonen tukeminen oli ollut monille Lkp:n kannattajille ongelmallista. Samalla puolue ei ollut pystynyt harjoittamaan tarpeeksi voimakasta oppositiopolitiikkaa istuvaa hallitusta kohtaan, vaikka juuri oppositiopolitiikan tekemisen mahdollisuus oli ollut yksi tärkeä näkökohta puolueen lähtiessä tukemaan Kekkonen uudelleenvaalintaa omalla valitsijamieslistallaan. Mikko Juva oli puoluejohtajana jatkanut Esa Kaitilan kansanpuolueessa aloittamaa työtä, jonka tarkoituksena oli luotsata liberaalit Urho Kekkonen tukijoiksi ja samalla hänen poliittiseen suosioonsa. Etenkin Lkp:hen vapaamielisistä siirtyneelle puolueväelle Kekkonen tukeminen oli vastenmielistä, sillä vapaamieliset olivat aikaisemmin Teuvo Auran johdolla kritisoineet Kekkonen varsin ankarasti, mikä näkyi myös Kekkonen ja Auran tulehtuneissa väleissä 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa.¹⁶¹

Lkp:n puheenjohtaja Juva sai presidentinvaalien jälkeen jälleen kriittistä palautetta kentältä. Hyvinkääläinen opettaja Uolevi Kemppainen, jonka kanssa Juva oli käynyt kirjeenvaihtoa vuosien mittaan, lähestyi häntä ja toi kirjeessään esille pettymyksensä vaalien tulokseen ja esitti näkemyksensä huonon vaalituloksen syistä. Hänen mukaansa Lkp oli lisätyn hallituksensa kokouksessa lokakuussa 1966 kiirehtinyt Kekkonen taakse eikä presidentinvaalikysymystä ollut mietitty loppuun saakka. Kemppaisen mukaan päätöstä olivat tuolloin olleet tekemässä vaikuttajat, joiden mielipiteet eivät olleet tarpeeksi objektiivisia. Tehtäessä päätöstä Kekkonen tukemisesta ei puolueessa ollut kuultu ”rivimiesten” ääntä. Tämä oli

¹⁶⁰ KA LKPA A1 vaalitulokset vuosilta 1965-1972.

¹⁶¹ Esimerkiksi Kekkonen 2001-2002 I, 418, 465. Nämä kohdat osoittavat, että Kaitila oli onnistunut pysymään Kekkonen suosiossa olemalla passiivinen vuoden 1962 presidentinvaalien Honka-liiton tukemisessa, toisin kuin Aura, joka oli ollut yksi Honka-liiton pääorganisoijista. Noottikriisin lauettua Aura yritti sopia tapaamisen Kekkonen kanssa sovitellakseen suhteitaan häneen. Kekkonen totesi Auran yrityksestä päiväkirjassaan 8.1.1962: ”Aura haluaa keskustelua ja sovintoa! Sekin paska!”

Kemppaisen mukaan yksi niistä virheistä, joka oli aiheuttanut äänestäjien loikkaamisen muiden listojen taakse presidentinvaaleissa.¹⁶²

Mikko Juva vastasi Kemppaisen kirjeeseen tammikuun lopussa 1968, ja hän puolustautui Kemppaisen esittämää kritiikkiä vastaan. Juva tunnusti vaalitappion syiksi kenttäväen vastenmielisyyden Urho Kekkosta kohtaan ja hänen vasemmistopainotteiset puheensa, jotka olivat ärsyttäneet porvarillisia äänestäjiä. Samalla myös Lkp:n vaaliteemaa, joka toisaalta tuki Kekkosen uudelleen valintaa, mutta samalla kritisoi hallituksen toimintaa, ei ollut pystytty tuomaan tarpeeksi selkeästi esiin vaalikamppailussa. Juvan mukaan myös kokoomuksen Virkkusen tukeminen olisi ollut samalla tapaa puoluetta jakavaa kuin Kekkosen tukeminen. Osa puolueväestä olisi silti äänestänyt Kekkosta. Puolustukseksi Juva totesi, että nuorena puolueessa, jossa oli eri suuntiin vetäviä voimia, voitiin olla tyytyväisiä siihen, että presidentinvaalit eivät olleet aiheuttaneet suurempaa hajaannusta. Lopullisesti puolueväki pääsisi arvioimaan puolueen johdon toimintaa kevään 1968 varsinaisessa puoluekokouksessa. Samalla olisi syytä ottaa esille puolueen jäsenistön mielipiteiden tarkempi seuraaminen ja huomioiminen.¹⁶³

Julkisesti Juva oli valinnut oman näkemyksensä siitä, kuka olisi paras johtaja Suomelle. *Polttopiste*-lehdessä vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen julkaistussa artikkelissa hän varoitti puolueen kannattajia hakeutumisesta yhteistyöhön oikeiston kanssa pelkän Kekkosen kaunan takia. Juvan mielestä juuri Urho Kekkonen oli oikea henkilö johtamaan maata ja etenkin sen ulkopolitiikkaa. Juvan arvion mukaan Kekkosta voitiin pitää aitona valtiomiehenä. Samassa artikkelissa Juva myös purki julkisesti kenttäväelle sitä mielipahaa, jonka hänelle olivat aiheuttaneet erilaiset presidentinvaalien myötä esitetyt syytökset. Samalla hän tuomitsi Lkp:n sisällä vaikuttaneet hajottavat voimat, joiden pyrkimyksenä oli aiheuttaa eripuraa ja yrittää luotsata puoluetta muiden poliittisten ryhmittymien vaikutuspiiriin.¹⁶⁴ Osaltaan Juvan kirjoittama artikkeli oli myös vastine

¹⁶² KA MJ A9 Kemppainen Juvalle 17.1.1968.

¹⁶³ KA MJ A9 Juva Kemppaiselle 24.1.1968.

¹⁶⁴ Pp 20.2.1968, Liberaalin politiikan aika koittamassa. Puhetta kansalle ja puolueylpeyttä. Alas aatteilu sekä sivuille vilkuilu.

moniin aikaisempiin *Polttopisteessä* vaalien jälkeen julkaistuihin mielipidekirjoituksiin, joissa arvosteltiin puoluejohtoa presidentinvaalikysymyksestä ja väitettiin muun muassa, että Lkp:ssä vallitsi sanelupolitiikka.¹⁶⁵

Juvan suhtautumista Kekkoseen ohjasi ennemmin reaali poliittinen ajattelu kuin suuri henkilökohtainen ihailu. Kekkonen oli lunastanut itselleen vastaansanomattoman aseman suomalaisessa politiikassa, ja Lkp:n kannalta oli olennaista pitää yllä hyviä suhteita häneen. Henkilökohtaisella tasolla Juva näki Kekkosen erilaisen maailman edustajana kuin mitä hän itse edusti. Olavi Borg kertoo haastattelussaan Kekkosen edustaneen Juvalle mielikuvaa ”häikäilemättömästä jätkästä”, joka osasi pelata poliittista peliä hyvinkin karkeasti.¹⁶⁶

Juvan viimeisiä tehtäviä Lkp:n puheenjohtajana oli osallistua hallitusneuvotteluihin keväällä 1968. Vanhan tavan mukaisesti Paasion hallitus oli pyytännyt eroa presidentinvaalien jälkeen. Sdp:ssä sivuun joutunut Paasio haluttiin vaihtaa Mauno Koivistoon. Juva tapasi Koiviston kahden kesken keskinäisissä neuvotteluissa ja Kekkosen puolestaan presidentinkierroksella hallitusasiassa. Juva vastasi samalla tapaa kummankin tiedusteluihin Lkp:n hallitushalukkuudesta. Liberaalit olivat päättäneet pysyä syrjässä entiseen kansanrintamamalliin perustuvasta hallituksesta, vaikka keskustapuolue olikin yrittänyt houkutella muita keskustavoimia mukaan Koiviston hallitukseen. Keskustapuolue olisi halunnut lisää tukea hallitustyöskentelyyn muilta keskiryhmiltä. Toisin kuin Lkp, Rkp harkitsi asiaa ja päätti lähteä mukaan uuteen hallitukseen yhdellä ministerillä.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Esimerkiksi Pp 24.1.1968, Tästä puhutaan: LKP:n pyykkäreitä.

¹⁶⁶ Olavi Borgin haastattelu 22.9.2005.

¹⁶⁷ Kekkonen 2001-2002 II, 383-384; Juva 1994, 137; Isohookana-Asunmaa 2006, 100-102.

4.4. Juva eroaa Liberaalisen kansanpuolueen johdosta

Vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen Mikko Juvalla oli enää edessä virallinen eroaminen liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajuudesta Helsingissä toukokuun alussa 1968 pidetyssä varsinaisessa puoluekokouksessa. Kokouksen avauspuheessa Juva esitti tilinpäätöksen omalta puheenjohtajakaudeltaan. Hän painotti, että Lkp:n perustaminen oli jo sinänsä ollut suuri ponnistus ja samalla osoitus siitä, että liberaalien piirissä järkevät ihmiset pystyivät tekemään sovinnon ja unohtamaan pienet erimielisyydet suurempien tavoitteiden saavuttamiseksi. Lkp:n synty ei ollut toteutunut kivuttomasti, olihan Suomen kansanpuoluetta ja vapaamielisten liittoa yritetty saattaa yhteen aiemminkin heikoin tuloksin. Sitä jälleenrakennushenkeä, jota Lkp:n synty osoitti, kaivattiin Juvan mukaan enemmänkin suomalaisessa poliittisessa elämässä. Toisaalta Juva purki tyytymättömyyttään puolueen eri suuntiin vetäviin voimiin ja arvosteli sivulauseessa puolueen sisällä syntyneitä hajaannusta ja syyttelyä etenkin presidentinvaalien suhteen. Juvan mukaan jotkut puolueeseen kuuluvat yksilöt olivat puoluekokousta edeltäneenä aikana, siis presidentinvaaleissa, unohtaneet sen ykseyden vaalimisen, johon Lkp:n perustamisella oli alun perin pyritty.¹⁶⁸

Puoluekokouksen avauspuheessa väistyvä puheenjohtaja esitti myös näkemyksensä suunnasta, johon puoluetta tulisi kehittää. Juva linjasi huonojen kannatuslukujen suurimmaksi syyksi puolueen heikon tiedotustoiminnan, johon jo vuonna 1965 Juvan piirissä oli kiinnitetty erityistä huomiota. Heikon PR-toiminnan takia puolue ei tavoittanut liikkuvia äänestäjiä, niin sanottuja ”sympatisöörejä”. Samalla Juva tunnusti väistyvän puoluejohdon epäonnistuneen tämän osa-alueen kehittämisessä. Hänen harras toiveensa oli, että puolueen seuraavat johtohahmot kiinnittäisivät erityisesti huomiota tähän puoleen puolueen toiminnassa.¹⁶⁹

¹⁶⁸ KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen vuoden 1968 varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteineen.

¹⁶⁹ Jp ptk 11.11.1965; KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen vuoden 1968 varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteineen.

Lopuksi Juva pohti liberaalisen kansanpuolueen yhteistyömahdollisuuksia sisäpoliittisessa kentässä. Tämä kohta puhetta kumpusi viltimmistä esityksistä, joita oli esitetty Lkp:n ja kokoomuksen piirissä. Näissä avauksissa oli hahmoteltu jopa liberaalien ja kokoomuksen sulautumista yhdeksi suurpuolueeksi. Juva varoitti puolueväkeä lähtemästä liiksi minkään ryhmittymän mukaan. Kokoomus edusti hänen mukaansa toisaalta hyvin liberaalejakin arvoja, mutta yhteistyössä sen kanssa piili vaarana kokoomuksen vanhoillisten piirien esiinmarssi. Yleisellä tasolla Juva näki niin sosiaalidemokraateissa kuin keskustapuoluelaisissa vartenotettavia poliittisia liittolaisia, mutta samalla kyseisissä puolueissa oli myös sisäisiä ryhmittymiä, jotka eivät edustaneet missään määrin edistyksellistä ajattelua. Tässä tilanteessa hänen mukaansa paras liittolainen politiikassa olisikin ruotsalainen kansanpuolue, jonka arvopohja oli lähimpänä liberaaleja. Toisaalta Juvan puheesta voi tulkita myös toisen, enemmän reaalioliittisen näkökulman puolueiden väliseen yhteistyöhön. Kokoomuksen ja keskustapuolueen kanssa toteutettava yhteistyö olisi aina hankalaa, sillä toisaalta suuremmat puolueet voisivat alistaa Lkp:n sivurooliin ja toisaalta puolueen sisäinen yhtenäisyys olisi aina vaarassa tehtäessä yhteistyötä jommankumman ison puolueen kanssa. Rkp:n kanssa tehtävässä keskiryhmäyhteistyössä tällaisia vaaroja ei olisi.¹⁷⁰

Puheensa lopuksi Juva painotti rehellisen ja moraalisesti oikean politiikan tekemisen tärkeyttä, johon liberaalisen kansanpuolueenkin tulisi pyrkiä. Ståhlbergiä lainaten Juva totesi, että tärkeintä puolueelle oli pysyä peruskysymyksissä rehellisellä ja johdonmukaisella linjalla ja välttää lähtemistä poliittisen keinottelun tielle.¹⁷¹

Juvan eroon ei liittynyt suurta dramatiikkaa, sillä päätös oli ollut puolueen johtohenkilöiden tiedossa jo keväästä 1966 asti. Suuren yleisön tietoon Juvan eroaikkeet olivat vuotaneet *Helsingin Sanomien* välityksellä

¹⁷⁰ KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen vuoden 1968 varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteinen.

¹⁷¹ KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen vuoden 1968 varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteinen.

vuoden 1967 lopulla. Puoluekokouksen jännittävimmät hetket koettiin toisena kokouspäivänä, kun Juvalle valittiin seuraaja. Lkp:n puheenjohtajakisassa diplomi-insinööri Seppo Westerlund ja professori Pekka Tarjanne saivat saman äänimäärän. Tasatilanteessa arpa ratkaisi puheenjohtajaäänestyksen Pekka Tarjanteen hyväksi, joka luotsasi puoluetta täysipäiväisenä ammattipoliitikkona seuraavat kymmenen vuotta.¹⁷²

¹⁷² KA LKPA A1 Liberaalisen kansanpuolueen vuoden 1968 varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirja liitteineen; Juva 1994, 137-138.

5. Johtopäätelmät

Mikko Juvan tie ylioppilaiden edusmiehestä ja Suomen kristillisen ylioppilasliikkeen johtohahmosta liberaalisen kansanpuolueen johtajaksi sisälsi monia erilaisia vivahteita ja käännteitä. Hänen perhetaustansa antoi pohjan hänen yhteiskunnalliselle harrastuneisuudelleen. Hänen enonsa Elmo E. Kaila ja isänsä Einar W. Juva toimivat aktiivisesti kansalaissodan valkoisella puolella. Kansalaissodan jälkeen he olivat mukana kehittämässä armeijaa ja vapaaehtoista maanpuolustusta. Etenkin Kaila oli myös yksi keskeisimmistä äärioikeistolaisen sisäpoliittisen liikehdinnän voimahahmoista maailmansotien välisenä aikana, osallistuihan hän esimerkiksi Akateemisen Karjala-Seuran perustamiseen. Juvan lapsuuden ympäristö oli siis selkeästi orientoitunut valkoisen Suomen aatteelliseen perintöön ja toisaalta kodin ilmapiiressä yhteiskunnalliset asiat olivat esillä.

Perhe- ja sukutausta antoivat hyvät lähtökohdat Mikko Juvan yhteiskunnalliselle kiinnostukselle. Hyvä esimerkki kodin vaikutteiden merkityksestä oli Juhani-veli, joka toimi aktiivisesti suojeluskunnassa ja maanpuolustustyössä. Osaltaan Mikko Juvan yhteiskunnallis-poliittiseen ajatteluun vaikutti hänen vuonna 1936 Suomen kristillisen ylioppilasliikkeen piirissä kokemansa uskonnollinen herääminen. Juuri SKY:n kautta luodut kontaktit vaikuttivat hänen myöhempään ajautumiseensa poliittiselle uralle. Merkille pantavaa Juvan nuoruudessa oli, että hän ei ottanut osaa äärioikeistolaiseen liikehdintään, kuten esimerkiksi Akateemisen Karjala-Seuran toimintaan, vaikka esimerkiksi SKY:n jäsenistöstä huomattava osa oli sitoutunut AKS:aan.

Myös Juvan nuoruuteen sijoittuneet talvi- ja jatkosota vaikuttivat hänen yhteiskunnallisiin näkemyksiinsä. Talvi- ja jatkosodassa ensin taistelutehtävissä ja myöhemmin sotilaspappina toiminut Juva, joka oli porvarillisen professoriperheen kasvatti, joutui kosketuksiin muista yhteiskuntaluokista tulleiden rintamatovereiden kanssa. Tätä kautta hän havaitsi nuorena tasavallassa olevan erilaisia väestöryhmiä, joiden

toimeentulossa ja elämänlaadussa oli suuriakin eroja. Juva ei varsinaisesti lukeutunut niin sanottuihin asevelipappeihin, mutta hänen sodan myötä omaksumansa ajatukset yhteiskunnallisesta konsensuksesta ja kirkon roolista koko kansan kirkkona olivat hyvin samansuuntaisia kuin heillä.

Jatkosodan jälkeen Juva toimi Suomen ensimmäisenä korkeakoulupastorina ja Suomen kristillisen ylioppilasliiton pääsihteerinä. SKY:ssä toimiminen vaikutti huomattavasti toisaalta Juvan oman poliittis-yhteiskunnallisen ajattelun kehittymiseen ja toisaalta hänen kontaktiverkkonsa laajenemiseen. Maailmansotien välisen suvantokauden jälkeen SKY pyrki avautumaan uudelleen kansainvälisissä suhteissaan. Samalla järjestö pyrki myös sisäpoliittisesti olemaan kaikista yhteiskuntaluokista tulevien opiskelijoiden järjestö erotuksena 1930-lukuun, jolloin liike oli nojautunut lähinnä oikeistolaiseen ajatteluun ja porvarilliseen kannattajajoukkoon. Tässä SKY:n uudelleen muotoutumisessa Mikko Juva oli pääsihteerinä aktiivisesti mukana. Samalla pääsihteerin työ vei hänet erilaisiin kotimaisiin ja ulkomaisiin konferensseihin. Etenkin kansainvälisissä yhteyksissä, joissa monesti olivat esillä esimerkiksi Euroopan siirtomaiden itsenäistymisprosessit, Juva joutui pohtimaan omia yhteiskunnallisia näkemyksiään. Toisaalta hänen näkyvä roolinsa kotimaisessa SKY:n toimintakentässä auttoi häntä luomaan monia kontakteja, joilla oli merkitystä hänen myöhemmässä yhteiskunnallisessa toiminnassaan. Oma vaikutuksensa Juvan poliittiselle ajattelulle oli hänen Yhdysvaltoihin vuonna 1946 suuntautuneella vaihto-opiskeluvuodellaan, jonka aikana hän pystyi arvioimaan liberaalin uskontopolitiikan vaikutuksia eri kirkkokuntiin ja amerikkalaiseen yhteiskuntaan.

Vuonna 1950 Mikko Juva valittiin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan puheenjohtajaksi. Tässä tehtävässä hän joutui luovimaan tilanteessa, jossa Akateeminen Sosialistiseura ja Vapauden Akateeminen Liitto ottivat mittaa toisistaan. Hänen kirjoittamissaan teksteissä ilmenevä näkemys ylioppilaiden roolista sotien jälkeisessä Suomessa oli selvä. Nuorison tuli olla vastuullisia kansalaisia, jotka eivät sortuisi individualismin

ja ulkomaisten vaikutteiden paineessa ajamaan pelkkää omaa etuaan vaan toimisivat koko kansakunnan paremman tulevaisuuden eduksi. Samansuuntaisia ajatuksia Juva oli esittänyt jo muutama vuosi aiemmin SKY-aktiivina. Esimerkiksi pohdittaessa kristinuskon ja politiikkaan osallistumisen välistä suhdetta Juva painotti, että kristityillä oli velvollisuus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaa ja tätä kautta toteuttaa kristillistä ajatusta heikompien tukemisesta. Toisaalta politikoivan kristityn tuli myös pitää huolta siitä, että hän säilytti moraalinsa ja suoraselkäisyytensä yhteisiä asioita hoitaessaan. Juvan 1940- ja 1950-lukujen taitteessa esittämässä ajatuksissa oli nähtävissä tietty yhteys hänen omaan nuoruuteensa 1930-luvulla. Sotienvälisenä aikana esimerkiksi SKY:n piirissä vaikutti vahvana pietistinen ja toisaalta nationalistinen ajattelu, joka korosti yksioiden velvollisuuksia suhteessa nuoreen kansakuntaan ja sen rakentamiseen. Vaikka Juva ei ollut nuoruudessaan kuulunut varsinaisiin poliittisiin äärijärjestöihin, hän oli omaksunut SKY:n kautta tuona aikana yleisesti hyväksytyt isänmaalliset painotukset.

Juvan toiminta Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan ja myöhemmin Suomen ylioppilaskuntien liiton puheenjohtajana teki hänestä tunnetun hahmon Etelä-Suomen ylioppilasnuorison parissa. Vuonna 1956 Juva päätyi mukaan akateemiseen ”think tankiin”, oloneuvostoon, joka nivoutui monessa mukana olleen ja kiistellyn poliittisen pelurin L. A. Puntilan ympärille. Oloneuvostossa mukana oleminen ja artikkeleiden kirjoittaminen *Suomen Kuvalehteen* oloneuvoston nimissä lisäsi Juvan poliittista valistuneisuutta. Paradoksaalista oli, että myöhemmin suurin osa Puntilan vaikutuspiirissä olleista henkilöistä päätyi liberaaliseen kansanpuolueeseen, kun taas Puntila itse ilmeisesti reaalipoliittisista syistä liittyi vuonna 1965 Sdp:n jäseneksi. Oloneuvostossa mukana oleminen ei ollut puoluepoliittista toimintaansa 1950-luvun puolivälissä aloittelevalle Mikko Juvalle pelkästään positiivinen asia. Puntilan vaikutuspiirissä olemisen myötä hänet yhdistettiin oikeistolaisiin piireihin. Hyvä esimerkki tällaisista yhteyksistä oli Juvan toukokuussa 1956 saama kutsu Puntilan masinoimaan yhteistyötilaisuuteen,

jonka tavoitteena oli vahvistaa Suomen porvarillisten piirien yhteistyötä politiikassa. Tieto hankkeesta levisi myöhemmin vuonna 1959 *Maakansa-*lehden kautta yleiseen tietoisuuteen. Presidentti Kekkonen ärtyi hankkeesta, johon osittain perättömästi myös vuonna 1957 Suomen kansanpuolueeseen liittynyt Mikko Juva yhdistettiin.

Suomen kansanpuolueessa Juva oli alkuun lähinnä teoreettisen tason ideologi, mikä sopi hänen henkilökohtaisiin vahvuuksiinsa. Kansanpuolueen jäsenyyteen päätyminen oli Juvalle sinänsä perusteltua. Perhetaustaltaan hän oli ennemmin oikeistolainen kuin vasemmistolainen. Talvi- ja jatkosota sekä myöhemmin SKY:n kautta saadut kansainväliset vaikutteet olivat saaneet hänet ajattelemaan asioita laajasti eri näkökulmista. Juva ei pitänyt mielekkäänä profiloitumista tiukasti oikeistoon tai vasemmistoon, sillä asiat oli hänen mielestään kyettävä näkemään laajemmin kuin tiukan oikeisto-vasemmisto -jaon pohjalta.

Kansanpuolueen tilaisuuksissa ja eri lehtiin kirjoittamisissaan artikkeleissa Juva peräänkuulutti erityisesti poliittista moraaliala ja ryhtiä, joka selkeästi oli heikentynyt 1950-luvun kuluessa suomalaisen sisäpolitiikan muututtua luonteeltaan ammattimaisemmaksi. Samalla hän oli huolissaan yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumisesta ja poliittisen aatteellisuuden jäämisestä paitsioon reaalipolitiikan voittaessa alaa poliittisessa päätöksenteossa.

Poliittisen osallistumisen suhteen 1960-luku oli Mikko Juvalle aktiivista aikaa. Vuonna 1962 hänet valittiin presidentin valitsijamieheksi kansanpuolueen Urho Kekkosta tukevasta ryhmittymästä. Juvan tuki nimenomaan Kekkoselle perustui L. A. Puntilan antamiin neuvoihin. Puntilaa voikin pitää koko Juvan poliittisen uran isonaveljenä, jonka neuvoihin tämä pitkälti luotti. Saman vuoden eduskuntavaaleissa Juva ylsi hyvään äänisaaliiseen ja tuli valituksi kansanpuolueen ensimmäiseksi varamieheksi Turun eteläisestä vaalipiiristä. Juvan suhteet presidentti Urho Kekkoseen paranivat vuonna 1963 Helsingissä järjestetyn Luterilaisen maailmanliiton yleiskokouksen myötä, johon Juva valmisteli Kekkoselle onnistuneen puheen.

Turun vaalipiirin kansanpuolueen varsinaisen edustajan Harras Kytän siirrettyä Turun kaupunginjohtajaksi Juva nousi eduskuntaan.

Samaan aikaan kansanpuolueen ja vapaamielisten nuoret vaikuttajat olivat alkaneet kansanpuolueen ohjelmatyön varjolla tutkia mahdollisuuksia saattaa yhteen aikanaan edistyspuolueen perinnönjaossa erilleen ajautuneet liberaaliryhmittymät. Tälle yhdistymistä kaavailleelle ryhmittymälle, alkuun edistyspiirille, myöhemmin Juvan piirille, Juva oli selkeä isähahmo. Monet piirin jäsenet tunsivat hänet vuosien takaa joko ylioppilaspolitiikasta tai Suomen kristillisen ylioppilasliikkeen kautta. Juvan piirin toiminta uuden liberaalipuolueen perustamiseksi nojautui siihen oletukseen, että Mikko Juva suostuisi uuden puolueen puheenjohtajaksi. Hänellä katsottiin olevan tunnettavuutta ja hyvät yhteiskunnalliset suhteet. Hän edusti myös - mikä tärkeintä - selkeää kompromissia, jonka niin vanhat kansanpuoluelaiset kuin vapaamielisetkin pystyisivät hyväksymään. Lisäksi Juvan kirkollinen profiili voisi auttaa uutta puoluetta laajentamaan kannatuspohjaansa kirkollisiin piireihin. Mikko Juva itse torjui hänelle esitetyt ehdotukset puoluejohtajuudesta kevään 1965 aikana.

Syksyllä 1965 oltiin tilanteessa, jossa lähinnä maalaisliiton nimenvaihdoksen uhan takia puolueiden yhdentyminen piti saattaa loppuun nopealla aikataululla. Asetelmassa, jossa koko hanke uhkasi kaatua puolueen johtajan puuttumiseen, Mikko Juva taipui puheenjohtajuuteen sillä ehdolla, että hänen ei enää tarvitsisi asettua ehdolle eduskuntaan. Lähipiirilleen kirjoittamissaan kirjeissä Juva korosti suostuneensa puolueen johtoon kristillisen velvollisuudentuntonsa tähden.

Vaikka Juvan piiri oli ehtinyt hahmotella Lkp:lle eduskuntavaalikampanjaa, uusi puolue joutui silti lähtemään vuoden 1966 eduskuntavaaleihin nopeasti, ilman kunnollista puolueorganisaatiota. Myös Juva joutui vaalien suhteen nöyrytymään ja asettumaan ehdolle Helsingin vaalipiirissä Esa Kaitilan ehdokkuuden kariuduttua. Lkp ei pystynyt harjoittamaan eduskuntavaaleissa muita hallituspuolueita uskottavasti arvostelevaa kampanjaa. Vaalien tulos oli takaisku niin Lkp:lle kuin Juvalle.

Puolue menetti eduskuntapaikkojaan eikä Juva itse päässyt läpi Helsingin vaalipiirissä. Yleisellä tasolla uuden porvarillisen puolueen esiinmarssi juuri vuoden 1966 vaaleissa oli ajallisesti epäkiitollista, sillä kyseisissä vaaleissa alkoi vasemmiston vahvistuminen, joka vain kiihtyi seuraavina vuosina. Vaaleja seuranneissa hallitusneuvotteluissa Juva noudatti sitä poliittista moraalia, josta hän oli kirjoittanut 1950-luvulla. Lkp jättäytyi oppositioon, vaikka puolueelle tarjottiin hallituspaikkoja. Eduskuntavaalien jälkipuinnissa Juva toi esille sen, että Lkp:n tulisi harjoittaa linjakasta ja suoraselkäistä politiikkaa. Syy tähän näkemykseen lienee ollut osittain Juvan omassa arvomaailmassa ja toisaalta osaksi reaali politiikassa. Lkp:n heikon tiedotusorganisaation takia puoluejohdon koukeroiset poliittiset manööverit olisivat voineet olla kohtalokkaita suhteessa puolueen kenttään.

Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen Juvan vähäisetkin poliittista uraa koskeneet haaveet, joita hänellä oli ollut vielä ennen vaaleja, näyttävät kadonneen. Jo keväällä 1966 hän päätti erota puolueen johdosta heti kun se olisi mahdollista. Eduskunnan ulkopuolella oleva puoluejohtaja hoiti tehtävänsä vaisusti ja puolueen nuorempien toimijoiden, entisten Juvan piirin jäsenten, sekä puolueen varapuheenjohtajien Auran ja Kaitilan apuun nojautuen. Samaan aikaan hän hoiti professuuriaan Helsingin yliopistossa. Juvan tyyli johtaa puoluetta yliopistollisen viran ohella oli jo 1960-luvulla harvinaista suomalaisessa politiikassa. Poliitiikan ammatillistumisen myötä puoluejohtajissa oli entistä vähemmän todellisia ”akateemikkoja”. Puoluejohtajuus muuttui kokopäiväiseksi tehtäväksi, jonka rinnalla hoidettiin harvoin muita virkoja.

Pienen piirin tiedossa pidetyn eropäätöksen jälkeen Juva luotsasi puolueen vuoden 1968 presidentinvaaleissa omana vaaliliittonaan Urho Kekkosen uudelleen valinnan taakse. Tässä vaiheessa Juva näyttää viimeistään vakuuttuneen siitä, että juuri Kekkonen oli oikea henkilö maan johtajaksi ja ulkopoliitiikan hoitajaksi. Juvan tuki Kekkoselle ja hänen valitsijamiesehdokkaanaan toimiminen nojasivat silti enemmän poliittisiin realiteetteihin kuin osoitti suurta viehtymystä Kekkoseen henkilönä ja

sisäpoliittisen vallan käyttäjänä. Lkp:n ja Juvan voittona presidentinvaalikysymyksessä voidaan pitää sitä, että presidentinvaalit käytiin normaalilla tapaa valitsijamiesvaalina eikä Kekkonen toimikautta jatkettu poikkeuslailla eduskunnan opposition taipumattomuuden takia. Poikkeuslakikeskustelussa Juva nojautui jälleen samaan retoriikkaan politiikan moraalisesti kestävästä toimintatavoista, joita hän oli pitänyt omina ihanteinaan jo poliittisen uransa alkuvaiheessa.

Liberaalisen kansanpuolueen johtoon Juva oli valittu juuri neutraaliutensa ansiosta. Epäonnistuneiden eduskunta- ja presidentinvaalien myötä hän sai kokea kovaakin kenttävään kritiikkiä. Tässä kritiikissä oli nähtävissä myös piirteitä vanhojen kansanpuoluelaisten ja vapaamielisten välisistä kiistoista, jotka kärjistyivät esimerkiksi silloin kun Lkp päätti tukea Kekkonen uudelleen valintaa. Juvalla olikin täysi työ toimia sovittavana puheenjohtajana Lkp:n sisäisten ristiriitojen keskellä aina vuoden 1968 puoluekokoukseen saakka, jossa hän erosi virallisesti puolueen johdosta.

Mikko Juvan poliittinen toiminta vuoteen 1968 asti oli hänelle enemmän harrastus ja kristillisen velvollisuusajattelun jatke kuin selkeä määrätietoinen uravalinta. Lapsuudenkodissa saatujen virikkeiden ja kiinnostuksen kautta alkanut ja etenkin Suomen kristillisessä ylioppilasliitossa toimimisen kautta lisääntynyt poliittinen kiinnostuneisuus ajoi hänet mukaan ylioppilaspolitiikkaan ja Suomen kansanpuolueen jäseneksi. Hyvän maineen ja laajat yhteiskunnalliset suhteet omaavana henkilönä hän ajautui velvollisuudentunnosta liberaalisen kansanpuolueen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Vuoden 1966 tappiolliset eduskuntavaalit olivat takaisku, jonka myötä Juva päätyi eroamaan puoluejohtajuudesta ja pyrkimään pois politiikasta. Puoluejohtajuus oli hänelle vanhan akateemisen yhteiskunnallisen osallistumisen perinteen mukainen velvollisuus, jota hän hoiti sivutoimena yliopistoviran ohella.

Käytetyt lyhenteet

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
ASS	Akateeminen Sosialistiseura
Hbl	Hufvudstadsbladet
HS	Helsingin Sanomat
HY Y	Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta
Jp ptk	Juvan piirin pöytäkirja
KA	Kansallisarkisto
Km	Kotimaa
LAP	Lauri Adolf Puntilan arkisto
Lkp	Liberaalinen kansanpuolue
LKPA	Liberaalisen kansanpuolueen arkisto
LML	Luterilainen maailmanliitto
MJ	Mikko Juvan arkisto
Mk	Maakansa
MS	Martti Simojoen kokoelma
NP	Nya Pressen
OMA	Oulun maakunta-arkisto
Pp	Polttopiste
Rkp	Ruotsalainen kansanpuolue
SAK	Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö
SK	Suomen Kuvalehti
Sdp	Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue
Skdl	Suomen kansan demokraattinen liitto
SKY	Suomen Kristillinen Ylioppilasliitto
Smnen	Suomalainen
Smp	Suomen maaseudun puolue
SYL	Suomen Ylioppilaskuntien Liitto
TS	Turun Sanomat
Tpsl	Työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto

US Uusi Suomi
YI Ylioppilaslehti
VAL Vapauden Akateeminen Liitto

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto	KA
Mikko Juvan arkisto	MJ
Kirjeet vuosilta 1950-1968	A5, A6, A7, A8, A9
Lehtileikkeet vuosilta 1936-1965	A53
Liberaalisen kansanpuolueen arkisto	LKPA
Puoluekokouspöytäkirjoja ja vaalitulastoja vuosilta 1965-1968	A1
Eduskuntaryhmän toimintakertomukset 1966-1968	A13
Lisätyn hallituksen pöytäkirjat 1966-1968	A22
Lauri Adolf Puntilan arkisto	LAP
Kirjeenvaihto Mikko Juvan kanssa	A128
Oulun maakunta-arkisto	OMA
Martti Simojoen kokoelma	MS
Mikko Juvan kirjeitä vuodelta 1965	Ab:10
Olavi Borgin hallussa	
Juvan piirin pöytäkirjat vuosilta 1965-1966	Jp ptk

Painetut lähteet

Mikko Juvan julkaisut:

Juva, Mikko

1950 Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848-1869. SKHST 51. Diss. Helsinki. Helsinki.

1955 Varsinais-Suomen seurakuntaelämä puhdasoppisuuden hallitsemina vuosisatoina. Diss. Helsinki. Turku.

1994 Seurasin nuoruuteni näkyä. Helsinki.

1998 Aika etsiä ja aika löytää – sukuni vaihteita sadan vuoden ajalta.
Helsinki.

Suomalainen, Kari

1985 Maxi-Kari. Helsinki.

2003 Sarvia ja hampaita. Helsinki.

Suomi, Juhani

2001 Urho Kekkosen päiväkirjat 1: 1958-1962. Helsinki.

2002 Urho Kekkosen päiväkirjat 2: 1963-1968. Helsinki.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Hbl Hufvudstadsbladet 1965

HS Helsingin Sanomat 1967

Km Kotimaa 1950

Mk Maakansa 1959

NP Nya Pressen 1965

Pp Polttopiste 1959, 1968

SK Suomen Kuvalehti 1957-1958

Smnen Suomalainen 1958

TS Turun Sanomat 1957, 1961-1962

US Uusi Suomi 1951, 1965

Yl Ylioppilaslehti 1949-1951

Haastattelut

Tampereen yliopiston valtio-opin emeritusprofessorin ja Lkp:n kansanedustajan Olavi Borgin (s. 30.3.1935) haastattelu 22.9.2005. Haastattelijana Juha Kivimäki. Juha Kivimäen yksityiskokoelma.

Tampereen yliopiston yleisen historian emeritusprofessorin ja Juvan piirin jäsenen Seikko Eskolan (s. 13.9.1933) haastattelu 17.10.2006. Haastattelijana Juha Kivimäki. Juha Kivimäen yksityiskokoelma.

Internet-lähteet

Maalaisliitto-Keskustapuolueen puheenjohtajan Johannes Virolaisen (s. 31.1.1914) radiohaastattelu 17.10.1965. Yleisradion Elävä arkisto. (<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=1&ag=4&t=123&a=1104>). Luettu 3.1.2007.

Esa Kaitilan, Harras Kytän, Kaarle Sorkion ja Juho Tenhiälän ministeriydet. Valtioneuvoston ministeritietojärjestelmä. Luettu 20.3.2007. (<http://www.valtioneuvosto.fi/hakemisto/ministerikortisto/fi.jsp>).

Kirjallisuus

Ahti, Martti

1999 Ryssän vihassa Elmo Kaila 1888-1935. Aktivistin, asevoimien harmaan eminenssin ja Akateemisen Karjala-Seuran puheenjohtajan elämäkerta. Porvoo.

Apunen, Osmo

- 2004 Murrosaikojen maailmanpolitiikka. Ulkopolitiikan, kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden kehityslinjat ja rakenteet. Studia Politica Tamperensis 3. Tampere
- 2005 Linjamiehet – Paasikivi-seuran historia. Keuruu.

Blomstedt, Yrjö

- 1999 L. A. Puntila: mies ja miehen merkitys. Helsinki.

Borg, Olavi

- 1964 Suomen puolueideologiat. Poliitiikan tutkimuksia 5. Diss. Helsinki. Porvoo.
- 1965 Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964. Porvoo.
- 1970 Puolueiden ohjelmat 1970. Helsinki.
- 1979 Liberalismi ja liberaalit puolueet. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen tutkielmia N.15. Tampere.
- 1997 Koulutuspolitiikkaa ja politiikkaakin tekemässä Seikko Eskolan kanssa 1960- ja 1970-luvulla. - Arvot, analyysi, tulkinta. Toim. Jarmo Oikarinen & Hannele Viita. Helsinki.

Eskelinen, Heikki

- 2004 Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I. Helsinki.

Eskola, Seikko

- 2000 Professorit Suomen historiassa ja yhteiskunnassa. – Suomen professorit. Toim. Veli-Matti Autio. Jyväskylä.

2004 Juva, Mikko (1918-2004). – Suomen Kansallisbiografia 4.
Studia biographica 3: 4. Helsinki.

Franzén, Ruth

1987 Studentekumenik och väckelse. Finlands kristliga studentförbund i
internationell brytning 1924-1950. SKHS toim.140. Diss. Helsinki.
Jyväskylä.

Isohookana-Asunmaa, Tytti

2006 Maalaisliitto-Keskustan historia 5. Virolaisen aika – Maalaisliitosta
Keskustapuolue 1963-1981. Porvoo.

Jalovaara, Ville

2007 Kirkko, Kekkonen ja kommunismi poliittisina kriisivuosina 1958-
1962. SKHS toim. 200. Diss. Helsinki. Helsinki.

Junkkaala, Timo

2005 Osmo Tiililä – protestantti. Hämeenlinna.

Jäntere, Kaarlo

1942 Turun yliopiston perustaminen. Helsinki.

Klinge, Matti

1968 Ylioppilaskunnan historia. Neljäs osa 1918-1960. Porvoo.

Kuusanmäki, Jussi

2001 Kauko Pirinen, arkistomies ja heraldikko. - Kauko Pirinen in
memoriam. SKHS toim. 187. Toim. Mikko Ketola. Helsinki.

Kyrönlähti, Jarmo

2006 Papat tunnustivat poliittista väriä. Pappisehdokkaat Suomen eduskuntavaaleissa 1919-1966. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu –tutkielma. HYTTK.

Laasonen, Pentti

2002Pirisen ja Juvan liseniaattiseminaari. - Kauko Pirinen in memoriam. SKHS toim. 187. Toim. Mikko Ketola. Helsinki.

Mustakallio, Hannu

2003 Kauko Pirinen ja Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. - Kauko Pirinen in memoriam. SKHS toim. 187. Toim. Mikko Ketola. Helsinki.

Niiranen, Pekka

2001Kekkonen ja kirkko. Tasavallan presidentti Urho Kekkosen ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suhteet vuosina 1956-1981. Jyväskylä.

Peiponen, Matti

2004 Luterilaisen maailmanliiton neljännen yleiskokouksen järjestäminen Helsingissä vuonna 1963. Suomalaiset kokousvalmistelut. SKHS vk. 93. Toim. Mikko Ketola & Tuija Laine. Helsinki.

Peltola, Matti

1989 Lähetystyo ja kansankirkko. 100 vuotta suomalaista lahetystyotä 1:5. Pieksämäki.

Pietikäinen, Petteri

1997Kristitty, ylioppilas ja etsijä. Suomen kristillinen ylioppilasliike sata vuotta 1897-1997. Helsinki.

Poteri, Juha

2002 Isänmaa ja evankeliumi. Jatkosodan vaikutus Mikko Juvan teologiseen ajatteluun vuosina 1941—1944. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu –tutkielma. HYTTK.

Ruoho, Taina

2005 Miksi puolueuotoinen liberalismi on kadonnut Suomesta? Yleisen valtio-opin pro gradu –tutkielma. HYVTK.

Soikkanen, Timo

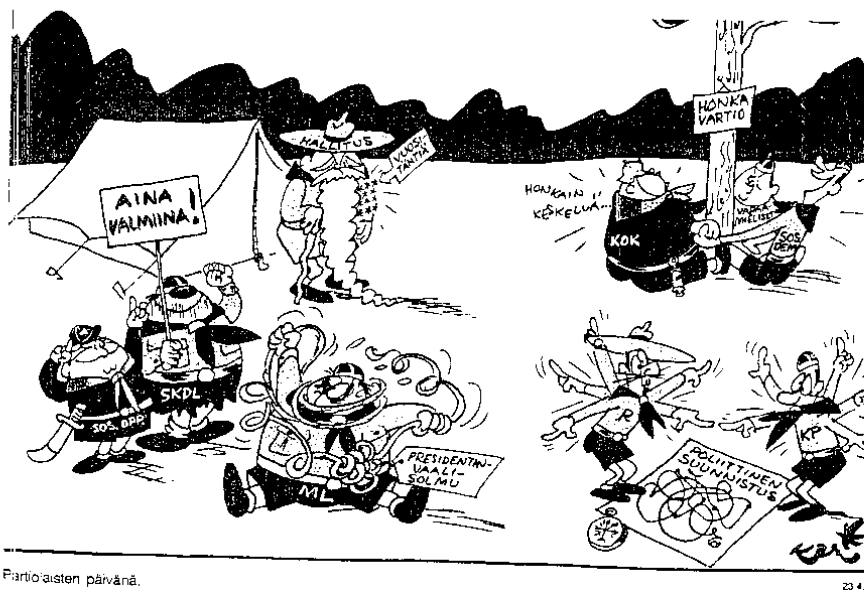
1991 Suomen puoluekartan seitsemän peruslinjaa. Oulun yliopiston historian laitoksen erikoispainossarja n:o 259. Oulu.

Tarkka, Jukka

2004 Kansallinen kolkuttaja. L. A. Puntilan yhteiskunnallinen elämäntyö. Helsinki.

Liite 2. Kari Suomalaisen pilapiirros 23.4.1961

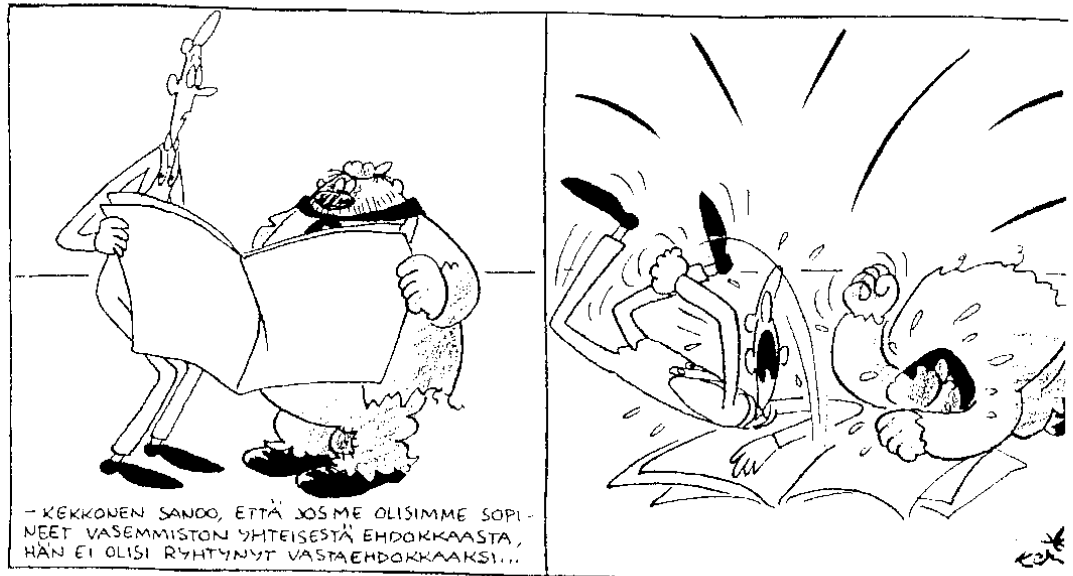
Vuoden 1962 presidentinvaalit herättivät intohimoja puolueissa. Kari Suomalaisen pilapiirroksessa huhtikuulta 1961 oli tutkimuksen näkökulmasta huomionarvoista vapaamielisten vankka asema Honka -liitossa ja toisaalta kansanpuolueen hapuileva suhtautuminen presidentin vaalikysymykseen.

Lähde: Suomalainen 1985, 117.

Liite 3. Kari Suomalaisen pilapiirros 10.12.1967

Vasemmistolle Urho Kekkosen "kuningastien" tukeminen vuoden 1968 presidentinvaaleissa oli vaikeasti hyväksyttävissä. Etenkin Sdp pyrki viimeiseen asti pitkittämään päätöstä Kekkosen tukemisesta ja samalla kartoitti mahdollisuuksia asettaa oma ehdokas.

10.12.19

Lähde: Suomalainen 2003, 34.